

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Uitvoeringsprogramma Samen werken aan water 2016–2019

Vooraf

Een uitvoeringsprogramma voor de komende vier jaar

Op 22 april 2015 is het nieuwe bestuur van Rijnland geïnstalleerd. Onder de titel “Samen werken aan water” heeft het bestuur een coalitieakkoord opgesteld, waarin de visie van het bestuur voor de bestuursperiode 2015-2019 is vastgelegd. Deze visie is ook de basis voor het ontwerp-Waterbeheerplan 5, waarin de doelen voor het waterbeheer voor de planperiode 2016-2021 staan beschreven. Het ontwerp-Waterbeheerplan is in een intensief participatieproces met de omgeving tot stand gekomen. Het document dat nu voorligt, maakt concreet wat Rijnland de komende vier jaar gaat doen om uitvoering te geven aan het coalitieakkoord en uitvoering te geven aan het Waterbeheerplan 5. Het bevat een algemene doorkijk voor de komende vier jaar, en een gedetailleerd overzicht voor het jaar 2016.

Formele status

Dit document bevat het Meerjarenperspectief 2016-2019 en de Programmabegroting 2016, twee formele documenten in de Planning- en Control cyclus van Rijnland, die het algemene bestuur vast moet stellen. Door de bijzondere situatie dat dit het eerste meerjarenperspectief is na de verkiezingen en na het opstellen van het ontwerp-Waterbeheerplan 5, is ervoor gekozen het meerjarenperspectief en de programmabegroting te bundelen tot een gecombineerd document, dat is te beschouwen als het uitvoeringsprogramma voor de bestuursperiode 2016-2019. De komende jaren zal het meerjarenperspectief weer in het voorjaar worden vastgesteld.

Inhoudsopgave

Vooraf.....	2
Inhoudsopgave	3
Samenvatting	4
1. Bestuursagenda ‘Samen werken aan water: voor schoon water en droge voeten’	7
2. Programma Waterveiligheid	13
3. Programma Voldoende Water.....	18
4. Programma Schoon en Gezond Water	26
5. Programma Waterketen	31
6. Programma Bestuur, organisatie en dienstverlening	38
7. Financiële uitwerking	50
8. Risicomanagement	61
Bijlage 1. Rijnland in cijfers	63
Bijlage 2. Plaats van dit document in de P&C-cyclus.....	64
Bijlage 3. Rekenkundige uitgangspunten	65
Bijlage 4. Verbonden partijen.....	67
Bijlage 5. Weerstandscapaciteit en restrisico's.....	73
Bijlage 6. Kostensoorten, belastingcategorieën en beleidsproducten	79
Bijlage 7. Exploitatiebegroting 2016 naar taken	80
Bijlage 8. EMU-saldo.....	81
Bijlage 9. Lastendrukstijging buurwaterschappen	83
Bijlage 10. Boekje Waterschapsbelastingen 2015 (<i>separaat, reg.nr. 15.073500</i>)	
Bijlage 11. Investeringsoverzicht, vertrouwelijk (<i>separaat, reg.nr. 15.079493</i>)	

Samenvatting

Uitvoeringsprogramma

Dit uitvoeringsprogramma beschrijft wat Rijnland de komende vier jaar gaat doen om invulling te geven aan het Ontwerp Waterbeheerplan 5, en aan het Coalitieakkoord “Samen werken aan water” dat weer de basis was voor het waterbeheerplan. Het bevat een doorkijk voor de periode 2016-2019 (het Meerjarenperspectief) en een gedetailleerd programma voor 2016 (Programmabegroting).

Rijnland ligt in het hart van de Randstad, tussen Amsterdam en Den Haag, met 1,3 miljoen inwoners. Leven in Rijnland is leven met water. Goed waterbeheer is nodig zodat we nu en in de toekomst in dit unieke deel van Nederland onder zeeniveau kunnen wonen, werken en recreëren. Hier zorgen wij voor waterveiligheid, voor voldoende water, voor schoon en gezond water, en voor de afvalwaterzuivering. Dit doen we efficiënt en duurzaam, tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten.

Samenwerking, participatie en vernieuwend besturen

In het beheersgebied van Rijnland kan waterbeheer niet los gezien worden van andere maatschappelijke opgaven. Door inwoners, andere overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties te laten participeren in projecten kan de creativiteit en de oplossingskracht van de omgeving benut worden. En zo kunnen we water verbinden met andere maatschappelijke opgaven. Ook in de bestuurlijke besluitvorming betrekken we de omgeving door een aparte beeldvormingsfase in te voeren. Participatie en samenwerken met de omgeving zijn een rode draad in dit uitvoeringsprogramma.

Duurzaam financieel beleid

Wij staan voor duurzaam financieel beleid. Dat wil zeggen dat de tariefsontwikkeling op termijn de inflatie volgt, en dat de schuldenlast beperkt blijft. Wij zijn verheugd om te kunnen melden dat dit gelukt is. De verwachte lastenontwikkeling voor de komende vier jaar is een stijging van 4,8% in 2016, nogmaals 4,8% in 2017, 2% in 2018 en 2% in 2019. Dat betekent dat de lastenontwikkeling vanaf 2018 ongeveer op inflatieniveau ligt. Voor huishoudens betekent dit in 2016 een stijging van de lasten van ca. 5 – 16 euro. De stijging in 2016 en 2017 komt door het wegwerken van achterstanden in het onderhoud. De waterschapslasten in Rijnland liggen nog steeds lager dan in vergelijkbare waterschappen in West-Nederland.

Voorbeelden van de lastenontwikkeling voor een aantal praktijksituaties (in €/jaar).

Praktijksituaties (€)	PB 2015	PB 2016	MJP 2017	MJP 2018	MJP 2019	Verschil 2016 t.o.v. 2015	
						€	%
1 Eenpersoonshuishouden, geen eigenaar	150	155	161	164	166	5	3,3%
2 Meerpersoonshuishouden, geen eigenaar	245	261	274	278	283	16	6,6%
3 Meerpersoonshuishouden, woning WOZ-waarde € 239.000	311	328	343	348	354	17	5,4%
4 Procesindustrie, WOZ-waarde € 30 mln, 1.400 v.e.	74.460	82.306	87.599	88.740	90.600	7.846	10,5%
5 Groothandel, WOZ-waarde € 2,4 mln, 10 v.e.	1.137	1.199	1.253	1.270	1.296	62	5,4%
6 Klein bedrijf, WOZ-waarde € 600.000, 3 v.e.	308	326	341	346	353	18	5,9%
7 Agrarisch bedrijf, WOZ-waarde € 3,48 mln, 40 ha, 3 v.e.	4.137	4.149	4.234	4.413	4.461	13	0,3%
8 Glastuinbouwbedrijf, WOZ-waarde € 420.000, 3 v.e.	258	276	290	294	300	18	6,9%
9 Natuurgebied, opp. 10 ha.	40	40	40	40	40	0	0,0%

Duurzaamheid en innovatie

Duurzaamheid is een uitgangspunt voor alles wat Rijnland doet. Duurzaamheid in de zin van een ook op lange termijn houdbaar watersysteem (denk bijvoorbeeld aan klimaats-

verandering). Daarnaast zien wij duurzaam waterbeheer als handelen waarbij aandacht is voor de mensen (people), binnen ecologische randvoorwaarden (planet), en met aandacht voor de economische prestaties (profit). Wij zien innovatie als noodzakelijk om de steeds complexere wateropgaven toch voor acceptabele kosten uit te kunnen voeren. Duurzaamheid en innovatie komen terug in al het werk van Rijnland.

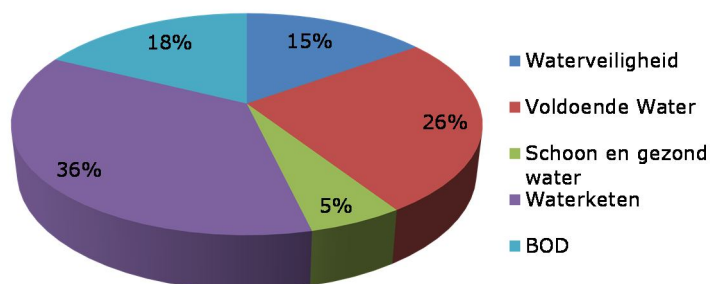
Waterveiligheid, voldoende water, schoon water en waterketen

Voor wat betreft de kerntaken van het waterschap – zorgen voor waterveiligheid, zorgen voor voldoende water, zorgen voor schoon oppervlaktewater, en zuiveren van afvalwater – staan de komende vier jaar in het teken van verdere professionalisering en het wegwerken van achterstanden. Voorbeelden van professionalisering zijn het verder doorvoeren van assetmanagement, het centraal aansturen van de afvalwaterzuiveringen, en het sluiten van kleinere, minder efficiënte zuiveringsinstallaties. Voorbeelden van het wegwerken van achterstanden zijn een inhaalslag in de regionale keringen, het afronden van het op orde brengen van de primaire keringen, het renoveren van poldergemalen en het renoveren van afvalwaterzuiveringen.

In de komende vier jaar zal ook een aantal studies worden uitgevoerd die de opgaven (en kosten) voor de periode erna sterk bepalen. Het gaat o.a. om het (opnieuw) toetsen en beoordelen van de primaire waterkeringen, het herzien van het baggerbeleid, het maken van een strategie voor de duurzame verwerking van zuiveringsslib, en het ontwikkelen van waterkwaliteitsbeleid voor de 'overige wateren' (wateren die niet onder de KRW vallen). Deze laatste 3 zullen in 2016 gereed zijn.

Ook zullen we uitvoering geven aan de Deltabeslissing in de vorm van een verbeterde aanvoertroute van zoet water, en aan de Kaderrichtlijn Water in de vorm van het verbeteren van de kwaliteit in een viertal gebieden. We geven invulling aan de meerjarenafspraken energie-efficiëntie door onze Energie Efficiency Plannen uit te voeren.

Exploitatiebegroting 2016 per programma

Bestuur, organisatie en dienstverlening

Het belangrijkste besluit dat op het gebied van water governance moet worden genomen is de organisatie van het zuiveringsbeheer, naar verwachting in 2016. Daarnaast zullen twee ondersteunende eenheden met Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard operationeel worden: voor Informatisering & Automatisering, en voor de Financiële Administratie. De eenheid voor Financiële Administratie start in 2016.

Belangrijke cultuurveranderingen voor de komende jaren zijn het “van buiten naar binnen werken” en het verbeteren van de projectbeheersing (incl. IPM-rollen). Dit vraagt het nodige van de mensen. Dit wordt ondersteund door het HRM-beleid, waar de nadruk steeds meer komt te liggen op een grotere verantwoordelijkheid bij de medewerkers,

zodat zij nog meer regie kunnen voeren over hun eigen carrière. Daarnaast zijn kostenbewustzijn en efficiency een belangrijke doelstelling, ook in verband met het Bestuursakkoord Water. De geplande besparingen lopen op tot ca € 40 mln per jaar, ten opzichte van 2010 (hoofdstuk 7.9).

Tarieven

De formele tarieven die horen bij deze programmabegroting 2016 zijn samengevat in onderstaande tabel. De VV stelt de tarieven voor 2016 vast in haar vergadering van 4 november 2015.

Belastingtarieven (€)	PB 2015	PB2016	MJP 2017	MJP 2018	MJP 2019	Verschil 2016 t.o.v. 2015	
						€	%
1 Ingezetenenomslag per woonruimte	102,91	102,31	104,92	106,85	107,56	-0,60	-0,6%
2 Omslag gebouwd van de WOZ-waarde	0,0277%	0,0280%	0,0287%	0,0291%	0,0297%	0,0003%	0,9%
3 Omslag ongebouwd overig per ha.	75,77	75,45	76,64	80,72	81,32	-0,32	-0,4%
4 Omslag wegen per ha.	303,08	301,80	306,56	322,88	325,28	-1,28	-0,4%
5 Omslag natuur per ha.	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	0,00	0,0%
6 Zuiveringsheffing per v.e.	47,25	52,80	56,42	57,15	58,35	5,55	11,7%
7 Verontreinigingsheffing per v.e.	47,25	52,80	56,42	57,15	58,35	5,55	11,7%

Onderstaande tabel geeft een prognose van de ontwikkeling van ondermeer de lastendruk en de schuldenpositie t/m 2021.

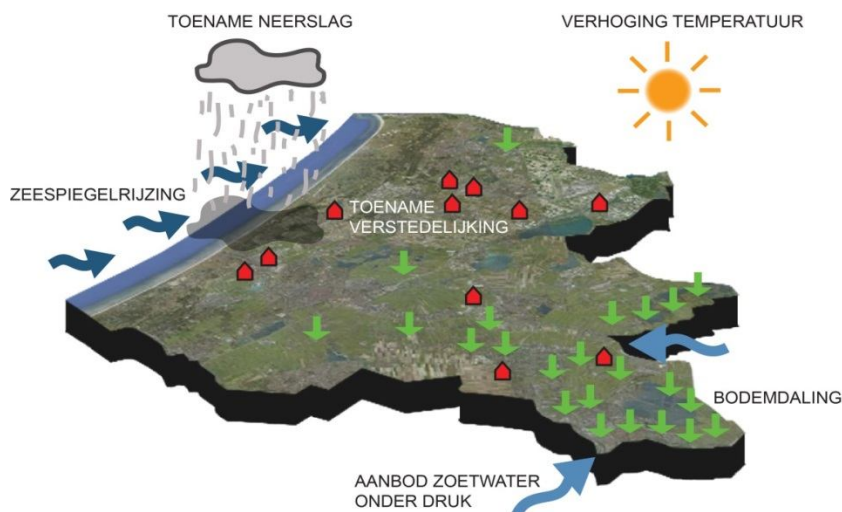
Meerjarenoverzicht van exploitatiekosten, lastendruk en schuldenpositie

Begroting 2016 en MJP (€ mln)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Exploitatiekosten ex. kap.lasten	134,0	129,4	129,5	133,4	134,1	136,3	138,6
Kapitaallasten	54,8	53,1	60,2	63,7	66,1	68,2	69,6
Totaal	188,8	182,5	189,7	197,1	200,3	204,5	208,2
Inzet reserves	16,8	2,3	0,8	4,4	3,7	2,2	0,0
Belastingopbrengst (lastendruk)	172,0	180,2	188,9	192,7	196,6	202,3	208,2
Ontwikkeling lastendruk	4,4%	4,8%	4,8%	2,0%	2,0%	2,9%	2,9%
Aandeel kap.lasten/lastendruk	32%	29%	32%	33%	34%	34%	33%
Schuldenpositie 1 jan	447	480	557	615	636	658	664
% van belastingopbrengsten	260%	266%	295%	319%	323%	325%	319%

1. Bestuursagenda 'Samen werken aan water: voor schoon water en droge voeten'

1.1 Samen werken

Rijnland ligt in het hart van de Randstad, tussen Amsterdam en Den Haag, met 1,3 miljoen inwoners. Leven in Rijnland is leven met water. Zodat we nu en in de toekomst in dit unieke deel van Nederland onder zeeniveau kunnen wonen, werken en recreëren. Hier zorgen wij voor waterveiligheid, voor voldoende water, voor schoon en gezond water, en voor de afvalwaterzuivering. Onze taken brengen we in de praktijk door samen met inwoners en partners zoals gemeenten, provincies en maatschappelijke organisaties te werken aan een leefbaar gebied en een waterbewuste omgeving, voorbereid op de toekomst. Dit doen we efficiënt en duurzaam, tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten.

1.2 Trends en uitdagingen

Ten aanzien van het waterbeheer zien we een aantal trends:

1. Klimaatverandering, bodemdaling en zeespiegelstijging zijn een feit en maken het handhaven van de waterveiligheid tot een uitdaging. Rijnland moet meebewegen met deze veranderingen. De nationale politiek besloot eind 2014 over het Deltaprogramma, met maatregelen voor de komende 50 tot 100 jaar. Rijnland heeft de afgelopen jaren de achterstanden op het gebied van keringen met de meeste prioriteit ingehaald en de laatste zwakke schakel in onze kust is met Kustwerk Katwijk verdwenen. De komende jaren gaan we verder met het op orde brengen van de keringen.
2. De druk op het waterbeheer wordt steeds groter door zeespiegelstijging, bodemdaling, verzilting, veranderend landgebruik, verstedelijking en bevolkingstoename. De afgelopen jaren is het watersysteem gebaggerd, zijn gemalen gemoderniseerd en zijn polders heringericht. Dit is nog niet klaar; we gaan hier de komende jaren mee door.
3. Klimaatsverandering en verzilting leiden ook tot druk op de zoetwatervoorziening. In deze bestuursperiode gaan we het Deltaprogramma Zoetwater uitvoeren. Zo gaan we de zoetwateraanvoer verbeteren (KWA+).
4. De samenleving verandert. We veranderen van een verzorgingsstaat in een participatiesamenleving. Inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties vervullen steeds vaker taken, die tot voor kort uitsluitend bij de overheden lagen. Dit vraagt van Rijnland "van buiten naar binnen denken": de omgeving betrekken bij het waterbeheer, dat waterbeheer verbinden met andere maatschappelijke opgaven, en –waar mogelijk– de uitvoering delegeren.
5. De economische crisis en de maatschappelijke vraag om transparantie en efficiëntie vragen een professionaliseringslag van Rijnland. De lasten op een aanvaardbaar ni-

veau houden, ondanks de grote investeringen die de afgelopen jaren gedaan zijn en nog gedaan moeten worden. Hiervoor zijn innovatie, efficiencyverbetering en externe financiering onontbeerlijk. Dit bestuur wil de koers die door het vorige bestuur is ingezet, voortzetten. Dus vernieuwend besturen en keuzes maken over het anders organiseren van waterschapstaken.

1.3 Financiële trends en uitdagingen

Op financieel gebied zien we een aantal ontwikkelingen, die bepalend zijn voor de komende jaren:

1. *Beperken lasten en schulden.* Er is politieke en maatschappelijke druk om stijging van de waterschapslasten te beperken. Tweede-Kamermoties van Van Veldhoven (2011) en Schouw (2012) spreken daarbij over maximaal 5% per jaar. Via onder meer de Wet Houdbare Overheidsfinanciën (Hof) wordt aangedrongen op beheersing van de schuldenlast.
2. *Lage rente.* Door de lage rentestand van dit moment vallen de kapitaallasten van de Rijnlandse leningen in dit meerjarenperspectief belangrijk lager uit dan eerder werd voorzien. In de nu lopende Programmabegroting 2015 is nog rekening gehouden met 3,5% rente op langlopende leningen, nu is gerekend met 2,3%.
3. *Dividend NWB.* Dit jaar is duidelijk geworden dat de Nederlandse Waterschapsbank dividend zal uitkeren. Dit betekent voor Rijnland een verhoging van de inkomsten van € 0,5 mln in 2018, € 1 mln in 2019 en € 1,5 mln in 2020 en 2021.
4. *Bijdrage Provincie Noord-Holland.* Dit jaar is duidelijk geworden dat de Provincie Noord-Holland bijdraagt aan de renovatiekosten van de Grote Sluis in Spaarndam. Dit betekent voor Rijnland een verlaging van de kapitaallasten van € 1,7 mln per jaar, in de periode 2016 tot 2030.

1.4 Bestuurlijke agenda 2016-2019

Bovenstaande trends hebben we vertaald in een bestuursagenda voor de periode 2015-2019. Deze is ook te vinden in het Coalitieakkoord "Samen werken aan water" (april 2015). De bestuursagenda bestaat uit vijf speerpunten en vier inhoudelijke programma's. De vijf speerpunten zijn:

1. **Duurzaamheid.** Handelen vanuit een lange termijn perspectief, met aandacht voor de mensen (people), binnen ecologische randvoorwaarden (planet) en met aandacht voor de economische prestaties (profit).
2. **Participatie.** De kennis en creativiteit van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties beter benutten door het verbinden van belangen.
3. **Innovatie.** Zien wij als essentieel om tegen aanvaardbare lasten goed waterbeheer te kunnen voeren.
4. **Deregulering en dienstverlening.** Een dienstverlenende houding richting de omgeving.
5. **Vernieuwend besturen.** Een moderne manier van besturen om de besluitvorming transparant en stapsgewijs te laten verlopen, waarbij de omgeving maximaal betrokken wordt.

Daarnaast bevat de bestuursagenda vier inhoudelijke speerpunten:

1. **Waterveiligheid.** Droge voeten door een veilige kust en goede primaire en regionale keringen, gestuurd vanuit het perspectief van meerlaagse veiligheid.
2. **Voldoende water.** Voldoende zoet water in droge tijden, en niet teveel water (overlast) in natte tijden, door een goed peilbeheer en adequate water aan- en afvoer.
3. **Schoon en gezond water.** Water van een goede ecologische kwaliteit waarin gezwommen en gerecreëerd kan worden.

4. **Waterketen.** Wij maken van het rioolwater schoon oppervlaktewater en energie, op een efficiënte wijze.

De vier inhoudelijke speerpunten worden aangestuurd als bestuursprogramma's en zijn in de hoofdstukken 2, 3, 4 en 5 verder uitgewerkt. De eerste vijf speerpunten gaan over de manier waarop wij werken. Dit is al zoveel mogelijk verweven in de vier inhoudelijke bestuursprogramma's. Om er een extra impuls aan te geven heeft elk speerpunt een bestuurlijke portefeuillehouder, en zal er begin 2016 een stip op de horizon en een plan van aanpak worden vastgesteld. Dit zal weer zijn weerslag krijgen in het volgende Meerjarenperspectief (MJP 2017-2020).

1.5 Visie op de relatie met de omgeving

Het waterschap heeft een duidelijk omschreven en afgebakende wettelijke taak. Wij zien water echter ook als een opgave, die sterk verbonden is met andere maatschappelijke opgaven. En waar mensen mee in aanraking komen in hun werk- leef- en vrijetijdsomgeving. Daarom kunnen wij deze wettelijke taak alleen in nauwe samenwerking met onze omgeving uitvoeren. Samen werken aan water dus.

Dit betekent dat we in de periode 2016-2019 "van buiten naar binnen" gaan werken, en de wateropgaven gaan verbinden met andere opgaven. Dit doen we door bestuurlijke gebiedsaccounts, door het versterken van het ambtelijke relatiemanagement, door het zoveel mogelijk afstemmen van onze eigen programmering op ontwikkelingen in de omgeving, en door participatie in projecten te organiseren. Zo kunnen we de kennis en de oplossingskracht van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties maximaal benutten, en vorm geven aan de rol van een waterschap in de participatiesamenleving.

Ook deregulering zien we in dit kader: ruimte bieden voor kennis en oplossingskracht van de omgeving.

1.6 Visie op besturen

Ook in de manier waarop we besturen willen we maximaal aansluiten op de participatiesamenleving. In de besluitvorming bouwen we een expliciete beeldvormings- en opinie-vormingsfase in, waarin alle verschillende belangen en zienswijzen vanuit de omgeving een rol krijgen. In de beeldvormingsfase wordt de omgeving geconsulteerd, en de opgave van Rijnland zoveel mogelijk verbonden met andere maatschappelijke opgaven. Als bestuur zullen wij er op toezien dat een zorgvuldig proces met de omgeving is gevolgd. Zowel het dagelijks bestuur als het algemeen bestuur zullen meer naar buiten gaan, in de vorm van werkbezoeken ("College on tour"). De vergaderstructuur en -tijden zullen we zo vormgeven dat het voor de omgeving zo makkelijk mogelijk wordt om bij vergaderingen aanwezig te zijn.

1.7 Visie op organisatie

Het kader voor de organisatie wordt bepaald door de geschetste externe ontwikkelingen: steeds complexere opgaven, in een samenleving die verandert, waarbij de financiën onder druk staan, en de organisatie vergrijst. Dit vraagt een en ander van de organisatie.

Ten eerste het van buiten naar binnen denken als cultuur en basishouding. Sterk hieraan gekoppeld is het verbeteren van de dienstverlening naar burgers en omgeving, bijvoorbeeld door meer te digitaliseren.

Een tweede cultuuropgave is het versterken van de projectbeheersing en het kostenbewustzijn in de organisatie.

Innovatie is nodig om de steeds complexere opgaven zonder grote lastenstijgingen te kunnen uitvoeren. Zowel verbeteringen als optimalisaties als systeeminnovaties. In de komende vier jaar willen we innovatie in de organisatie actief gaan stimuleren.

Door vergrijzing zal de komende jaren een deel van het personeel met pensioen gaan. Tegelijkertijd veranderen de behoeften in de organisatie door ontwikkelingen zoals het steeds meer op afstand sturen van gemalen en zuiveringen, en het onder algemene regels brengen van veel activiteiten. Via een actieve strategische personeelsplanning willen we hier sturing aan geven.

Tenslotte willen wij een visie ontwikkelen op water governance: wat doet Rijnland zelf, en wat kunnen we ook door anderen laten uitvoeren? In de periode speelt een aantal concrete zaken, zoals de vorming van gemeenschappelijke ondersteunende eenheden met Schieland, het starten van Blauwe diensten, en het nemen van een besluit over de organisatie van het zuiveringsbeheer.

1.8 Visie op financiën

Wij staan voor een duurzaam financieel beleid, dat wil zeggen dat de schuldenlast beperkt blijft tot 300% van de jaarlijkse belastingopbrengsten in 2020 en 250% in 2030, en dat de lastendrukontwikkeling op termijn (tweede helft van de bestuursperiode 2015-2019) op inflatieniveau ligt. De lastendruk-ontwikkeling die hoort bij dit uitvoeringsprogramma geeft daar invulling aan: voor de jaren 2016 t/m 2019 wordt respectievelijk 4,8%, 4,8%, 2,0% en 2,0% tariefstijging voorzien.

1.9 Visie op inhoud van het werk

De inhoud van het werk is georganiseerd in vijf bestuursprogramma's. Dit is in de volgende hoofdstukken nader uitgewerkt. Hieronder is de visie per programma weergegeven. Vanzelfsprekend wordt in elk bestuursprogramma gewerkt aan innovatie, participatie, en verbeteren van de dienstverlening. Daarom zijn dit ook aparte bestuurlijke portefeuilles in de bestuursperiode 2015-2019. Ook duurzaamheid is een uitgangspunt voor elk van de inhoudelijke bestuursprogramma's, ook belegd als bestuurlijke portefeuille.

Bestuursprogramma waterveiligheid

Rijnland heeft de afgelopen jaren een grote inhaalslag gemaakt in de waterveiligheid en werkt daar in de MJP-periode aan door. In 2016 start de verbetering van de IJsseldijk bij Gouda. Voor andere primaire keringen, de vooroevers langs de Hollandsche IJssel, de Spaarndammerdijk en de kering langs de gekanaliseerde Hollandsche IJssel, wordt in de planperiode bepaald of er een veiligheidsopgave is. We voeren in de planperiode de laatste kadeverbeteringen van de 'Top 25' uit. Tegelijkertijd bouwen we het hoge (investerings)tempo op de regionale keringen van de voorgaande jaren af naar een lager tempo. In deze MJP-periode zetten we in op een beperkte inhaalslag: het aantal regionale keringen dat aan de provinciale normen voldoet stijgt van 55% nu naar 60-65% in 2019.

In 2016 starten we ook met de nieuwe toetsronde van de regionale keringen, aan het eind de planperiode met het toetsen van de primaire waterkeringen.

Bestuursprogramma Voldoende water

De studie waterbezwaar (2000) vormt de basis om de boezem klimaatbestendig in te richten. Het boezemgemaal Katwijk hebben we al uitgebreid, en we werken aan de aanleg van een tweetal piekbergingen. In 2016 actualiseren we de studie waterbezwaar, waarbij we de relatie met de (hoogte van de) boezemwaterkeringen nadrukkelijk meenemen. In de planperiode continueren en versterken we de aanpak van wateroverlast in de polders (watergebiedsplannen, flying squad). Aan het einde van de MJP-periode hebben we een groot deel van de polders op orde gebracht. Bij het onderhoud aan watergangen (baggeren) maken we even pas op de plaats zonder achterstanden weer te laten oplopen. Wel herzien we in 2016 het beleid voor baggeren. We nemen hierin mee de vraag hoe we met het overig water willen omgaan. Dit heeft een sterke relatie met het programma Schoon en Gezond Water. De pas op de plaats in het baggerwerk, levert financiële ruimte op, die we extra inzetten voor o.a. het onderhoud aan gemalen en andere kunstwerken. In de MJP-periode starten we, samen onze bureaus, met het uitbreiden van voorzieningen voor de aanvoer van zoet water in droge perioden.

Bestuursprogramma Schoon en gezond water

Rijnland werkt in de planperiode aan het terugdringen van emissies. We doen dit teeltspecifiek en in nauwe samenwerking met de agrarische sector en sluiten daarbij zo goed mogelijk aan bij initiatieven zoals het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. We stellen in de MJP-periode doelen voor het overige water vast. Daartoe leggen we eerst de huidige situatie goed vast. Een beperkt aantal gebieden met grote potentiële waarden, en dat bij voorkeur al grotendeels op orde is, wijzen we in 2016 aan als inspiratiegebieden. In 2016 start de tweede planperiode van de KRW. We pakken in totaal 4 gebieden aan met samen 7 à 10 geprioriteerde waterlichamen aan. Daarnaast denken, doen en betalen we mee bij initiatieven van anderen in de overige waterlichamen. In 2015 voldoen vrijwel alle zwemwateren aan de Europese richtlijnen. Deze richtlijnen zeggen niets over blauwalgen, wat in praktijk wel voor veel problemen zorgt. Op een aantal locaties bestrijden we blauwalgen al jaren effectief met luchtmenging. In 2016 starten we de aanpak van andere overlastlocaties, en onderzoeken we wat de meest (kosten)effectieve maatregelen zijn. We gaan er wel vanuit dat zwemwaterbeheerders en/of andere belanghebbenden hieraan meebetalen.

Bestuursprogramma Waterketen

Rijnland verwerkt het afvalwater van huishoudens en bedrijven. Hiervoor zijn complexe, industriële installaties nodig; transportsystemen en zuiveringsinstallaties. Het zuiveringsproces kost ook veel energie, verbruikt chemicaliën én produceert zuiveringsslib dat verder verwerkt wordt. In deze MJP periode en het begrotingsjaar 2016 zetten we de lijn door om zo efficiënt mogelijk te werken. Daarom werken we onder meer aan een centrale proceskamer en sluiten we oude, kleine, minder efficiënte installaties. In 2016 is dat in de Oude-Rijnzone de sluiting van de zuivering Langeraar. In 2016 werken we ook verder aan het nieuwe transportstelsel om de zuiveringen Aalsmeer en Rijssenhouw te kunnen sluiten. We intensiveren het inhalen van opgelopen onderhoudsachterstanden op onze installaties. De principes van assetmanagement geven daarbij richting aan. In 2016 zetten we, mede ook ten behoeve van het assetmanagement, de inspecties op de zuiveringstechnische werken voort, zodat we eind 2016 een nog beter beeld hebben van de onderhoudstoestand.

Ook maken we werk van de duurzaamheidsopgaven waar we voor staan. We gaan energie besparen én zelf meer duurzame energie opwekken. Waar mogelijk winnen we grondstoffen terug uit ons zuiveringsslib. In 2016 starten we met de uitvoering van de maatregelen uit het Energie Efficiency Plan (EEP). Eind 2016 streven we naar een stijging tot 12% energiebesparingen en 15% energieopwekking. Ook hebben we meer aandacht voor het verwijderen van medicijnresten, hormonale stoffen en Nano plastics. In dialoog met alle betrokken partijen én burgers proberen we daar ook “aan de voorkant” resultaten te boeken. Ook het (individueel) afkoppelen van regenwater is een gespreksonderwerp. In deze MJP periode zetten we de nauwe samenwerking met ketenpartners als gemeenten, drinkwaterbedrijven en collega waterschappen voort. In 2016 nemen we een richtinggevend besluit over de organisatievorm van het zuiveringsbeheer en werken dat verder uit.

Bestuursprogramma Bestuur, organisatie en dienstverlening

Het programma BOD geeft in de planperiode nieuwe impulsen aan de ontwikkeling van Rijnland als – bestuurlijke – organisatie. Zo zal een bestuurlijke vernieuwing gestalte krijgen, waarbij onder andere centraal staat het sturen op maatschappelijke effecten in plaats van op maatregelen, en beleid maken mét inwoners, bedrijven en partnerorganisaties.

Ook ontwikkelt Rijnland zich in de MJP-periode tot een waterschap dat nog meer het ‘van buiten naar binnen werken’ tot in de haarvaten van de organisatie heeft stromen. Dat betekent dat het werk van Rijnland zal starten vanuit de vraag wat de wensen en behoeften zijn van participerende inwoners, bedrijven en netwerkpartners en bij het werk zelf het proces in die samenwerking met de buitenwereld net zo belangrijk is als het daarmee te behalen doel.

In de planperiode ontwikkelt Rijnland zich ook als werkgever: de nadruk komt te liggen op een grotere verantwoordelijkheid bij de medewerkers, zodat zij nog meer regie kunnen voeren over hun eigen carrière. Eigen verantwoordelijkheid vergroot het werkplezier voor de medewerker en leidt daarmee ook tot een hogere productiviteit.

Een belangrijk aspect voor deze periode is de verdere (door-)ontwikkeling van Rijnland als professionele uitvoeringsorganisatie. De in 2015 ingevoerde IPM-systematiek zal verder zijn gestalte krijgen, waardoor de projectbeheersing steeds verder zal verbeteren.

Duurzaamheid en innovatie, twee belangrijke pijlers uit het coalitieakkoord, zullen in de planperiode beleidsmatig uitgewerkt worden, en vervolgens de plannen uitgevoerd, met als doel Rijnland te verduurzamen, en Rijnland een organisatie te laten zijn waar ruimte is voor innovatie.

Al deze ontwikkelingen van de organisatie worden mogelijk gemaakt door een hoogwaardig niveau van informatisering en automatisering, waar ook in de planperiode in geïnvesteerd wordt, om het niveau van dienstverlening voor buiten en binnen de organisatie te optimaliseren. Bovendien richt Rijnland in samenwerking met Schieland en de Krimpenerwaard de informatievoorziening in.

2. Programma Waterveiligheid

Portefeuillehouder: M. Kastelein, H. Pluckel (kust)

Programmadirecteur: A. Bol

2.1 Strategische doelstelling waterveiligheid

Wij beschermen ons beheergebied en de Rijnlandse inwoners goed tegen overstromingen vanuit de zee, de rivieren en het regionale watersysteem. Hiervoor gebruiken we een aanpak in drie lagen: we noemen dat meerlaagsveiligheid. In het Waterbeheerplan 5 zijn voor de planperiode 2016 - 2021, waarvan dit MJP de eerste vier jaren omvat, drie tactische doelen voor waterveiligheid onderscheiden, gelijk aan de 3 lagen van de meerlaagsveiligheid:

1. Wij beschermen tegen overstromingen (preventie),
2. Wij adviseren over het beperken van de gevolgen van overstromingen (gevolgbeperking),
3. We bereiden ons goed voor op een calamiteit.

2.2 Wij beschermen tegen overstromingen (preventie)

Wonen in Rijnland lijkt zo vanzelfsprekend, maar doordat een groot deel onder zeeniveau ligt, blijft het beheergebied niet droog zonder duinen, dijken en kades. In totaal beheert Rijnland 40 kilometer duinen, 33 kilometer rivierdijken (samen de primaire waterkeringen) en ruim 1200 kilometer regionale keringen. We verhogen en versterken regelmatig onze waterkeringen, bijvoorbeeld omdat ze door bodemdaling te laag zijn geworden. En we zetten instrumenten als voorlichting, advisering, vergunningverlening en handhaving in.

2.2.1 Verbeteropgave primaire waterkeringen

Eind 2021 voldoen alle primaire waterkeringen aan de norm. Verbeteringen van primaire waterkeringen vinden plaats binnen het samenwerkingsverband van Rijk en waterschappen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Rijnland draagt hier financieel aan bij.

Rijnland heeft nog een beperkte verbeteropgave: in de MJP-periode wordt de laatste 'zwakke schakel' langs de Hollandsche IJssel, ter hoogte van Gouda, op orde gebracht. Voor de vooroevers langs deze waterkering die vooralsnog zijn afgekeurd wordt in de 'Project overstijgende Verkenning (POV) Vooroevers' onderzocht of ze alsnog kunnen worden goedgekeurd. Naar verwachting wordt in 2017 de primaire functie van de Spaarndammerdijk en de waterkering langs de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel gewijzigd in een regionale functie. Dit in het kader van de 'Dijkversterking Centraal Holland' (voorheen 'Projectoverstijgende Verkenning Centraal Holland'). Daarna nemen we deze waterkeringen op in het programma regionale keringen om ervoor te zorgen dat deze aan de provinciale normen (blijven) voldoen.

Eind 2016 wordt gestart met de verbetering van de IJsseldijk bij Gouda. Daarnaast wordt in de POV Vooroevers in 2016 een plan van aanpak gemaakt om subsidie te verwerven bij het HWBP, waarna met de verkenning wordt gestart. Het Hoogheemraadschap Schiealand en de Krimpenerwaard is trekker van deze POV, Rijnland neemt deel. In 2016 wordt tenslotte in de 'Dijkversterking Centraal Holland' de veiligheidsopgave voor de Spaarndammerdijk en de waterkering langs de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel in beeld gebracht en vindt besluitvorming plaats over o.a. de nieuwe status van de Spaarndammerdijk. Ook wordt gewerkt aan een voorkeursalternatief dat in 2017 wordt opgeleverd.

2.2.2 Toetsen primaire waterkeringen

In 2017 worden nieuwe normen voor primaire waterkeringen vastgelegd in de wet, gebaseerd op overstromingsrisico's. Op dat moment start ook de vierde landelijke toetsronde van de primaire waterkeringen. We kiezen er bewust voor dan niet direct met de toetsing te starten, maar een paar jaar later. Zo kunnen we ervaringen van andere waterschappen meenemen in onze toetsing. Dat is mogelijk vanwege het beperkte aantal km primaire keringen. We starten aan het eind de MJP-periode met het toetsen van de Rijnlandse primaire waterkeringen en beginnen met de kust. De toetsing hoeft pas in 2023 te zijn afgerond. Ook eventuele nieuwe opgaven hoeven pas in de volgende MJP-periode te worden uitgevoerd.

In 2016 volgen en beïnvloeden we, indien nodig, de landelijke ontwikkelingen.

2.2.3 Risicogestuurd verbeter- en onderhoudsprogramma regionale waterkeringen

In de MJP-periode bouwen we het hoge (investerings)tempo van de WBP4-periode af naar een lager tempo. Conform de afspraken met de provincies moeten in 2030 alle regionale waterkeringen aan de normen voldoen. In deze MJP-periode zetten we in op een beperkte inhaalslag: het aantal regionale keringen dat aan de provinciale normen voldoet stijgt van 55% nu naar 60-65% in 2019. Vanaf 2020 verbeteren en onderhouden we per jaar ongeveer 25 tot 30 km regionale keringen. Rijnland wordt steeds veiliger doordat de meest risicovolle strekkingen steeds prioriteit krijgen. In het begin van de MJP-periode wordt de 'Top 25' van meest risicovolle keringen afgerond. Het risicobeeld zal steeds meer verschuiven van bezwijken van een kering naar overlopen van een kering.

Om in 2030 100% op orde te zijn is ook na de MJP-periode een inhaalslag nodig. We blijven deze MJP-periode onderzoeken hoe we de resterende opgave zo kostenefficiënt mogelijk kunnen uitvoeren. Ook combineren we waar mogelijk de werkzaamheden met werkzaamheden van andere partijen. Tenslotte onderzoeken we wat we met de nog niet-genormeerde polderkeringen doen: moeten ze als regionale waterkeringen worden genormeerd en een norm krijgen of hebben ze geen waterbeheerfunctie meer en kunnen we ze uit de legger halen?

In 2016 wordt nog gewerkt aan de laatste projecten uit de 'Top 25' van meest risicovolle keringen. Daarnaast werken we aan de voorbereiding en uitvoering van kadeverbeteringen rond Aalsmeer, de Boterhuispolder, de Gogerpolder en Polder Oukoop. Tenslotte voeren we op zo'n 15 km minder ingrijpende werkzaamheden uit zoals ophogen. Waar mogelijk combineren we de werkzaamheden met werkzaamheden van andere partijen. In 2016 stemmen we tenslotte het proces over de niet-genormeerde polderkeringen af met de provincie.

2.2.4 Toetsen regionale waterkeringen

In 2024 moet de volgende toetsing van de regionale waterkeringen aan de provincies worden opgeleverd. Verbeteropgaven die uit de toetsing volgen worden opgenomen in het programma regionale waterkeringen. Deze keer worden niet alleen de grondlichamen getoetst, maar toetsen we ook de objecten die in of op de waterkeringen staan. Dit geldt zowel voor de waterkerende objecten (sluizen, damwanden) als voor de niet-waterkerende (huizen, bomen en leidingen). Omdat dat nieuw is, zullen we deels nog gaandeweg de beste werkwijze moeten bepalen. We hanteren een risico gestuurde aanpak wat inhoudt dat objecten waarvan bekend is of vermoed wordt dat ze een groot risico vormen een hogere prioriteit krijgen in de toetsing. Dat betekent dat t/m 2019 wordt gewerkt aan de toetsing van kunstwerken (o.a. sluizen), bijzondere waterkerende constructies (o.a.

damwanden) en niet-waterkerende objecten.

We starten met de toetsing in 2016 waarbij we beginnen met de toetsing van de waterkerende kunstwerken (gemalen, sluizen, etc.) en bijzondere waterkerende constructies (damwanden).

2.2.5 Bescherming tegen muskus- en beverratten

Sinds 2012 werken we met andere waterschappen samen aan het muskusrattenbeheer. Deze samenwerking zetten we voort. Vooral nog is bestrijding van muskusratten de enige betaalbare optie waarmee we graverij aan waterkeringen kunnen tegengaan. Er is op beperkte schaal binnen Rijnland onderzoek gedaan naar preventieve maatregelen om graverijen in waterkeringen te voorkomen. Landelijk zoeken we naar alternatieven, die minder dierenleed veroorzaken zonder dat dit leidt tot veel hogere kosten. Wij nemen hier, via de beheerorganisatie, actief aan deel.

In 2016 komen de resultaten van de landelijke veldproef beschikbaar. We sturen er op aan dat de beheerorganisatie deze verwerkt in een nieuw strategiedocument.

2.2.6 We houden de beleidskaders actueel

De gegevens die noodzakelijk zijn om het beheer en onderhoud aan de waterkeringen goed te kunnen uitvoeren zijn vastgelegd in beleidskaders: keur, leggers, beheerregister en de Nota Waterkeringen. Essentieel is dat deze beleidskaders op orde zijn en op orde worden gehouden. Dit actualiseren is dan ook een doorlopend proces. Het gaat om aanpassingen als gevolg van veranderingen in het veld, nieuwe inzichten en nieuwe wetten.

2.2.7 Activiteiten van derden

We voorkomen activiteiten die een negatieve invloed hebben op de waterkeringen. Dit doen we met voorlichting, advisering, vergunningverlening en handhaving. Zie daarover ook paragraaf 4.3.5. Waar de veiligheid het toelaat en de beheerkosten niet substantieel toenemen geven we ruimte voor versterking van de natuurwaarden.

Objecten op waterkeringen die een risico vormen blijven ook onder de nieuwe Keur vergunningplichtig. De verbetering van regionale waterkeringen gaat gepaard met een legalisatietraject voor alle niet-waterkerende objecten. Er staan namelijk vele objecten op waterkeringen waarvoor geen vergunning aanwezig is.

In 2016 zal een inhaalslag plaatsvinden bij de legalisatie, omdat in de voorgaande jaren bij een aantal kadeverbeteringen handhaving minder aangesloten is geweest en omdat pas in 2015 de legger voor de regionale keringen is vastgesteld.

2.3 Wij adviseren over het beperken van de gevolgen van overstromingen (gevolgbeperking)

Hoe hoog en sterk onze waterkeringen ook zijn, een overstroming valt nooit uit te sluiten. Dit 'restrisco' accepteren we als maatschappij, maar daarnaast kunnen aanvullende maatregelen worden genomen om de gevolgen te beperken. Rijnland adviseert hierin.

2.3.1 Waterbewustzijn en advisering derden

Rijnland zet zich actief in om het waterbewustzijn bij burgers en bedrijven te vergroten: we laten ze weten dat ze in een overstroombaar gebied wonen en werken, wat de gevolgen van overstromingen kunnen zijn en welke maatregelen zij zelf kunnen nemen om de gevolgen van een overstroming te beperken.

Ook werken we nauw samen met de verantwoordelijken voor de ruimtelijke ordening: de gemeenten en de provincies. Bijvoorbeeld in het kader van 'de watertoets' toetsen we de inrichting van een gebied aan de overstromingsrisico's. Wij willen in de MJP-periode samen met anderen een pilot uitvoeren om concepten van gevolgbepierking te testen.

We zijn in 2016 alert op kansen om voor deze pilot aan te sluiten bij andere initiatiefnemers.

2.3.2 Overstromingsbeelden

We zorgen voor realistische overstromingsbeelden. Dit heeft grote meerwaarde bij het actief bestrijden van (mogelijke) overstromingen. Bovendien laten we zo zien wat de gevolgen zijn van overstromingen. Wij streven er naar stellen deze overstromingsbeelden beschikbaar te stellen voor 2018.

In 2016 volgen we een aantal landelijke ontwikkelingen en werken we onze opdrachtformulering uit.

2.4 We bereiden ons goed voor op een calamiteit

Calamiteiten zijn helaas nooit uit te sluiten. Rijnland bereidt zich dan ook goed voor op alle mogelijke waterstaatkundige calamiteiten die zich in het beheergebied kunnen voordoen. Het gaat daarbij niet alleen om overstromingen, maar ook om bijvoorbeeld waterkwaliteitsincidenten zoals illegale lozingen, of incidenten op één van de afvalwaterzuiveringsinstallaties.

2.4.1 Slagvaardig en doelmatig optreden voor, tijdens en na afloop van een (dreigende) calamiteit

Het goed voorbereiden op calamiteiten is niet alleen van belang voor het thema Waterveiligheid, maar ook voor de andere thema's. Om dubbelingen in tekst te voorkomen is het onderwerp calamiteitenbestrijding niet bij de andere thema's opgenomen en worden de doelen van Rijnlands calamiteitenorganisatie beschreven in paragraaf 7.3.4.

2.4.2 Waterbewustzijn en crisiscommunicatie

Ook in geval van een calamiteit is waterbewustzijn van burgers en bedrijven essentieel. We zorgen er samen met onze veiligheidspartners voor dat inwoners en bedrijven weten wat ze moeten doen bij een (dreigende) calamiteit.

2.5 Eind 2016 gerealiseerd

Rijnland realiseert voor dit programma in 2016 ondermeer:

1. Starten met de uitvoering van de verbetering van de IJsseldijk bij Gouda.
2. Duidelijkheid over de veiligheidsopgave voor en besluitvorming over de status van de Spaarndammerdijk en de waterkering langs de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel (Rijnland neemt deel aan de 'Dijkversterking Centraal Holland', maar is niet de trekker)

3. Subsidie verworven en start 'projectoverstijgende verkenning (POV) vooroevers' (Rijnland neemt deel aan de POV, maar is niet de trekker).
4. Voorbereiding en uitvoering van regionale kadeverbeteringen: deelprojecten uit de 'Top 25' en uit kadeverbeteringsprojecten rond Aalsmeer, de Boterhuispolder, Gogerpolder en Polder Oukoop (allen voormalige 'Top 50') en ca 15 km minder ingrijpende werkzaamheden.
5. Start van de nieuwe toetsing van de regionale keringen.
6. Afstemming met de provincie over het proces over de niet-genormeerde polderkeringen.
7. Aansturen op verwerking van de resultaten van de landelijke veldproef naar alternatieven voor het bestrijden van muskusratten in een nieuw strategiedocument door de beheerorganisatie (Rijnland werkt hierin samen met andere waterschappen).
8. Een inhaalslag in de legalisatie van niet-waterkerende objecten op regionale keringen.
9. Volgen en beïnvloeden van de landelijke ontwikkelingen op een aantal onderwerpen, o.a. toetsen primaire keringen en opstellen van overstromingsbeelden. Alert zijn op kansen om aan te sluiten op initiatieven van anderen, bijv. voor een pilot voor het testen van concepten van gevolgbepalking.

2.6 Wat gaat het kosten?

Bruto investeringen

Programma Waterveiligheid	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bruto-investeringen (€ mln)	27,6	23,7	26,9	21,1	17,7	17,0	13,0

De grootste investeringen 2016 zijn:

- regionale kadeverbeteringen: (deel)projecten uit de 'Top 25' en uit kadeverbeteringsprojecten rond Aalsmeer, de Boterhuispolder, Gogerpolder en Polder Oukoop (allen voormalige 'Top 50') en ca 15 km minder ingrijpende kadeverbeteringswerkzaamheden.
- het verbeteren van de Goejanverwelledijk traject Gouda (VIJG).

De grootste investeringen in de MJP-periode(periode 2016-2019) zijn:

- Regionale kadeverbeteringen 'Top 25' / voormalige 'Top 50': € 55 mln, o.a.
 - o Polder Vierambacht: € 7,0 mln
 - o Wassenaarse polder: € 4,7 mln
 - o Vriesekoopsche polder: € 4,1 mln
- Overige regionale keringen(verbetering en onderhoud): € 21 mln + € 5 mln extra n.a.v. WBP5 (overige € 10 in 2020/2021)
- Verbetering IJsseldijk Gouda: € 19 mln (periode 2016-2019), totale bijdrage HWBP: € 20,1 mln
- Kustversterking Katwijk: € 2 mln

Exploitatie

Programma Waterveiligheid	2015	2016	Verschil		2017	2018	2019	2020	2021
			€	%					
Totale exploitatiekosten (€ mln)	27,4	27,4	0,0	0,0%	29,5	30,3	30,2	30,1	28,5

Ondanks het versneld afschrijven van de HWBP-bijdragen 2011/2012 van 30 naar 5 jaar (€ 1,8 mln) en een geïndexeerde verhoging van de HWBP-bijdrage 2016 met € 0,2 mln zijn de exploitatiekosten 2016 op hetzelfde niveau als bij de begroting 2015. Dit komt ondermeer door een meevaller in de kapitaallasten van de brug en sluis Spaarndam, jaarlijks € 1,7 mln en de gunstige renteontwikkelingen.

3. Programma Voldoende Water

Portefeuillehouder: S. Langeslag, M. Leewis (zoet water)

Programmadirecteur: A. Bol

3.1 Strategische doelstelling Voldoende Water

Rijnland zorgt voor voldoende water, dus niet te veel en niet te weinig en niet te zout, passend bij de functies in ons gebied. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar is het niet. Rijnland ligt voor het grootste deel onder zeeniveau, kent een grote variatie aan hoogteligging en soorten landgebruik. Door klimaatverandering, bodemdaling en verstedelijking neemt de druk op de ruimte en het watersysteem almaar toe. Daarom is goed beheer, een goede inrichting en gedegen onderhoud van essentieel belang voor het gewenste waterpeil.

3.2 Wij zorgen ervoor dat de waterpeilen kloppen

Met het vaststellen en beheren van het peil in het oppervlaktewater faciliteert Rijnland de functies in het gebied. Voor elke polder stelt Rijnland het te voeren peil vast. Dit doen we in goed overleg met belanghebbenden. We zoeken hierbij naar een optimum van alle belangen, duurzaamheid en kosten en baten. Waar het faciliteren van de huidige functies niet doelmatig is, overleggen we met de ruimtelijke ordenaars en belanghebbenden over het aanpassen van de functies.

3.2.1 Peilbesluiten

In het grootste deel van het gebied (ca. 65%) heeft Rijnland actuele peilbesluiten; aan het einde van de MJP-periode is dat in 75% het geval en in 2027 hebben we voor alle polders en de boezem een actueel peilbesluit. Hiertoe herzien we in 2016 in 15 à 20 polders het peilbesluit. Actueel betekent: gebaseerd op de dan geldende omstandigheden zoals functies en maaiveldhoogte. Is dat niet meer het geval, dan herzielt Rijnland het peilbesluit. Ten minste eens per 10 jaar onderzoeken we of het geldende peilbesluit nog voldoet. Met het herzien van het peilbesluit pakt Rijnland ook knelpunten op in de aan- en afvoer op en een eventueel tekort aan waterberging (zie hoofdstuk 3.4 “Wij beperken de gevolgen van wateroverlast”) en we zoeken daarbij zoveel mogelijk synergie met andere opgaven zoals in de waterkwaliteit.

3.2.2 Peilbeheer

Door water in te laten of uit te malen, zorgt Rijnland ervoor dat het gevoerde waterpeil overeenkomt met het peil uit het peilbesluit. Binnen marges, want door allerlei omstandigheden is het onmogelijk om continue exact het vastgestelde peil te voeren. In beginsel is de marge +/- 5 cm, tenzij anders aangegeven in het peilbesluit. Momenteel voeren we in ongeveer 90% van de peilvakken een peil conform het peilbesluit (incl. beheermarges), en met het actualiseren van peilbesluiten en het afronden van hiertoe benodigde maatregelen neemt dit percentage langzaam maar zeker toe.

3.2.3 Peilafwijkingen

In sommige gevallen leidt het vastgestelde peil tot ‘onevenredige’ benadeling van een individueel belang. In dat geval kunnen belanghebbenden, onder voorwaarden, een afwijkend peil instellen door hiervoor een vergunning aan te vragen. We evalueren in 2016 de aanpak van deze zogenoemde particuliere peilafwijkingen, stellen zo nodig het beleid bij, en kijken daarbij onder andere of we de regels verder kunnen vereenvoudigen (deregulering).

3.3 Wij zorgen voor de instandhouding van het watersysteem

Om het peil te kunnen voeren, zoals vastgesteld in het peilbesluit, voert Rijnland water aan en af met behulp van inlaten, gemalen, stuwen en watergangen. Die kunstwerken (inlaten, gemalen en stuwen) en watergangen moeten daarvoor wel goed functioneren. Daarom voert Rijnland onderhoud uit. Dit onderhoud baseren we op 2 uitgangspunten:

- We maken continue een afweging tussen functies, risico's en levensduurkosten.
- We doen dit duurzaam - in materialen, energieverbruik en invloed op de omgeving.

3.3.1 Baggerbeleid

Rijnland baggert watergangen op basis van het beleid uit 2010 en de uitgangspunten uit de Legger. In 2016 starten we met de herziening van dit beleid en de uitgangspunten. Het gaat daarbij o.a. om de vraag hoe om te gaan met het overige water, en wanneer op diepte gebrachte watergangen voor onderhoud in aanmerking komen, en welke methode van baggeren de voorkeur heeft o.a. i.v.m. de ecologie (zie hoofdstuk 4 "Schoon en Gezond Water"). Ook starten we met het opstellen van een waterbodempkwaliteitskaart. Met een actuele waterbodempkwaliteitskaart hoeft Rijnland niet meer voorafgaande aan een baggerwerk de kwaliteit van de aanwezige bagger te bemonsteren.

3.3.2 Baggeren primair water

Al jaren werkt Rijnland aan een grote inhaalslag om de primaire wateren (wateren die essentieel zijn voor de aan- en afvoer en waarvan, om die reden, het onderhoud bij Rijnland ligt), op voldoende diepte te krijgen. Wat "voldoende diepte" is, ligt vast in de Legger watergangen (zie hoofdstuk 3.3.6 "Activiteiten van derden"). In de MJP-periode maken we met dit baggerwerk een pas op de plaats, zodat we prioriteit kunnen geven aan andere knelpunten. We zorgen er wel voor dat de achterstand niet weer oploopt. En na de MJP-periode gaan we de achterstanden weer inlopen zodat in 2027 alle primaire watergangen op diepte zijn. Watergangen die op diepte zijn, houden we op diepte via een onderhoudsprogramma. In 2016 ronden we o.a. cluster 5 (Nieuwkoop), en cluster 6 (Ringvaart) af, terwijl in cluster 8 (Oude Rijnzone) het baggerwerk in volle gang is.

3.3.3 Baggeren overig water

De overige wateren in de boezem brengt Rijnland ook – eenmalig – op diepte. Ook hiervoor geldt dat we dit tijdelijk temporiseren net als bij het primaire water. Nadat wij de wateren op diepte hebben gebracht, ligt de verantwoordelijkheid voor het op diepte houden van deze wateren bij de onderhoudsplichtigen. Wij zien erop toe dat dit ook daadwerkelijk gebeurt.

Het overige polderwater, verreweg het meeste water in het gebied, heeft in veel gevallen een zeer beperkte waterdiepte. In het WBP3 en 4 hebben we de ambitie uitgesproken dit water op diepte te willen brengen. Recent hebben we 2 pilots daartoe afgerond. Mede op basis hiervan starten wij in 2016 met de actualisatie van ons beleid op het gebied van baggeren. Hierbij speelt zeker ook het belang van waterkwaliteit en ecologie mee.

3.3.4 Oevers en maaibeheer

Naast het op diepte houden van watergangen, onderhoudt Rijnland ook de (natte delen van de) oevers om te voorkomen dat watergangen langzaam dichtgroeien. We doen dit alleen bij de watergangen waar wij onderhoudsplichtig zijn en alleen ten behoeve van onze watersysteemtaken (dus niet ten behoeve van bijvoorbeeld de recreatie). We zien er op toe dat (andere) onderhoudsplichtigen de oevers waar zij verantwoordelijk voor zijn, ook onderhouden. Dit onderhoud voeren we tegenwoordig ecologisch verantwoord uit, waarbij de aan- en afvoer gewaarborgd blijft, maar er ook voldoende ruimte is voor flora en fauna om zich te ontwikkelen (zie ook hoofdstuk 4.3.2 “Ecologisch onderhoud”).

3.3.5 Kunstwerken

De afgelopen jaren heeft Rijnland veel gemalen gerenoveerd of vervangen. Dit geldt zowel voor de boezemgemalen (Katwijk en Gouda) als voor tientallen poldergemalen. Deze inhaalslag hebben we echter nog niet afgerond. Daarom zetten we hier in 2017 en de jaren erna extra op in, zodat we de inhaalslag in 2027 kunnen afronden. We pakken dus meer poldergemalen op en bovendien boezemgemaal Spaarndam. Daarnaast is het zaak de gemalen in goede conditie te houden. Hiervoor zetten we zoveel mogelijk “preventief onderhoud” in.

Ook andere kunstwerken, voor zover de onderhoudsplicht bij Rijnland ligt, onderhouden we, of, wanneer nodig, vervangen we. We willen dit meer planmatig doen met behulp van de systematiek van assetmanagement. De eerste stap hierin is het in beeld brengen van de actuele onderhoudstoestand. De eerste resultaten van deze inventarisatie leren dat veel kunstwerken in slechte staat verkeren. In 2016 hebben we dit beeld meer compleet en stellen we een onderhoudsaanpak en -programma op voor deze kunstwerken. En we stellen hier meer middelen voor beschikbaar dan de afgelopen jaren.

3.3.6 Activiteiten van derden

Plannen en activiteiten van bedrijven, overheden en ingelanden kunnen invloed hebben op de ruimtelijke inrichting en het watersysteem. In de Keur en onderliggende beleidsregels staat wat er wel en niet mag in het watersysteem. Rijnland heeft deze regels recent vereenvoudigd en versoepeld, en gaat hiermee door. Hierdoor richten wij ons meer en meer op voorlichting vooraf en minder op toetsing achteraf. In de Legger staat wie onderhoudsplichtig is voor welke watergang en welk kunstwerk en wat die onderhoudsplicht inhoudt. Wij houden Legger, Keur en beleidsregels actueel.

Wij zien er op toe dat plannen en activiteiten van derden geen nadelige gevolgen hebben voor het watersysteem zoals toename verhard oppervlak of dempingen. We doen dit door vooraf te adviseren en te toetsen en door vergunningen te verlenen. We houden toezicht en controleren op de naleving van regels. Als dat nodig is, treden we handhavend op. Waar dat kan en nodig is, zoeken we mogelijkheden om onze opgaven te koppelen aan de plannen en activiteiten van derden.

3.3.7 Overnemen en afstoten beheer en onderhoudstaken

Rijnland beheert en onderhoudt een aantal sluizen en bruggen, terwijl wij daar niet verantwoordelijk voor zijn. Aan de andere kant onderhouden een aantal gemeenten en andere partijen primaire watergangen en kunstwerken terwijl dat onze taak is. Wij hebben de intentie om beheer en onderhoud af te stoten waar dat niet bij ons hoort te liggen en juist over te nemen waar dat wel het geval is. We doen dat alleen onder de strikte voorwaarden dat de andere partij dat ook wil en dat er geen onderhoudsachterstand is. De afspraken hiertoe hebben we voor een belangrijk deel in 2015 afgerond; de benodigde werkzaamheden voeren we in de periode 2016-2020 uit.

Het onderhoud van overig water in het stedelijk gebied ligt bij de betreffende onderhoudsplichtigen, vaak de eigenaar of gemeente. Rijnland heeft lang de ambitie gehad om dit onderhoud over te nemen. In een aantal gemeenten hebben wij dat ook daadwerkelijk gedaan. Momenteel lopen gesprekken hierover met een aantal gemeenten. Hoe om te gaan met het onderhoud van het overig water in stedelijk gebied, nemen we onder meer mee in de actualisatie van het baggerbeleid in 2016.

3.3.8 Vaarwegbeheer

Rijnland is vaarwegbeheerder voor de doorgaande recreatieve scheepvaartroutes. Dit betekent dat wij deze watergangen op diepte houden en enkele sluizen bedienen en onderhouden. De provincie is vaarwegbeheerder voor de beroepsvaart. Op lokaal niveau is het aan gemeenten om al dan niet dit zelf te regelen. De nautisch beheerder zorgt voor een vlot en veilig scheepvaartverkeer. Voor de beroepsvaarwegen ligt deze taak bij de provincie, en voor de grote recreatieplassen bij de gemeenten. Rijnland heeft deze taak voor alle overige vaarwateren. Nautisch beheer gaat over de openbare orde en veiligheid; geen taak voor een waterschap. In 2016 voert Rijnland overleg met de overige betrokken overheden om komen tot een meer logische verdeling van deze taken.

3.3.9 Grondwater

Sinds 2009 ligt het integrale waterbeheer bij Rijnland. Dus ook het grondwaterbeheer. Wij verlenen vergunningen, handhaven, toetsen plannen van derden en adviseren anderen over grondwater maar beheren het grondwater niet "actief". Andere partijen hebben ook een rol: de provincies zijn verantwoordelijk voor de grotere grondwateronttrekkingen, en de gemeenten hebben samen met huiseigenaren een zorgtaak voor grondwateroverlast in het stedelijk gebied. Samen met provincies, gemeenten en particulieren bekijken we in de MJP-periode waar een integrale grondwateraanpak meerwaarde heeft. Samenwerking is bijvoorbeeld nodig om gebieden met bodemdaling of funderingsproblematiek integraal en duurzaam in te richten. We kiezen daarbij een rol als actieve gebiedspartner vaak adviserend en soms verdergaand. In 2016 pakken we samen met de gemeente en anderen de overlast in Noordwijk op.

3.4 Wij beperken de gevolgen van wateroverlast

De overheden hebben in 2003 in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) afgesproken het watersysteem te verbeteren en vóór 2015 klimaatbestendig te maken. Aanleiding hiervoor was zeer ernstige wateroverlast eind jaren '90 en de verwachting dat in de toekomst vaker en heviger neerslag zal voorkomen. De provincie heeft de afspraken vertaald in normen. Deze normen maken duidelijk welke neerslagsituaties het watersysteem moet aankunnen, en welke niet, en dus wat ingelanden van het waterschap mogen verwachten en waar de ingelanden zelf voor verantwoordelijk zijn. Waar het systeem (nog) niet voldoet, voert Rijnland maatregelen uit, in overleg en samenwerking met belanghebbenden.

3.4.1 Maatregelen in de boezem

Reeds in 2000 heeft Rijnland bepaald welke maatregelen er nodig zijn om het boezemsysteem op orde te brengen (te laten voldoen aan de normen). In 2015-2016 actualiseren we deze studie. Hierbij nemen we ook de relatie met de (hoogte van de) boezemwaterkeringen mee. Ondertussen hebben we de capaciteit van het boezemgemaal Katwijk verdubbeld (2011). We werken aan de aanleg van een piekberging in de Nieuwe Driemanspolder; dit ronden we af rond het einde van de MJP-periode. Voor de piekberging in de Haarlemmermeerpolder gaan we door met de vrijwillige grondverwerving en starten we in 2016 met de eventuele onteigeningsprocedures. We starten ook met het ontwerp en de aanleg van de piekberging en nemen hierbij de resultaten van de actualisatie van de studie waterbezwaar en de lessen uit de piekberging Nieuwe Driemanspolder goed.

3.4.2 Maatregelen in de polders

In 2007 heeft Rijnland een globale studie uitgevoerd naar de knelpunten in de polders. Hieruit bleek dat een groot deel van de polders niet voldoet aan de normen voor wateroverlast. In zogenoemde watergebiedsplannen werkt Rijnland de opgave en oplossingen nader uit, in nauwe samenwerking met de belanghebbenden. Ca. 10% van de polders voldoet ondertussen aan de normen en in ca. 60% werkt Rijnland hieraan (variërend van planvormingsfase tot uitvoeringsfase). In 2015 startte Rijnland

een watergebiedsplan in de regio Aalsmeer. In dat watergebiedsplan neemt Rijnland ook de opgaven uit 4 KRW waterlichamen mee (zie hoofdstuk 4.4 “Wij zorgen voor schone meren”), alsmede andere opgaven. In 2016 starten we een watergebiedsplan in de regio Zoetermeer. Ook in dit plan nemen we integraal de waterkwaliteitsopgaven, waaronder de KRW waterlichamen, mee. Ook de jaren erna starten we nieuwe plannen en we doen dit met meer inzet dan eerder geraamd zodat we het systeem al in 2024 op orde hebben.

Naast het systematisch op orde brengen van polders in watergebiedsplannen, pakken we ook kansen buiten de lopende watergebiedsplannen: het “flying squad”. Het gaat hierbij o.a. om ontwikkelingen van anderen (gemeenten, ingelanden) waarbij Rijnlands opgaven kunnen worden opgelost door mee te denken, mee te doen of mee te betalen. Het flying squad zetten we onverminderd door en sterker, de systematiek willen we vanaf 2016 ook voor andere thema's inzetten.

Bij onze watergebiedsplannen kijken we nadrukkelijk naar de kosteneffectiviteit van maatregelen en draagvlak. Waar nodig faseren we de maatregelen: zogenoemde geen-spijt-maatregelen voeren we direct uit, andere maatregelen later. We bespreken of ingelanden zelf de uitvoering kunnen oppakken; met hun eigen aannemer, op een door hen gewenst moment. We benutten waar mogelijk het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer en andere initiatieven. Waar maatregelen niet kosteneffectief zijn, maken we een voorstel aan de provincie voor aanpassing van de normen. De uitvoering van maatregelen is complex en vraagt om veel overleg met de belanghebbenden. Het kan dan ook meerdere jaren duren voordat een gebied op orde is.

3.5 Wij zorgen voor voldoende zoet water

Peilbeheer, bodemdaling, landbouw, natuur, industrie en scheepvaart zijn sterk afhankelijk van (zoet) water. Vooral voor de drie Greenports en de Natura2000 laagveengebieden is water van goede kwaliteit essentieel en vormt de brakke kwel een bedreiging. Om voldoende water, van voldoende kwaliteit te bieden, laat Rijnland water in bij Gouda. In zeer droge perioden ontstaat er een tekort aan water van voldoende kwaliteit, ook bij Gouda. In die gevallen kan Rijnland extra zoet water aanvoeren via de Kleinschalige Water Aanvoervoorzieningen (KWA), een stelsel van wateren tussen Rijnland en het Amsterdam-Rijnkanaal en de Lek. Echter, o.a. door klimaat-ontwikkelingen en toename van brakke kwel is de KWA op termijn niet meer toereikend.

3.5.1 Uitbreiden Kleinschalige Water Aanvoervoorzieningen

Rijnland werkt samen met het hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden aan het verdubbelen van de capaciteit van de KWA. Dit ronden we af uiterlijk in 2021. Het Rijk (Deltafonds) draagt de investeringskosten; kosten voor beheer en onderhoud zijn voor de regio. Daarnaast zoeken we uit welke maatregelen na 2021 nodig zijn. In 2015 hebben we de z.g. MIRT verkenning gestart voor de verdubbeling van de capaciteit tot 15 m³/s. Die verkenning ronden we in 2016 af. Hierin werken we samen met het gebied en andere stakeholders het tracé en de noodzakelijke maatregelen verder uit. We brengen daarbij synergiekansen, randvoorwaarden, kosten en risico's in beeld. Waar kansen liggen op geen spijtmaatregelen, starten we vast met de uitvoering.

3.5.2 Voorzieningenniveau

Rijnland werkt aan het opstellen van zogenoemde voorzieningenniveaus. Voor 2021 stellen we voor minimaal drie gebieden het voorzieningenniveau vast, samen met belanghebbenden. In 2016 ronden we in zowel de Haarlemmermeer (focus op peilvak 9) als in Boskoop pilots hiertoe af. In het voorzieningenniveau geven we aan hoeveel en welke kwaliteit water beschikbaar is en welke risico's op watertekort bestaan in een gebied. We maken transparant wat ingelanden van Rijnland mogen verwachten op het gebied van zoet water, en waar ingelanden en anderen zelf voor aan de lat staan. We stimuleren de andere partijen nadrukkelijk om hun verantwoordelijkheid hierin te nemen, hetgeen eventueel kan leiden tot adaptatie of transitie van functies. Transparantie en bewustwording over watertekortrisico's maken een integraal onderdeel van de gebiedsprocessen uit. De urgentie die het gebied ervaart, bepaalt daarbij sterk hoe ver de uitwerking gaat.

3.5.3 Bestrijding verzilting en kwel

We nemen in de MJP-periode maatregelen in ons watersysteem en verwachten dat gebruikers ook doelmatig en zuinig met zoetwater omgaan. Daarbij zoeken we elkaar op voor innovaties zoals slim doorspoelen, hemelwateropslag in de bodem, meer flexibel peil of het benutten van effluent van de afvalwaterzuiveringen. In 2016 voeren we een onderzoek uit in de Haarlemmermeer naar kansen voor optimalisatie van de doorspoeling. Samen met het gebied kijken we naar handelingsperspectieven in gebieden met brakke wellen om de zoutvracht te beperken.

Beter inzicht in het voorzieningenniveau kan in specifieke gebieden aanleiding geven tot beperkingen voor de functies, of zelfs op termijn een vergaande aanpassing of verplaatsing van de functies. We maken deze afwegingen in nauwe samenwerking met de ruimtelijke ordenaars en alle belanghebbenden in het gebied. Op dit moment loopt de verkenning voor dergelijke trajecten voor de Middelburg-Tempelpolder ten noorden van Gouda en voor delen van de Haarlemmermeerpolder. We zoeken daarbij nadrukkelijk verbinding met de lopende gebiedsprocessen in die gebieden.

Ook houden wij de vinger aan de pols bij externe ontwikkelingen die de verziltingsopgave kunnen vergroten zoals het verdiepen van de Nieuwe Waterweg en het vergroten van de zeesluizen in IJmuiden. Wij zorgen dat de initiatiefnemers voldoende verzachtende of compenserende maatregelen nemen, zodat geen extra zoutlast op Rijnlands boezem komt.

3.6 Eind 2016 gerealiseerd

Rijnland realiseert voor dit programma in 2016 ondermeer:

1. Herzien 15 a 20 peilbesluiten
2. Evalueren beleid peilafwijkingen
3. Actualiseren beleid baggeren
4. Opstellen waterbodempkwaliteitskaart
5. Afronden baggercluster 5 (Nieuwkoop) en cluster 6 (Ringvaart)
6. Vaststellen onderhoudsprogramma en –aanpak voor kunstwerken
7. Met betrokken partijen oppakken grondwateroverlast Noordwijk
8. Actualiseren studie waterbezwaar
9. Starten integraal (incl. waterkwaliteit) watergebiedsplan “Zoetermeer”
10. Afronden “MIRT” verkenning naar vergroten KWA ná 2021
11. Afronden pilots voorzieningenniveau Boskoop en Haarlemmermeer
12. Uitvoeren onderzoek optimalisatie doorspoelen Haarlemmermeer

3.7 Wat gaat het kosten?

Bruto investeringen

Programma	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Voldoende Water							
Bruto-investeringen	58,2	48,1	48,6	46,3	51,9	39,2	35,8

Belangrijkste posten (€ mln)	2016	2017	2018	2019
Baggeren	11,7	11,5	9,8	10,9
Poldergemalen	5,1	6,9	7,1	7,1
Strategische agenda's	3,2	3,6	2,8	3
Voorkomen wateroverlast (WGP)	7,1	12,1	11,6	9,4
Boezemgemaal Gouda	1,5	0	0	0
Boezemgemaal Spaarndam	0,7	1,7	0	0
Programma overnemen en afstoten assets	1	1,7	2	1,7
Piekberging Driemanspolder	12	10,5	10,3	17
Piekberging Haarlemmermeer	0,2	0,2	2,5	2,8

NB1 Het project Nieuwe Driemanspolder leidt tot een piek in de investeringen in 2019.

NB2 Bij het baggeren gaat het om de investeringsuitgaven; in het kader van de WBP5 scenario's is gesproken over de storting in het baggerfonds. Hoewel uiteraard aan elkaar verwant, zijn investeringsuitgaven en stortingen niet 1-op-1 gelijk.

Exploitatie

Programma	2015	2016	Verschil		2017	2018	2019	2020	2021
			€	%					
Voldoende Water									
Totale exploitatiekosten (€ mln)	55,4	47,0	-8,4	-15,2%	47,8	52,4	53,7	58,9	60,7

De exploitatiekosten in 2016 dalen per saldo met € 8,4 mln t.o.v. de Programmabegroting 2015.

- De grootste oorzaak is gelegen in het verlagen van de storting in de baggervoorziening van € 14,0 mln in 2015 naar € 7,0 mln in 2016 in het kader van de discussies over prioriteiten.

- Lagere rentelasten als gevolg van gunstige renteontwikkelingen: € 0,4 mln
- Lagere kosten cultuurtechnisch onderhoud van waterlopen en natuurvriendelijke oevers van € 0,6 mln. als gevolg van een nieuwe aanbesteding.
- Verschuiving personeelslasten van Voldoende Water naar Waterketen: € 0,6 mln
- Hogere opbrengst uit de verkoop van eigendommen € 0,1 mln.

Daarentegen is als gevolg van een nieuw gesloten waterakkoord de ontvangen bijdrage van waterschap De Stichtse Rijnlanden met € 0,3 mln. verlaagd. Ook is de provinciale onderhoudssubsidie van de Ringdijk Haarlemmermeer van € 0,2 mln. komen te vervallen vanwege nieuwe afspraken in het kader van overname vaarwegbeheer.

De toename van de exploitatielasten in 2017 en verder wordt voornamelijk veroorzaakt door een toename van de kapitaalslasten en het verloop van de storting in de baggervoorziening, te weten: 2016: € 7,0 mln, 2017: € 8,0 mln, 2018 en 2019: € 11,5 mln, 2020: € 13,5 mln en 2021: € 14,5 mln. Daarentegen is in 2017 rekening gehouden met een eenmalige opbrengst uit de verkoop van Meergrond.

4. Programma Schoon en Gezond Water

Portefeuillehouder: M. Leewis

Programmadirecteur: A. Bol

4.1 Strategische doelstelling Schoon en Gezond Water

Schoon en gezond water is in de dichtbevolkte waterrijke delta van West-Nederland belangrijk. Zowel voor de mens, de natuur, als de bedrijven. Er mogen niet te veel voedings- en vervuilende stoffen in het water zitten, het oppervlaktewater moet zo natuurlijk mogelijk zijn ingericht, en ecologisch worden beheerd en onderhouden. Dit is essentieel voor een goede biodiversiteit en belangrijk voor de landbouw. En om lekker te kunnen zwemmen, vissen of varen. Samen met onze partners zorgen wij dan ook voor schoon en gezond water dat past bij de verschillende functies.

4.2 Wij verminderen de watervervuilingen

Sinds 1970 verbeteren de waterkwaliteit en ecologie gestaag. Rijnland en andere partijen hebben fors geïnvesteerd om dit te bereiken. En dit blijven we doen. Enerzijds door herstelmaatregelen te nemen in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water (zie hoofdstuk 5) en anderzijds door het verder verlagen van de vervuilingen (emissies). We richten ons daarbij met name op de waterketen en de landbouw.

4.2.1 Waterketen

De afvalwaterzuiveringen (AWZI's) hebben gebiedsbreed een significante bijdrage in de watervervuiling. Daarom stemmen we in de MJP-periode de lozingen van de Rijnlandse AWZI's nog beter af op de draagkracht van het watersysteem waarop de zuiveringen lozen. Eisen leggen we in maatwerkvoorschriften vast. En we zorgen er voor dat we aan die voorschriften voldoen. De negatieve invloed van riooloverstorten en ongerioleerde lozingen speelt vooral op lokaal niveau. Daarom beperken we samen met gemeenten de aanpak van riooloverstorten en ongerioleerde lozingen. We handhaven waar nodig. Ten slotte onderzoeken we of we emissies van "nieuwe stoffen" (o.a. medicijnresten, microplastics, bacteriën) moeten en kunnen verminderen. Hoofdstuk 5 gaat verder in op de waterketen.

4.2.2 Landbouw

De landbouw vormt, naast de waterketen, een andere bron van vervuiling van het water. De agrarische sector heeft een eigen verantwoordelijkheid om te voldoen aan de landelijke emissiewet- en regelgeving. Daarbovenop willen wij met de sector werken aan een verdere verlaging van de emissies. We sluiten hierbij aan bij initiatieven van de agrarische sector zelf, zoals het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. Onze aanpak richt zich met name op meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen zoals imidacloprid, en is teelt specifiek: melkveehouderij, bollenteelt, boomteelt, glastuinbouw en akkerbouw vragen allemaal een andere aanpak. De nadruk ligt de komende jaren op het implementeren van bestaande kennis en ervaring in de praktijk. In 2016 maken we afspraken met de boom- en bollenteeltsector over de te nemen maatregelen. Monitoring, voorlichting, gerichte communicatie, stimulering maar waar nodig ook handhaving vormen belangrijke aspecten van deze aanpak. We benutten zoveel mogelijk subsidies en cofinancieringsmogelijkheden, zoals de POP3.

4.2.3 Waterbodems

Een vervuilde waterbodem heeft een negatief effect op de waterkwaliteit. Daarom streven we naar een schone waterbodem. De afgelopen jaren namen we de vervuilde waterbodems mee in het baggerprogramma (zie hoofdstuk 3.3 “Wij zorgen voor de instandhouding van het watersysteem”). Deze werkwijze zetten we voort. Dat betekent dat we die verontreinigde waterbodems saneren die zich in het baggerprogramma aandienen. Soms baggeren we dieper dan nodig om het rendement naar de oppervlaktewaterkwaliteit te verbeteren. Op termijn hebben we op die manier alle verontreinigde waterbodems gesaneerd.

4.3 Wij beheren, onderhouden en richten in op ecologische manier

Goede inrichting, beheer en onderhoud vormen een essentiële voorwaarde voor het verbeteren van de waterkwaliteit en ecologie. In de grotere plassen en meren, de zogenoemde waterlichamen (zie hoofdstuk 4.4 “Wij zorgen voor schone meren”) werkt Rijnland aan het verbeteren van de inrichting en, daaropvolgend, beheer en onderhoud. Grote winst is ook te halen uit het verbeteren van beheer en onderhoud van de kleinere wateren.

4.3.1 Doelen kleine wateren

Er bestaan geen doelen voor de waterkwaliteit en ecologie van de kleinere wateren. Die doelen hebben we wel nodig om te bepalen welke maatregelen nodig zijn en om aan te geven wat wel en niet mag in deze wateren. De kleine wateren hebben bovendien (in)direct invloed op de kwaliteit en ecologie van de KRW-waterlichamen. Daarom brengen we in 2015-2017 de feitelijke toestand van de kleine wateren in beeld en daarna

stellen we de doelen hiervoor vast. Dit doen we voor het einde van de MJP-periode. In 2016 wijzen we een beperkt aantal polders aan met een grote potentiële waarden voor waterkwaliteit en ecologie. Bij de selectie hiervan kijken we nadrukkelijk ook naar de benodigde inspanningen om deze polders op orde te krijgen. Deze polders dienen als voorbeeld en als inspiratie voor het bepalen van de doelen van de rest van de kleine wateren. We doen dit door aan te haken bij lopende initiatieven of door de inzet van bijvoorbeeld “blauwe diensten”.

4.3.2 Ecologisch onderhoud

Rijnland onderhoudt het primaire water (en het overig water waarvoor wij onderhoudsplichtig zijn, zie hoofdstuk 3.3 “Wij zorgen voor de instandhouding van het watersysteem”). We doen dit volgens ecologische richtlijnen. Dit betekent o.a. dat we op plekken waar dit voor de wateraanvoer en -afvoer kan, meer ruimte bieden voor begroeiing en alleen in bepaalde perioden van het jaar onderhoud verrichten. Maar, Rijnland onderhoudt slechts een beperkt deel van alle wateren: in de meeste gevallen ligt de onderhoudsplicht bij anderen. Wij gaan de onderhoudsplichtigen stimuleren om dat onderhoud ook ecologisch op te pakken. In stedelijk gebied gaan we hierover in gesprek met de gemeenten. In het landelijk gebied stimuleren we onder andere via voorlichting en “blauwe diensten” de onderhoudsplichtigen tot ecologisch(er) onderhoud. Indien nodig passen we de Keur en het beleid hierop aan. Dit proces starten we in 2016.

4.3.3 Vismigratie

Een gezonde en evenwichtige visstand draagt bij aan een goede biodiversiteit. De versnippering van het watersysteem maakt dit echter erg lastig. Knelpunten bevinden zich tussen het buitenwater en de Rijnlandse boezem, en tussen de boezem en een beperkt aantal aangewezen polders. Om de knelpunten op te pakken, starten we in 2017 met de aanleg van een vispassage bij boezemgemaal Spaarndam. Bovendien onderzoeken we in de MJP-periode welke sluizen we moeten aanpakken en welke niet. Ook maken we de poldergemalen die een knelpunt vormen vispasseerbaar wanneer deze aan de beurt zijn voor (groot) onderhoud of renovatie.

Daarnaast voeren we alle nieuwe poldergemalen (en bij grotere renovaties) altijd visvriendelijk uit. Op dit moment is va. 1/3 van alle poldergemalen visvriendelijk. Verder zorgen we waar mogelijk voor voldoende begroeiing, bereikbare paaiplaatsen en overwinteringslocaties. Ook dit doen we zo veel mogelijk in synergie met andere maatregelen en in nauwe samenwerking met de visstand beheercommissies, waarin ook beroepsvisserij en hengelsporters zijn vertegenwoordigd.

4.4 Wij zorgen voor schone meren

De Europese Unie heeft in 2000 de Kaderrichtlijn Water (KRW) vastgesteld. Doel hiervan is de kwaliteit van het water en leven in en op het water, te beschermen en verbeteren. In Nederland hebben de overheden hierover afspraken gemaakt in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW, 2003). De aanpak richt zich in 3 periodes van elk 6 jaar vooral op de grotere meren en vaarten, de zogenoemde waterlichamen. Uiterlijk in 2027 moeten deze waterlichamen in “goede toestand” verkeren. Binnen Rijnland gaat het om 40 waterlichamen.

4.4.1 Eerste planperiode

In de eerste planperiode van de KRW heeft Rijnland in 3 waterlichamen maatregelen uitgevoerd. De maatregelen in de Nieuwkoopse plassen hebben we afgerond, evenals de maatregelen in polder Oukoop/Stein. De laatste maatregelen in de Reeuwijkse plassen ronden we de komende jaren af. Het beheer en onderhoud van deze waterlichamen stemmen we zorgvuldig af op de doelen in waterkwaliteit en ecologie en met de belanghebbenden. In voorkomende gevallen bespreken we of zij dit beheer en onderhoud kunnen uitvoeren. Drinkwaterbedrijven en de provincie Zuid-Holland hebben maatregelen uitgevoerd in respectievelijk een drietal waterlichamen in het duingebied en in Vlietland. We starten een meetprogramma, om te monitoren of de uitgevoerde maatregelen ook de gewenste verbetering van de waterkwaliteit en ecologie tot gevolg hebben.

4.4.2 Tweede planperiode

In 2015 startte Rijnland met het herstel van de Langeraarse plassen. Eind 2015 hebben we de planvorming afgerond, zodat we in 2016 kunnen starten met de (voorbereiding van de) uitvoering. In 2015 startten we daarnaast een watergebiedsplan in de regio Aalsmeer, waarbij we 4 waterlichamen (Westeinderplassen, Bovenlanden Aalsmeer, Amstelveense Poel, en Nieuwe Meer) in samenhang met de waterkwantiteitsopgaven oppakken (zie hoofdstuk 3.4 “Wij beperken de gevolgen van wateroverlast”). In 2016 starten we een project rond Natura2000 gebied “De Wilck”. Daarnaast starten we een in de om-

geving van Zoetermeer een nieuw watergebiedsplan waarin we naast de waterkwantiteitsopgaven ook de kwaliteitsopgaven meenemen. Het gaat om ten minste 1 en mogelijk 4 waterlichamen, maar de exacte scope is nog niet vastgesteld. Deze plannen ronden we uiterlijk in 2021 af.

We kijken nadrukkelijk naar de kosteneffectiviteit van maatregelen en naar draagvlak. We zoeken mogelijkheden voor werk-met-werk met andere partijen of naar ingelanden die zelf het werk willen oppakken, met hun eigen aannemer, op een door hen gewenst moment. We gaan actief op zoek naar subsidies. De uitvoering van maatregelen is complex en vraagt om veel overleg met de belanghebbenden. Het kan dan ook meerdere jaren duren voordat de maatregelen zijn uitgevoerd en daarna nog jaren voordat de beoogde effecten zijn bereikt.

Daarnaast agenderen we landelijk en (samen met collega's) in Europa het "one out all out" principe. Door dit principe bestaat een reële kans dat, ondanks forse inspanningen er wel significante verbeteringen in waterkwaliteit en ecologie optreden, maar de waterlichamen niet in "goede toestand" zijn in 2027.

4.4.3 Synergiekansen

Van de 40 waterlichamen heeft Rijnland er 20 aangewezen als prioritair; 7 a 10 daarvan (zie hierboven) pakken we in KRW2periode op. Daarnaast kunnen zich in andere waterlichamen kansen voordoen om goedkoop en snel maatregelen uit te voeren door te combineren met andere werkzaamheden. Voeren wij of anderen werkzaamheden uit in of rond deze waterlichamen en kunnen we eenvoudig de maatregelen voor het waterlichaam daaraan koppelen, dan doen we dit. We gaan actief op zoek naar deze kansen. Daarbij volgen we eenzelfde aanpak als bij het "Flying Squad" uit Voldoende Water. We verwachten op deze manier een flink aantal waterlichamen op orde te brengen. Dit proces starten we eind 2015/begin 2016. Grote nieuwe wateren zoals Park 21 leggen we KRW-proof aan.

4.5 Wij zorgen voor schoon zwemwater

De Europese Unie heeft in 2006 de Europese Zwemwaterrichtlijn vastgesteld met als doel de gezondheid van zwemmers te beschermen via schoner zwemwater en betere voorlichting. De zwemwaterrichtlijn geeft normen voor de bacteriologische kwaliteit van het water. Een zwemwater scoort volgens deze normen slecht, aanvaardbaar, goed of uitstekend. Zwemwaterlocaties moeten minimaal voldoen aan de categorie "aanvaardbaar". De provincie wijst de zwemwaterlocaties aan. Binnen Rijnland gaat het om 43 officiële zwemwaterlocaties.

4.5.1 Zwemwaterrichtlijn

Rijnland meet de waterkwaliteit en rapporteert hierover aan de provincies, en Rijnland stelt zwemwaterprofielen op voor de aangewezen locaties. De meeste locaties scoren goed (11) of zelfs uitstekend (27). De overig (5) locaties scoorden in 2014 slecht. Op 3 locaties heeft Rijnland maatregelen getroffen. Of dit afdoende is om de locaties minimaal "aanvaardbaar" te laten scoren is pas eind 2015 bekend. Op de beide overige locaties ligt de oorzaak voornamelijk in de riolering waarvoor Rijnland niet verantwoordelijk is. We zijn in overleg met de gemeente en beheerder om dit probleem op te lossen.

In de MJP-periode onderzoeken we wat er nodig is om deze 5 locaties verder te verbeteren zodat ze vallen in de categorie goed of uitstekend. Op basis hiervan besluiten we al dan niet tot aanvullende maatregelen. We verwachten wel dat beheerders hieraan bij-

dragen. Daarnaast maken we een keuze of we actief nieuwe “potentiele locaties” opvoeren bij de provincie

4.5.2 Blauwalgen

De zwemwaterrichtlijn gaat in op de bacteriologische kwaliteit van het water en hierin heeft Rijnland wettelijk verplichtingen. Dat heeft Rijnland niet op het gebied van blauwalgen, hoewel blauwalgen in praktijk wel voor de meeste problemen en negatieve publiciteit rond zwemwater zorgen. Er bestaan wel nationale criteria voor blauwalgen, en overschrijding hiervan leidt ertoe dat de provincie een negatief zwemadvies instelt.

Rijnland bestrijdt blauwalgen al meer dan twintig jaar op een aantal locaties succesvol door lucht in het water te blazen. In de MJP-periode pakken we ook de andere locaties waar structurele overlast plaatsvindt op. We gaan er daarbij wel vanuit dat beheerders en/of andere belanghebbenden hieraan meebetalen. We starten in 2016 met het bepalen van de locaties waar het om gaat, en het inventariseren van alternatieve, goedkopere of betere oplossingen dan luchtmenging. Waar mogelijk haken we aan bij initiatieven van derden.

4.6 Eind 2016 gerealiseerd

Rijnland realiseert voor dit programma in 2016 ondermeer:

1. Vastleggen concrete afspraken met boom- en bollenteelt over emissiereducerende maatregelen
2. Aanwijzen inspiratiepolders in het kader van doelen overig water
3. Start proces stimuleren ecologisch(er) onderhoud derden
4. Meetprogramma KRW1
5. Start uitvoering KRW waterlichaam Langeraarse Plassen
6. Start project KRW waterlichaam “De Wilck”
7. Start integraal (incl. waterkwantiteit) project KRW regio Zoetermeer
8. Start project synergiekansen KRW (a la de Flying Squad)
9. Bepalen locaties en aanpak blauwalgproblematiek

4.7 Wat gaat het kosten?

Bruto investeringen (€ mln)

Programma	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Schoon en Gezond water							
Bruto-investeringen (€ mln)	3,6	2,2	5,0	4,8	4,4	3,8	3,8

Belangrijkste posten (€ mln)	2016	2017	2018	2019
Ecologisch beheer en onderhoud	0,3	0,5	0,9	0,4
Emissies	0,5	0,8	0,8	0,8
KRW1	0,1	0,7	0,3	0
KRW2	1	2,7	2,7	3,1
Zwemwater	0,1	0,1	0,2	0,2

Exploitatie

Programma	2015	2016	Verschil		2017	2018	2019	2020	2021
Schoon en gezond water			€	%					
Totale exploitatiekosten (€ mln)	10,0	10,0	0,0	0,0%	10,3	10,5	10,3	10,8	12,5

De exploitatiekosten in 2016 blijven ondanks gunstige renteontwikkelingen van € 0,1 mln gelijk aan de Programmabegroting 2015.

5. Programma Waterketen

Portefeuillehouder: J. Haan

Programmadirecteur: G. v.d. Kooij

5.1 Strategische doelstelling in de waterketen

Rijnland maakt als zuiveringsbeheerder deel uit van de waterketen; het samenhangende geheel van drinkwaterproductie, riolering en afvalwaterzuivering. Door nauw samen te werken met de andere partijen in de waterketen; de gemeenten en de drinkwaterbedrijven, optimaliseren we samen de gehele waterketen.

Rijnland zuivert het afvalwater van huishoudens en bedrijven tot vastgestelde kwaliteitseisen en levert dit vervolgens weer terug aan het oppervlaktewatersysteem. Om het afvalwater te zuiveren zijn complexe, industriële installaties nodig. Het zuiveringsproces kost veel energie, verbruikt chemicaliën én produceert zuiveringsslib dat verder verwerkt wordt. We zetten dan ook in op het continu verbeteren van de verwerking van het afvalwater en de kostenefficiëntie.

Afvalwater lijkt slechts een afvalproduct, maar dat is het niet. Het is een potentiële bron van energie én herbruikbare grondstoffen. Het is onze ambitie om de komende jaren verdere stappen te zetten in het verduurzamen van de verwerking van het afvalwater. Bijvoorbeeld door het terugwinnen van energie en grondstoffen (o.m. fosfaat) uit het afvalwater.

5.2 We verwerken het afvalwater op doelmatige wijze

De afvalwaterketen met al zijn industriële installaties vergt adequaat beheer en onderhoud. Zo dienen de installaties en de bedrijfsvoering te zijn gericht op het behalen van de gestelde lozingsnormen én dient voldaan te worden aan omgevingseisen als geur en geluid. Ook dienen de veiligheidsnormen voor personeel en de omgeving in acht te worden genomen (zie ook 7.3.1). Zo nodig wordt voorbereid op toekomstige ontwikkelingen als klimaatverandering en hogere kwaliteitseisen die op nationaal en Europese schaal worden gesteld. Daarnaast heeft het Rijk in het Bestuursakkoord Water een opdracht neergelegd om de kostenontwikkeling in de waterketen te beperken, de kwaliteit van dienstverlening verder te verbeteren en de personele kwetsbaarheid in de sector verder te verlagen.

5.2.1 Investerings-, onderhoud en optimalisatie van de zuiveringstechnische werken

Rijnland werkt de komende jaren verder aan de implementatie van assetmanagement. Assetmanagement beoogt om een optimale inzet van de assets te plegen, gebaseerd op een onderbouwde afweging tussen kosten, risico en functionaliteit. Al lerende en werkenderwijs wordt dit in de periode tot 2018 verder opgebouwd om uiteindelijk de hele begroting van de zuiveringstechnische werken te kunnen baseren op de principes van assetmanagement. De komende jaren werken we binnen assetmanagement aan het ontwikkelen van een systematiek waarmee op basis van functionele eisen (zoals lozingseisen, Arbo-eisen) en een risicoafweging, nog betere onderhoudsnormen voor onze assets afgeleid kunnen worden. Doel is om te komen tot een passend onderhoudsniveau en een geleidelijke daling van het ad hoc optredende correctieve onderhoud. Uiteindelijk kunnen daarmee de installaties een efficiëntere functionele levensduur bereiken. Ook ontstaat

hiermee een stabiel meerjarig onderhoudsprogramma met beter inzicht in toekomstige uitgaven. In 2016 bouwen we verder aan het assetmanagement en voeren we diverse business cases uit om te komen tot afgewogen investeringsbeslissingen. Met de implementatie van IPM-rollen neemt de projectbeheersing verder in kwaliteit toe.

Door de tot op heden uitgevoerde inventarisaties en inspecties op de zuiveringstechnische werken is in beeld gekomen dat er een forse achterstand in renovatie en onderhoud is ontstaan. Er is de afgelopen jaren op dit aspect minder geïnvesteerd in de waterketen. In 2016 zetten we de inspecties op de zuiveringstechnische werken voort, zodat we eind 2016 een nog beter beeld hebben van de onderhoudstoestand.

Met het investeringsvolume dat nu voor de MJP periode is opgevoerd, wordt geen verdere achteruitgang voorzien. Het is dekkend om de assets in de huidige staat te kunnen laten opereren, waarmee de normen worden gehaald. Ook wordt voorzien in het treffen van veiligheidskundige maatregelen ten behoeve van onze medewerkers (zie hoofdstuk 7). Dit punt heeft onze continue aandacht en we starten in 2016 met het uitvoeren van aanvullende concrete maatregelen gericht op het verder vergroten van de veiligheid van onze medewerkers.

De kosten voor renovaties en nieuwbouw bestaan de komende jaren voor een groot deel uit de kosten van het aanleggen van nieuwe transportstelsels (persleidingen en transportgemalen) om diverse oude en kleine inefficiënte zuiveringen te kunnen sluiten in de Oude-Rijnzone en de regio Haarlemmermeer. Deze investeringen leiden op termijn tot besparingen op de exploitatie én wordt de aanwezige overcapaciteit efficiënt opgevuld. Deze koers is enkele jaren gelden ingezet op basis van onze Zuiveringsvisie 2030 (2011) en ons Strategisch Zuiveringsplan (2012).

Het aantal zuiveringen daalt met deze koers van 25 (eind 2015) naar 20 in 2020. Na sluiting van de zuiveringen Hazerswoude, Aardam, Hoogmade en Woubrugge sluit in 2016 de zuivering Langeraar. In 2017 resteert in de Oude Rijnzone dan alleen het sluiten van de zuivering in Rijnsaterwoude. In 2016 werken we aan het nieuwe transportstelsel om de zuiveringen Aalsmeer en Rijssenhouw te kunnen sluiten. Het betreft hier meer dan tien kilometer persleiding en de aanbesteding van 2 nieuwe en 2 te vergroten transportgemalen.

Ook het vervangen van de sterk verouderde procesautomatisering op de zuiveringen is een essentieel maar kostbaar project. Met de vernieuwing van de procesautomatisering slaan we ook de weg in naar een centrale proceskamer waarmee de zuiveringsprocessen centraal en op afstand kunnen worden gestuurd. In 2016 vernieuwen we op diverse plaatsen de procesautomatisering, waaronder de zuiveringen Leiden Zuid West, Velsen en Alphen Noord.

Met een aantal omvangrijke renovaties en nieuwbouwprojecten is al eerder gestart en daar werken we in 2016 stevig aan door. Voorbeelden zijn de renovaties van de zuiveringen Leiden-Zuid West en Velsen (beiden gereed eind 2017).

5.2.2 Bedrijfsvoering

Met onze bedrijfsvoering zorgen wij ervoor dat onze installaties op een zo efficiënt mogelijke wijze en volgens de gestelde (emissie)normen produceren.

Met de centrale proceskamer kunnen wij het zuiveringsproces nog scherper sturen. Dit levert naar verwachting besparingen op in de exploitatie (energie, chemicaliën verbruik en personeel). Door het bundelen van specifieke proceskennis neemt de kwetsbaarheid af en neemt de kwaliteit van bedrijfsvoering toe (wat kan leiden tot minder normoverschrijdingen). De professionalisering heeft effect op de eisen die aan de medewerkers worden gesteld, zowel op het gebied van de vakinhoud als de competenties.

Nadat eind 2015 de AWZI Haarlem Waarderpolder wordt bestuurd vanuit de centrale proceskamer volgen in 2016 de zuiveringen Velsen, Leiden Zuid-West en Alphen Noord. Rond 2019 zijn naar verwachting alle 20 zuiveringen voorzien van nieuwe procesautomatisering en besturen we ze vanuit de centrale proceskamer.

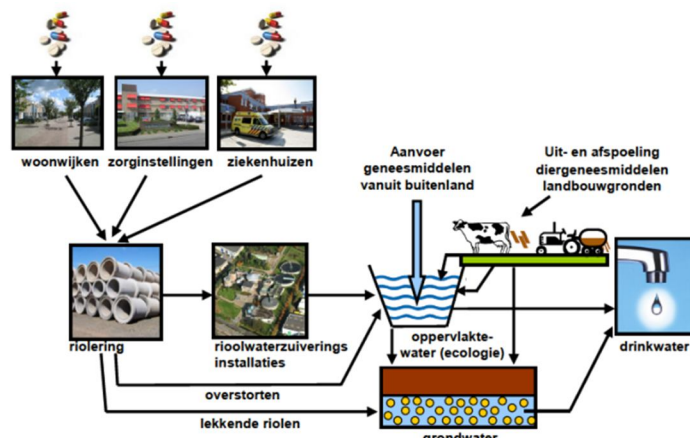
Verder werken we aan het verder op orde krijgen van onze informatievoorziening. Onder meer door het verbeteren van de informatievoorziening, bijvoorbeeld door het actualiseren van het kerngegevensbeheer. In de loop van 2016 is het programma “Z-info” geïmplementeerd. Dit programma zorgt voor een centrale ontsluiting van de procesgegevens en is bruikbaar voor management- en landelijke rapportages.

5.2.3 Onderzoek en innovaties

Rijnland is betrokken bij diverse onderzoeken. We doen dit onder meer om onze beleidskeuzen te onderbouwen, nieuwe technologieën te beproeven en onze zuiveringsprocessen verder te optimaliseren. Veelal gebeurt dit in landelijk STOWA verband. We volgen in deze MJP periode actief de landelijke discussie over het verwijderen van giftige en gevaarlijke stoffen waaronder “nieuwe” stoffen zoals geneesmiddelen, hormoonstoffen, nanodeeltjes en microplastics. We steunen daarbij initiatieven van derden. Er zijn samen met het Rijk en de ketenpartners zoals ziekenhuizen en zorginstellingen nog een flink aantal vragen te beantwoorden. In 2016:

- participeren we in diverse STOWA onderzoeken:
 1. Praktijk onderzoek nieuwe zuiveringstechniek op AWZI Velsen (optioneel haalbaarheidsonderzoek voor toepassing op Haarlem WP);
 2. Onderzoek naar de effecten op het aquatisch ecosysteem van microverontreinigingen (geneesmiddelen)
 3. Verspreiding antibioticaresistente bacteriën in de waterketen
- Doen we labonderzoek naar de haalbaarheid van een specifieke toepassing van fijnzeven. Bij voldoende resultaat volgt een praktijkproef waarvoor dan budget wordt aangevraagd.
- Blijven we participeren in CLM onderzoek “Gebruik van diergeneesmiddelen en risico's voor waterkwaliteit” met een financiële bijdrage en advisering
- Nemen we het initiatief om samen met burgers, gemeenten en apothekers te onderzoeken hoe (overgebleven/overjarige) geneesmiddelen adequaat ingezameld kunnen worden. Onderzoek vindt plaats binnen één van de samenwerkingsclusters waterketen.

Bij innovaties zijn we launching customer (we faciliteren om een nieuwe technologie praktijktoepassingsgeschikt te maken). We streven naar meer samenwerking met andere waterschappen, bedrijfsleven en kennisinstituten om innovaties mogelijk te maken.

5.2.4 Samenwerken in de keten

Samenwerking tussen de verschillende partners in de waterketen is essentieel om enerzijds de kwaliteit van de dienstverlening zo hoog mogelijk te houden en anderzijds op de kosten te kunnen besparen. In 2011 is het Bestuursakkoord Water vastgesteld. Centraal in dit akkoord staan de zogenoemde “3K's”:

- Het realiseren van Kostenbesparingen in het beheer van de waterketen
- Het vergroten van de Kwaliteit van de uitvoering van de beheertaken en het innovatievermogen
- Het verminderen van de personele Kwetsbaarheid bij de uitvoering van de beheertaken.

Richtinggevend besparingsdoel voor de samenwerkende partijen in het beheergebied van Rijnland is een bedrag van circa € 24 miljoen per jaar* structureel vanaf 2020. Dit bedrag is samengesteld uit een besparing van circa € 8 mln/jr in het zuiveringsbeheer, circa € 8 mln/jr in het rioleringsbeheer én nog eens circa € 8 mln/jr door vergaande samenwerking en optimalisatie in beiden. Van het laatste zal Rijnland circa €3 mln/jr realiseren. Hiermee is het richtinggevend besparingsdoel van Rijnland totaal circa € 11 mln/jr.

(= dit betreft de afvalwaterketen dus rioleringsbeheer en zuiveringsbeheer)*

We werken al jaren nauw samen met de gemeenten maar in 2010 is gestart met een verdere intensivering van de samenwerking. Daarbij kijken we naar planvorming, investeringsafstemming en het operationeel beheer en onderhoud. We werken samen in 4 sub-regio's welke zijn gevormd op basis van de zuiveringskringen en bestaande intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

De afgelopen jaren zijn flinke stappen gezet. In de komende jaren zullen als resultaat van de samenwerking en het groeiende inzicht in het functioneren van het totale afvalwaterstelsel (via meten en analyseren) en het afstemmen en integreren van beleid en plannen meer besparingen worden gerealiseerd. De drinkwaterbedrijven nemen sinds 2014 actief deel aan dit proces.

Begin 2016 ondertekenen we een nieuwe bestuurlijke overeenkomst met onze waterketen partners. Deze overeenkomst doet recht aan de diversiteit van opgaven en lopende activiteiten in iedere sub-regio. Naast deze overeenkomst beschikt iedere sub-regio over een geactualiseerd eigen werkprogramma. In 2016 komt het eerste Integrale Afvalwaterketenplan voor de sub-regio “Bollenstreek” gereed. Dit plan bevat een integrale en tussen de partners afgestemde aanpak van gesignaleerde knelpunten mét een afgestemd investeringsprogramma.

Rijnland werkt sinds 2003 samen met het drinkwaterbedrijf Dunea. Samen voeren we het rioleringsbeheer van de gemeente Noordwijkerhout uit. Dit tot grote tevredenheid van de gemeente. Dit samenwerkingsverband werkt onder de naam “Samen Werken in de Water Keten” (SWWK) en zou graag haar taken uitbreiden met andere vormen van samenwerken met partners uit de waterketen.

In de periode 2015-2018 ondersteunt Dunea Rijnland in het beheer van de persleidingen van Rijnland. In 2015 is begonnen met het verzamelen en delen van gegevens die nodig zijn om de toestand van het persleidingstelsel te analyseren.

Rijnland is via de GR Slibverwerking 2009 aandeelhouder in HVC. De technische levensduur van de slibverbrandingsinstallatie (SVI) Dordrecht eindigt in 2028. Daarom moet de komende jaren nagedacht worden over een mogelijke gezamenlijke slibstrategie (incl. energie) tot en eventueel na 2028. In 2016 zal een werkgroep worden geformeerd (bij voorkeur met alle waterschappen in West Nederland) om een strategie voor de komende 15-20 jaar te ontwikkelen. Deze strategie vormt dan het kader voor onze eigen investeringsbeslissingen, zoals de Energie- en Grondstoffenfabriek Haarlem Waarderpolder.

5.2.5 Organisatie van het zuiveringsbeheer

In 2016 werken we aan het komen tot een richtinggevend besluit over de organisatievorm van het zuiveringsbeheer. Stukken die hieraan ten grondslag liggen en bij het besluit worden meegewogen zijn:

- Zuiveringsvisie 2030 (2011) en ons Strategisch Zuiveringsplan (2012)
- De quickscan "Samenwerking Hoogheemraadschappen" (oktober 2012) en het vervolgonderzoek " Samenwerken in het zuiveringsbeheer - een inhoudelijke verkenning" (maart 2014) (*Rijnland, Delfland en Schieland en de krimpenerwaard*)
- "Onderzoek Organisatie Zuiveringsbeheer, alternatieven voor de toekomstige organisatie van het zuiveringsbeheer vergeleken" (eind 2014)

5.2.6 Omgeving

In deze MJP periode zetten we in op bewustwording van de omgeving met ons werk. We laten zien wat we in de waterketen doen, waarom we het doen en wat we willen bereiken. Daarmee bereiken we draagvlak voor onze maatregelen en financieringsopgaven. Maar we geven ook in nauwe samenwerking met onze ketenpartners voorlichting hoe inwoners en bedrijven zelf kunnen voorkomen dat het water vervuult met ongewenste stoffen.

We werken aan de volgende vier sporen:

- We geven voorlichting, bijvoorbeeld over het niet in het riool gooien van vet, vochtige doekjes en medicijnen
- We schetsen het handelingsperspectief voor de gebruiker, bijvoorbeeld op het punt van minder watergebruik en het beperken van wasmiddelgebruik
- We stimuleren het individueel afkoppelen van regenwaterlozingen, bijvoorbeeld via regentonnen, groen en half verharding
- We denken mee aan het realiseren van de klimaatbestendige stad, bijvoorbeeld de ontwikkeling van Valkenburg (naar voorbeeld Amsterdam rainproof).

Waar mogelijk sluiten we aan bij bestaande bewustwordingscampagnes van Rijk en of Rioned (bijvoorbeeld vet en doekjes).

Ook werken we aan verdere bewustwording binnen de eigen organisatie. Dat doe we bijvoorbeeld door het toepassen van "proven technology" in het eigen kantoor zoals het gescheiden inzamelen en verwerken van urine en het gebruik van hemelwater voor toiletspoeling.

5.3 Wij verduurzamen de verwerking en hergebruiken het afvalwater optimaal

Afvalwater is een potentiële bron van energie en herbruikbare grondstoffen. Het is onze ambitie om de komende jaren verdere stappen te zetten in het verduurzamen van de verwerking van het afvalwater. Bijvoorbeeld door het terugwinnen van energie en grondstoffen (o.m. fosfaat) uit het afvalwater.

5.3.1 Energiestrategie

Onze transportgemalen en zuiveringen zijn verreweg onze grootste energieverbruikers met circa 70% van het totale Rijnlandse verbruik. Het is dan ook het programma waterketen waar de grote energiebesparingen zijn te realiseren. Hieronder leest u wat wij in deze MJP periode en het begrotingsjaar 2016 op het gebied van duurzaamheid van plan zijn binnen dit bestuursprogramma. Over duurzaamheid in het algemeen, kunt u meer lezen bij het programma BOD.

In het Energie Efficiency Plan (EEP) worden de maatregelen uitgewerkt waarmee Rijnland de energiedoelstellingen beoogt te halen. We richten ons daarbij vooral op het volledig behalen van het energiebesparingsdoel en het grotendeels (75%) behalen van het doel voor duurzame energieopwekking. De twee pijlers van het EEP zijn:

1. Energiebesparing: energiezuiniger werken door werkprocessen en procesketens te optimaliseren. Deze energiebesparing leidt tot een lagere energie-inkoop. De inkoop van de benodigde resterende energievraag wil Rijnland in de toekomst dekken met (o.a. zelf) duurzaam opgewekte energie;

2. Energieopwekking: door bijvoorbeeld slibvergisting, zon- en windenergie, energie uit effluent.

Beiden leiden tot een lagere inkoop van fossiele, niet duurzame energie. En daarmee aan een lagere CO₂-uitstoot.

Sinds 2005 hebben we op dit moment circa 10% energiebesparing bereikt en bedraagt het aandeel zelf opgewekte energie inmiddels 13%. Eind 2016 streven we naar een stijging tot 12% energiebesparingen en 15% energieopwekking. De grootste investeringen en vooruitgang in percentages volgen in de jaren daarna. Wat we concreet in 2016 gaan doen is beschreven in het Energie Efficiency Plan.

In het EEP is een maatregelenprogramma opgenomen ter grote van circa € 17miljoen: € 9 miljoen voor energiebesparing en € 8 miljoen voor energieopwekking. Met deze investeringen is de verwachting dat we de doelstelling voor energiereductie (30%) volledig behalen en die voor energieopwekking voor het grootste deel (30% ipv doelstelling 40%). Naar verwachting wordt het in 2016 duidelijk of Rijnland het Rijnlandse aandeel in HVC-wind op zee mag toerekenen. Als dat mag, dan haalt Rijnland in 2020 het doel voor duurzame energieopwekking volledig.

5.3.2 Terugwinning van grondstoffen

Vanaf 2018 winnen we 80% van het fosfaat terug uit het zuiveringsslib. Dat gebeurt door het bedrijf EcoPhos, dat het fosfaat gaat terugwinnen uit de as dat overblijft na verbranding van ons slib bij HVC te Dordrecht. Rijnland bespaart hiermee tevens kosten op de slibverbranding.

In nauwe samenwerking met bedrijven gaan we op zoek naar mogelijkheden en technologieën om uit afvalwater grondstoffen terug te winnen. Landelijk participeren we in het samenwerkingsverband van waterschappen ("de energie- en grondstoffenfabriek"). Daar vindt gezamenlijk onderzoek (in STOWA verband) plaats naar nieuwe mogelijkheden en worden mogelijke afzetmarkten verkend. Waterschappen kunnen zelf ook initiatieven ontplooiën met bedrijven of onderzoeksinstellingen. In 2016 gebeurt op dit vlak het volgende:

- We faciliteren onderzoek naar de toepassing van "Topsurf" (grondverbeteraar, tegen gaan bodemdaling), door bagger en groen afval in te brengen.
- We faciliteren onderzoek naar het pyrolyseren van roostergoed (omzetting naar bio-brandstof) via een financiële bijdrage en inbreng van roostergoed en onderzoekslocatie.

5.4 Eind 2016 gerealiseerd

Rijnland realiseert voor dit programma in 2016 ondermeer:

1. continueren we het efficiënt en effectief verwerken van het aangeboden afvalwater
2. ontwikkelen we door in het assetmanagement
3. sluiten we de zuivering Langeraar (centralisatie Oude Rijnzone)
4. werken we door aan de centralisatie in de regio Haarlemmermeer
5. vernieuwen we procesautomatisering op diverse locaties en sluiten we aan op CPK

6. werken we door aan renovatie Leiden Zuid West
7. werken we door aan renovatie Velsen
8. ondertekenen we een nieuwe bestuurlijke overeenkomst met waterketenpartners
9. beslissen we over de toekomstige organisatie van het zuiveringsbeheer
10. organiseren we een open dag op Leiden Noord

5.5 Wat gaat het kosten?

Bruto investeringen

Programma	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Waterketen							
Bruto-investeringen (€ mln)	34,3	56,8	52,7	32,2	33,3	33,2	28,0

De grootste investeringen over 2016 zijn:

- Awzi Velzen renoveren € 8,5 mln
- Awzi Leiden uitbreiden € 8,0 mln
- Awzi Aalsmeer en Rijsenhout amoveren € 3,8 mln
- Awzi Katwijk beluchting ombouwen € 2,4 mln
- Awzi beluchting vervangen € 1,5 mln
- Automatisering awzi's € 9,0 mln

De grootste investeringen over de MJP-periode zijn:

- Awzi's - renovaties, automatisering, vervangingen: € 111 mln o.a.
 - o Aanpassingen en verbeteringen op diverse locaties: € 24 mln
 - o Aalsmeer/Rijsenhout amoveren, aanleg leidingen/gemalen: € 15 mln
 - o Velsen: € 13 mln
 - o Heemstede amoveren, aanleg leidingen/gemalen: € 11 mln
 - o Katwijk: € 8 mln, Zwaanshoek: € 6 mln, Zwanenburg: € 6 mln
- Energie efficiencyplan, extra inzet op energiebesparing: € 12 mln (€ 5 mln in 2020)
- Transport/influent gemalen - renovaties: € 23 mln
- Procesautomatisering: € 15 mln
- Machineveiligheid (CE-keuring): € 5,5 mln
- Maatregelen op nieuwe stoffen: € 3,9 mln (in 2019 en doorlopend na MJP-periode)
- Extra inzet op verbetering assets: € 2,5 mln

Exploitatie

Programma	2015	2016	Verschil		2017	2018	2019	2020	2021
			€	%					
Waterketen									
Totale exploitatiekosten (€ mln)	63,9	65,7	1,8	2,8%	69,6	71,8	74,4	72,8	74,3

De exploitatiekosten in 2016 stijgen met rond € 1,8 mln t.o.v. de Programmabegroting 2015. Ontwikkelingen zijn o.a.:

- Hogere onderhoudskosten zuiveringsinstallaties: € 0,6 mln
- Hogere kosten slibverbranding door tariefstijging: € 0,5 mln
- Eenmalige kosten implementatie centrale proceskamer zuiveren: € 0,2 mln
- Kosten afhaaksubsidie: € 0,1 mln
- Verschuiving personeelslasten van Voldoende Water naar Waterketen: € 0,6 mln
- Lagere kosten chemicaliën door verlaging van effluent kwaliteit: +/- € 0,1 mln

Door oplevering in de komende jaren van een aantal zuiveringstechnische werken nemen de kapitaallasten toe. Daarentegen nemen de kosten voor slibafzet af door onder meer baten uit de fosfaatruigwinning. Ook is vanaf 2018 rekening gehouden met besparingen oplopend van € 0,5 mln in 2018 tot € 1,5 mln vanaf 2020 door de invoering van een centrale proceskamer zuiveren en nieuwe innovatieve technieken.

6. Programma Bestuur, organisatie en dienstverlening

Portefeuillehouder: G.J. Doornbos (BOD), H. Pluckel (Financiën), M. Kastelein (P&O)

Programmadirecteur: G. van der Kooij

6.1 Strategische doelstelling van het Programma BOD

Naast de primaire programma's voor veiligheid, voldoende en gezond water en de waterketen is een effectieve en efficiënte organisatie nodig voor de realisatie van WBP-doelstellingen. BOD heeft tot doel de organisatie zodanig in te richten dat deze doelstellingen kunnen worden bereikt. Daarnaast zijn de bestuurlijke activiteiten en de ondersteunende bedrijfsvoering ondergebracht in het programma BOD. Bestuurlijke ontwikkelingen, zoals vernieuwend besturen, organisatorische ontwikkelingen, zoals het OrganisatieVerbeterPlan (OVP), en ontwikkelingen ten aanzien van medewerkers, op P&O-gebied, hebben een plek binnen dit programma. Tenslotte zijn duurzaamheid en innovatie bij BOD ondergebracht, omdat deze thema's organisatiebreed – voor alle primaire programma's en de organisatie als geheel – van belang zijn.

De beleidskaders voor BOD zijn activiteiten die voortvloeien uit algehele ontwikkeling van de organisatie en het coalitieakkoord. In het coalitieakkoord zijn vijf thema's benoemd: innovatie, duurzaamheid, deregulering, participatie en dienstverlening. In 2016 zullen deze thema's op strategisch niveau worden uitgewerkt. Zodra invulling is gegeven aan deze thema's, kijkt Rijnland hoe er binnen BOD op deze vijf thema's gerapporteerd kan worden.

Het programma BOD rapporteert – vooralsnog – op vier tactische doelen:

- Omgevingsgerichtheid
- Kwaliteit van de organisatie
- Informatievoorziening
- Duurzaamheid en innovatie

6.2 Wij zijn en handelen omgevingsgericht

Rijnland wil in zijn omgeving gezien worden als een betrouwbaar, professioneel en toegankelijk waterschap, dat zichtbaar en aanspreekbaar is voor publiek en partners. Rijnland wil samen met de omgeving werken aan water, en water verbinden met maatschappelijke opgaven. Rijnland zoekt de mensen actief op en men weet Rijnland te vinden.

6.2.1 Bestuurlijke zaken

In de planperiode zal een bestuurlijke vernieuwing gestalte krijgen. De belangrijkste ingrediënten van de bestuurlijke vernieuwing, die in 2015 zijn voorbereid, zijn:

- Sturen op maatschappelijke effecten in plaats van op maatregelen
- Beleid maken mét inwoners, bedrijven en partner-organisaties
- Komen tot een geïntegreerde, strategische besluitvorming

Daarnaast zal het bestuurlijk proces meer met een jaarplanning en verantwoording op hoofdlijnen gaan werken en vooral werken in een proces van beeldvorming-oordeelsvorming en besluitvorming (bob-methodiek). De vergadercyclus zal daar zoveel mogelijk bij aansluiten. Tegelijk zal het proces zodanig worden ingericht dat er altijd ruimte blijft voor een meer flexibele aanpak van ad hoc onderwerpen, als het belang of de urgentie daarom vragen. Om de transparantie en de samenwerking met inwoners, bedrijven en partner-organisaties te bevorderen zal

het bestuursproces groeien naar een veel meer interactief en open proces, waarbij onder andere live vergaderingen via internet ontsloten kunnen worden en gemakkelijke interactie zal worden gefaciliteerd.

Eind 2015 en begin 2016 gaat de VV werkgroep Vernieuwend besturen op zoek naar praktische instrumenten ('toolbox') om de controlerende en de kaderstellende taak van de VV te versterken en om publieksparticipatie te bevorderen.

6.2.2 Relatiebeheer

Eén van de directe gevolgen van het Organisatie Verbeter Plan, dat eind 2014 zijn beslag heeft gekregen, is een verdere uitwerking van het relatiebeheer van Rijnland.

Om het principe, 'van buiten naar binnen werken', goed te laten landen binnen de organisatie is het relatiebeheer verder uitgewerkt. Voor de komende jaren betekent dit dat er met alle gemeenten, beide provincies, een aantal maatschappelijke en branche-organisaties en (drinkwater-)bedrijven een structurele relatie wordt opgebouwd en onderhouden. Kenmerk hiervan is dat de relatiebeheerder op de hoogte is van zowel Rijnlands opgaven, als die van onze partner. Op deze wijze kunnen wij optimaal gebruik maken van meekoppelkansen en van werk-met-werk-maken.

We werken aan strategische agenda's met gemeentes, als opvolger van de stedelijke waterplannen. Deze transitie wordt in de periode 2016-2021 afgerond (waarbij e.e.a. natuurlijk afhankelijk is van de wensen van onze partners). In de periode 2016-2019 gaan wij tevens werken met bestuurlijke gebiedsaccounts, om de toegankelijkheid van Rijnland te verbeteren en hechtere relaties met de omgeving te bewerkstelligen. De gebiedsaccounts zullen kansen voor het verbinden van de Rijnlandse opgaven met andere maatschappelijke opgaven en strategische agenda's met partners opleveren.

In 2016 zullen wij voor iedere gemeente een relatiebeheerder beschikbaar hebben, die Rijnlands opgaven op slimme wijze weet te koppelen met de opgaven van de betreffende gemeente. Daarnaast zal het relatiebeheer met provincies, de landbouw, de natuur- en milieuorganisaties, drinkwater- en andere bedrijven voortgezet worden. De belangrijkste relaties hebben naast een ambtelijk accounthouder ook een bestuurlijk accounthouder.

In 2016 zullen de gebiedsaccounthouders hun relatie met het gebied verstevigen, wat tot gezamenlijke (strategische) agenda's, meekoppelkansen en hechtere relaties tussen waterschap en stakeholders zal leiden. De bestuurlijke gebiedsaccounts vormen een drie-eenheid met het (ambtelijke) relatiebeheer en met participatie.

6.2.3 Samenwerkingsverbanden

In de planperiode zal een meer structureel beleid worden gevormd als insteek voor samenwerking met partner-organisaties. In de afgelopen jaren zijn op het gebied van samenwerkingen veel initiatieven genomen en samenwerkingsverbanden opgezet. Mede daardoor is ervaring opgedaan wat wel en niet goed werkt. De wensen en belangen van de samenwerkingspartijen zelf, ontwikkelingen in de maatschappij en de relevante wet- en regelgeving zijn daarbij ook steeds van belang. Rijnland zal zelf een zeer actieve rol pakken in het aangaan van samenwerkingen, om reden van zowel omgevingsgerichtheid en efficiency.

In 2016 zal, mede met een actief beheerd overzicht van alle samenwerkingsverbanden, de basis worden gelegd en een meer structureel beleid worden gevormd als insteek voor samenwerking met partner-organisaties. In de afgelopen jaren zijn op het gebied van samenwerkingen veel initiatieven genomen en samenwerkingsverbanden opgezet. Mede daardoor is ervaring opgedaan wat wel en niet goed werkt. De wensen en belangen van de samenwerkingspartijen zelf, ontwikkelingen in de maatschappij en de relevante wet- en regelgeving zijn daarbij ook steeds van belang. Rijnland zal zelf een zeer actieve rol

pakken in het aangaan van samenwerkingen, om reden van zowel omgevingsgerichtheid als efficiency.

In aanvulling op het bovenstaande, zal in 2016 de I&A-samenwerking met het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard verder gestalte krijgen doordat er één gezamenlijke organisatorische eenheid gevormd wordt die de beide waterschappen ondersteunt op het gebied van informatisering en automatisering. Deze gezamenlijke organisatorische eenheid zal in het hoofdkantoor van Rijnland gehuisvest worden.

6.2.4 Omgevingsmanagement en participatie

Het projectmanagement binnen Rijnland wordt in de planperiode geprofessionaliseerd door onder andere het invoeren van het IPM-model (Integraal Project Management). Een van de rollen in het IPM-model is de *omgevingsmanager*. De voornaamste taak van de omgevingsmanager is om de verbinding te maken tussen de projecten en de omgeving. Dit houdt onder meer in dat wensen en eisen van derden - indien mogelijk - worden meegenomen in projecten. Er wordt regie gehouden op de relaties in het gebied en kansen die zich voordoen in de omgeving worden gesignaleerd. Communicatie, zowel intern als extern, krijgt een bijzonder belangrijke plek in de projecten.

Participatie vormt een belangrijk thema sinds de verkiezingen van 2015. Daar wil Rijnland actief op inzetten: het actief betrekken van de omgeving in het voorstadium van een project, om burgers, andere overheden en maatschappelijke partners te betrekken bij zowel de probleemdefinitie als de oplossingsrichting. Zo kunnen de belangen van de omgeving worden meegenomen in de probleemdefinitie, en de kennis en oplossingskracht van de omgeving worden gebruikt bij het bedenken van oplossingsrichtingen. Dit gaat dus een stap verder dan het omgevingsmanagement van projecten.

Begin 2016 zijn alle projectclusters overgegaan op het IPM-model (Integraal Project Management). De implementatie van deze nieuwe manier van projecten uitvoeren wordt in 2016 voortgezet. Alle omgevingsmanagers hebben eind 2016 opleidingen gevolgd zodat zij zich het vakgebied omgevingsmanagement eigen hebben kunnen maken. In de kenniskring omgevingsmanager wordt kennis gedeeld met elkaar aan de hand van praktijkervaringen en tools die voor omgevingsmanagement inzetbaar zijn.

Als uitwerking van het coalitieakkoord zal participatie in 2016 verder gestalte krijgen. Net als de vier andere bestuurlijke thema's zal hier in 2016 nader invulling aan worden gegeven.

6.2.5 Externe communicatie

Rijnland wil bouwen aan haar reputatie en het vertrouwen en de betrokkenheid van stakeholders bij Rijnland vergroten. Dat doen we door de externe communicatie en het strategisch omgevings- en stakeholdermanagement te versterken. We werken daarbij langs drie lijnen:

1. Rijnland **positioneren** als aanspreekbaar 'watermerk' en met onderscheidende thema's en een eigen verhaal Rijnland relevanter maken bij doelgroepen en stakeholders.

2. Rijnland krachtiger **profileren** door communicatie meer strategischer, proactiever en breder te richten op reputatie en waterbewustzijn. Dat doen we door actiever luisteren naar de omgeving, gerichte communicatie rond programma's, projecten en werkzaamheden, meer nieuws- en issuegedreven te werken en het campagnematisch benutten van events, programma's en mijlpalen en educatie. Daarbij zoeken we maximale aansluiting bij dagelijkse waterbehoeften 'achter de voordeur' en de beleving van de doelgroepen.
3. Rijnland **professionaliseren** als communicatieve organisatie: communicatie, interactie en omgevingsgerichtheid zijn een verantwoordelijkheid van de hele organisatie, daarbij gefaciliteerd door een professionele communicatieafdeling en een up to date (online) communicatie infrastructuur. Deze zijn er op gericht dat alle Rijnland-medewerkers kunnen bijdragen bij aan de reputatie. In hun prestaties, het waarmaken van verwachtingen, in dienstverlening, via projecten, en in dagelijkse houding en gedrag.

Battle of the beach

Speerpunten voor 2016 zijn onder meer:

1. **Positioneren**: merkprofiel aanscherpen en communicatiethema's vaststellen, versterken beeldcommunicatie
2. **Profileren**: profileringskalender, nieuws en issue-aanpak, calamiteitencommunicatie, omgevingsscan en analyse, presentatie WBP5
3. **Professionaliseren**: versterken (social) media en woordvoering, implementatie issues en risico management, vernieuwing website naar een interactieve, vraag-gerichte site, en het verbinden van omgevingsmanagement en communicatie.

6.2.6 'Van buiten naar binnen'

Rijnland is zich aan het ontwikkelen en zal in de MJP-periode verder groeien als een waterschap dat het 'van buiten naar binnen werken' tot in de haarvaten van de organisatie heeft stromen. Dat betekent dat alle werk van Rijnland zal starten vanuit de vraag wat de wensen en behoeften zijn van participerende inwoners, bedrijven en netwerkpartners en bij het werk zelf het proces in die samenwerking met de buitenwereld, om onze doelen te bereiken, net zo belangrijk is als het te behalen doel. Dat vergt een reeds in gang zijnde cultuurverandering van medewerkers die nog verder zal moeten gaan dan tot nu toe bereikt. In 2016 zal hier een traject voor worden ingezet, waarbij bijzondere aandacht is voor het (door-)ontwikkelen van eigenaarschap en ondernemerschap. Dit is een van de aandachtspunten die naar voren kwam uit de evaluatie van het OVP.

6.2.7 Dienstverlening

Rijnland hanteert servicenormen voor haar dienstverlening aan haar klanten en samenwerkingspartners. We streven ernaar in 2016 65% van onze diensten ook aan te bieden via internet (zoals bijvoorbeeld het digitaal inzien van onze leggers en digitaal aanvragen van vergunningen). Het streven is om in 2017 volledig digitale dienstverlening te bieden. Maar ook andere kanalen blijven beschikbaar voor klanten die daar voorkeur aan geven.

In 2016 wordt er hard verder gewerkt aan zaakgericht werken en wordt zo de dienstverlening persoonlijker en toegankelijker.

6.2.8 Internationale samenwerking

Rijnland wil met internationale samenwerking invulling geven aan enerzijds ideële doelstellingen, en anderzijds HRM-doelstellingen zoals de ontwikkeling van competenties van medewerkers. Bovendien zijn er communicatieve overwegingen zoals zichtbaarheid van het waterschap als efficiënte organisatie voor Duurzaam Watermanagement en aantrekkelijk werkgeverschap. Daarnaast werkt Rijnland in elk project samen met een Nederlandse partner.

In 2016 werkt Rijnland aan projecten in Tanzania (laatste jaar van het Water Operational Partnership in de stad Mwanza samen met Dunea), Zuid Afrika (project Kingfisher samen met andere Nederlandse Waterschappen), Bangladesh (Blue Gold project met inzet van een trainee) en naar verwachting ook in Moldavië (Water Operational Partnership in de hoofdstad Chisinau met Dunea).

6.3 Wij werken hard verder aan de kwaliteit van de organisatie

Rijnland wil een aantrekkelijke werkgever zijn en goede medewerkers werven en behouden. Rijnland is een procesgerichte organisatie. Dit betekent dat we de samenhang tussen de verschillende activiteiten die we uitvoeren belangrijk vinden. Er loopt een traject om de kwaliteit van de organisatie stapsgewijs verder te verbeteren. Verder wil Rijnland een duurzame organisatie zijn, die maatschappelijk verantwoord handelt.

6.3.1 Personeel en organisatie

Rijnland wil een goede werkgever zijn en blijven. De ontwikkeling van de organisatie en medewerkers is daarbij een essentiële pijler. De nadruk in de MJP-periode komt te liggen op een grotere verantwoordelijkheid bij de medewerkers om nog meer regie te voeren over hun eigen carrière. Eigen verantwoordelijkheid vergroot het werkplezier voor de medewerker en leidt daarmee ook tot een hogere productiviteit.

a. Aquademie

De keuzemogelijkheden voor de medewerkers zal door een verdere uitbouw van de samenwerking op het gebied van opleidingen met (academies van) andere waterschappen verder worden vergroot.

In 2016 zal de Aquademie de nieuwe SAW-afspraken vertalen naar de Rijnlandse situatie. Medewerkers krijgen een persoonsgebonden basisbudget voor opleiding, ontwikkeling, loopbaan en vitaliteit. Voor de inzet van het persoonsgebonden budget worden 'spelregels' gemaakt die vervolgens worden verwerkt in de bedrijfsvoering van de Aquademie. In 2015 is een start gemaakt met de samenwerking op het gebied van opleidingen met (academies van) andere waterschappen. Deze samenwerking wordt in 2016 verder uitgewerkt en zal leiden tot uitwisseling en het aanbieden van gezamenlijke opleidingen en trainingen.

Om het 'Van buiten naar binnen denken' bij Rijnland te ondersteunen en te stimuleren, zal de Aquademie verschillende (leer-)activiteiten organiseren. Omgevingsmanagement blijft ook in 2016 een belangrijk thema. In het gehele aanbod van de Aquademie is 'Van buiten naar binnen' een rode draad.

b. Veilig en Gezond werken

In 2015 is gestart met het 'Project Veilig Werken'. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die het overzicht behoudt en de implementatie van het V&G meerjarenplan trekt. Doel van het 'Project Veilig Werken' is dat Rijnland op een hoger veiligheidsniveau komt, waarbij veiligheidsrisico's beter worden beheerst, er veiliger wordt gewerkt en onveilige situaties geminimaliseerd. Hiervoor is een cultuur- en gedrag aanpassing nodig, waarbij leidinggevend en medewerkers zich verantwoordelijk voelen voor de veiligheid van zichzelf en van collega's en zich hiernaar gedragen.

Daarnaast zijn een aantal inhoudelijke speerpunten benoemd om op te pakken. Dit betreft ten eerste dat de ATEX installaties zijn aangepast, aan de eisen voldoen en goed beheerd en onderhouden worden. Tweede speerpunt zijn de elektrotechnische installaties die opgeknapt moeten worden. Nadat deze eerste speerpunten zijn opgepakt richt het project zich in de rest van de planperiode op de overige knel- en verbeterpunten die al bekend zijn en tevens op verbeterpunten die in een later stadium naar voren komen.

Alle verbeterpunten worden zo veel mogelijk door de afdelingen en teams zelf opgepakt vanuit het reguliere afdelingsbudget. Indien de afdelingen tekort aan geld of capaciteit hebben kunnen ze dit aangeven in de Adviesgroep veilig werken. Door het uitvoeren van de geprioriteerde acties zal het risico op ongevallen afnemen. Daarnaast ontstaat er veel meer aandacht voor, kennis en commitment over veilig werken.

In het kader van 'Veilig en Gezond werken' (V&G) wordt in 2016 het V&G meerjarenplan verder geïmplementeerd binnen het 'Project Veilig Werken'. In 2016 wordt de afronding van het werk aan de ATEX installaties en het elektrotechnisch op orde brengen van installaties voorzien. Daarnaast zijn speerpunten onder andere: machineveiligheid, de beheersing van veiligheidsrisico's bij werkzaamheden door derden en wordt gestart met het inrichten van een veiligheidszorgsysteem, waarbij het doel is de documenten zo op te stellen en te registreren dat deze vindbaar en bruikbaar zijn en duidelijk is wat de status is.

c. e-HRM

e-HRM is de tool die ervoor zorgt dat concreet invulling kan worden gegeven aan twee eerder genoemde ontwikkelingen: medewerkers krijgen steeds meer eigen verantwoordelijkheid op HR-gebied, en de eigen ontwikkeling wordt gestimuleerd door een persoonsgebonden basisbudget voor opleidingen. Door e-HRM kan de medewerker zijn of haar ontwikkeling nog beter in eigen hand nemen en bewust omgaan met de keuzemogelijkheden die voorhanden zijn.

Met ingang van 1 februari 2016 zijn het basis- en plusniveau van e-HRM beschikbaar voor de medewerkers, die daarmee meer verantwoordelijkheid krijgen voor hun eigen loopbaan en ontwikkeling. Het zogeheten topniveau zal in 2016 worden geïmplementeerd. Met ingang van 2017 zal dan het volledige e-HRM-pakket voor Rijnland in gebruik zijn en zijn diverse van de huidige applicaties afgestoten.

6.3.2 Projectbeheersing

Projectbeheersing is één van de speerpunten in het OrganisatieVerbeterPlan (OVP). Op dit moment bestaat er nog een grote diversiteit in manieren van projectbeheersing. Voor 2017 is het doel dat alle projecten 'voorspelbaar', 'navolgbaar' en 'uniform' zijn. Hierbij is het Integraal Project Management (IPM) een belangrijk middel.

In 2016 zijn alle huidige 400 projecten geclusterd tot een dertigtal projecten, waarin projectbeheersing een belangrijke rol is. In 2016 worden belangrijke stappen gezet in: scopemanagement, risicogestuurde projectbeheersing, werken conform een projectkwaliteitssysteem, het houden van interne projectaudits, real time beschikbaarheid van project- en programmainformatie en het opzetten van een database met kentallen.

6.3.3 Calamiteitenorganisatie

Calamiteiten zijn helaas nooit uit te sluiten, maar Rijnland bereidt zich goed voor op alle mogelijke waterstaatkundige calamiteiten die zich in het beheergebied kunnen voordoen. Het gaat daarbij niet alleen om overstromingen, maar ook om bijvoorbeeld waterkwaliteitsincidenten zoals illegale lozingen, of incidenten op één van de afvalwaterzuiveringsinstallaties.

In het calamiteitenplan is vastgelegd hoe Rijnland voor, tijdens en na afloop van een (dreigende) calamiteit moet optreden. Essentieel daarbij is een goede samenwerking met de veiligheidspartners: veiligheidsregio's, provincies, collega waterbeheerders en de landelijke overheid.

In de crisisorganisaties wordt netcentrisch gewerkt, waardoor de waterschappen onderling en waterschappen met in ieder geval de veiligheidsregio's effectief kunnen samenwerken. Rijnland zal steeds actief voorloper zijn om dit netcentrisch werken op een hoger plan te brengen in samenwerking met de partnerorganisaties. In ieder geval is daarbij het dijkkringgebied 14-15-44, waarbinnen in 2015 een convenant met 18 partijen is gesloten, relevant.

De komende planperiode bestendigen we het niveau van de Rijnlandse calamiteitenorganisatie. We hebben daarbij vijf speerpunten:

- We verbeteren de risico- en crisiscommunicatie verder.
- We actualiseren onze plannen.
- We hebben onze bestrijdingsmiddelen op orde en kunnen deze tijdens calamiteiten snel en flexibel inzetten. Het gaat daarbij onder andere om noodpompen en de moderne variant van zandzakken (boxbarriers).
- We continueren opleidingen, trainingen en oefeningen.
- We evalueren incidenten om toekomstige crises nog beter te kunnen bestrijden.
- We organiseren in de planperiode één grote systeem oefening met onze veiligheidspartners.

In 2016 wordt gestart met de implementatie en verbetering van de risico- en crisiscommunicatie. Dit loopt door gedurende de hele planperiode. De actualisatie en bestuurlijke vaststelling van de plannen wordt in 2016 afgerond. In 2016 wordt tevens in samenwerking met de Aquademie aan de leden van de calamiteitenorganisatie opleidingen, trainingen en oefeningen aangeboden. In 2016 werken wij samen met onze partnerorganisaties aan het doorontwikkelen van netcentrisch werken.

6.4 Wij zijn een organisatie met een moderne informatievoorziening

De visie op informatievoorziening 2014-2018 geeft richting aan de ontwikkelingen op het gebied van informatisering en automatisering. Deze visie is opgesteld in nauwe samenwerking met de hoogheemraadschappen van Delfland en Schieland en de Krimpenerwaard en sluit aan bij de trends en ontwikkelingen in de primaire processen van Rijnland. Informatisering en Automatisering (I&A) spelen een belangrijke rol in het realiseren van de doelstellingen van Rijnland. Rijnland en Schieland richten de informatievoorziening gezamenlijk in, onder eenvoudige aansturing.

6.4.1 Informatievoorziening

Het primaire doel is om de primaire en ondersteunende processen naar tevredenheid van de organisatie te ondersteunen met moderne digitale voorzieningen. De dienstverlenende processen zoals vergunningverlening en handhaving worden in de planperiode ingericht volgens het principe van zaakgericht werken en worden daarbij ondersteund door het zaakstelsel. Door aansluiting bij gezamenlijke landelijke digitale loketten kunnen we de dienstverlening verder digitaliseren.

We verzamelen als overheid geen gegevens die we al hebben.

Voor een goed werkende waterketen is het van belang dat informatie optimaal kan worden gedeeld en uitgewisseld met de ketenpartners. In het Bestuursakkoord Water zijn afspraken vastgelegd tussen gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven. Het doel is om door samenwerking meer efficiency, hogere kwaliteit en minder kwetsbaarheid in de waterketen te verkrijgen. We willen onderzoeken in hoeverre we gezamenlijke informatievoorziening kunnen inrichten met de ketenpartners.

In de planperiode wordt de procesautomatisering van een groot aantal zuiveringen vervangen. Hiermee wordt centrale aansturing vanuit een centrale proceskamer mogelijk. Assetmanagement biedt de mogelijkheid het geld te besteden op die plekken waar dit het hardst nodig is. Het onderhoudsbeheersstelsel ondersteunt daarbij en het gebruik daarvan wordt in de planperiode uitgebreid.

Voldoende en betrouwbare gegevens worden steeds belangrijker in het waterbeheer. Door steeds betere modellen kan het waterbeheer meer anticiperend worden: op basis van de juiste gegevens kunnen tijdig de juiste beslissingen genomen worden. Deze gegevens moeten 'overall' beschikbaar zijn: op kantoor, in het veld en ook op de website om de burgers en bedrijven goed te informeren.

Inwoners en bedrijven hebben toegang tot alle relevante gegevens en informatie zonder onnodige barrières (Open Data). Zij verwachten dat heldere en volledige informatie over de prestaties direct beschikbaar is.

6.4.2 Prosa

De financiële processen worden vanaf 2016 ondersteund door een nieuw geïntegreerd financieel stelsel. Aan het begin van 2016 zal het nieuwe financiële stelsel 'Prosa' met bijbehorende modules (zoals voor projecten) in bedrijf genomen zijn. De medewerkers zijn eind 2015 opgeleid. In het nieuwe jaar zullen de zij dagelijks aan de slag gaan met Prosa. Dat zal leiden tot een verdere verfijning van het stelsel. Dit inregelen zal enkele maanden in beslag gaan nemen.

Met het stelsel is veel mogelijk. Daarom is de verwachting dat er tijdens na de periode van het verder inregelen ook aanpassingen aangebracht gaan worden die het efficiënter werken verder bevorderen. De HRM-processen worden vanaf 2016 ondersteund door een modern e-HRM stelsel, waarvan in de planperiode meerdere modules in gebruik worden genomen.

6.4.3 Regionale samenwerking

In 2016 wordt samen met het hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard een organisatorische eenheid opgericht voor Informatisering en Automatisering - dienstverlening. Deze eenheid zal gehuisvest worden bij Rijnland. Samenwerking op het

gebied van I&A is nodig om de verschillende waterschappen te kunnen ondersteunen bij hun wens om in het primaire proces samen te werken. In het verlengde daarvan is verder het voornaamste motief om de I&A-organisatie meer robuust en minder kwetsbaar te maken en de innovatieve slagkracht te vergroten. In de samenwerking worden de dienstverleningsprocessen opnieuw ingericht, waarmee de kwaliteit van de dienstverlening zal toenemen en meer volgens vooraf gemaakte afspraken zal verlopen. De kosten van de informatievoorziening zullen daardoor minder hard groeien.

6.4.4 Architectuur

Om naast de samenwerking met Schieland en de Krimpenerwaard ook het samenwerken op ICT-gebied op langere termijn met Delfland mogelijkheid te maken is samen met Schieland en Delfland een plan opgesteld om te komen tot een gemeenschappelijke architectuur. Aan dit plan wordt in 2016 uitvoering gegeven.

6.4.5 Portfoliomanagement

De sturing op nieuwe ontwikkelingen die door de I&A-organisatie wordt vormgegeven door samen met Schieland één "projectenboard" in te richten die alle nieuwe ICT-ontwikkelingen toetst en prioriteert. Hiermee wordt overzicht gehouden op het totaal aan ontwikkelingen en daarmee kan de inzet van medewerkers worden afgestemd op de vraag.

6.4.6 Documentaire informatie

Rijnland werkt volledig digitaal en neemt een e-depot in gebruik om de digitale duurzaamheid te waarborgen. Het programma Archief 2020 is kader stellend.

In 2016 wordt het zaakgericht werken verder ingevoerd voor verschillende dienstverlenende processen.

6.4.7 Informatiebeveiliging

De bescherming van de privacy van onze inwoners en afscherming van niet-openbare gegevens moeten foutloos geregeld zijn. Bedrijfscontinuïteit is een essentiële randvoorwaarde. Rijnland werkt hierbij samen met Schieland. In de gezamenlijke securityboard wordt gestuurd op de ontwikkelingen op dit gebied.

6.4.8 Het Waterschapshuis

Op landelijk niveau wordt samenwerkt in de vorm van Het Waterschapshuis. Een betrouwbare overheid heeft zijn gegevens op orde. Gegevensopslag en -uitwisseling vindt plaats op basis van sector- of zelfs overheidsbrede afspraken over gegevensdefinities.

6.5 Wij handelen duurzaam en innovatief

6.5.1 Duurzaamheid

Rijnland wil in al zijn werkzaamheden duurzaamheid centraal stellen. Wij werken aan een watersysteem dat ook op lange termijn houdbaar is. Duurzaam waterbeheer heeft aandacht voor de balans tussen mensen (people), ecologie (planet) en economie (profits).

Het Klimaatakkoord tussen de Unie van Waterschappen en het Rijk is het belangrijkste beleidskader. Het ziet op energiebesparing en energieopwekking in 2020. Om deze doelen te halen, stelt Rijnland eind 2015 de beleidsnota "Duurzame Energiestrategie" vast. Daarin zijn de landelijke afspraken omtrent klimaat en energie overgenomen. Deze afspraken zijn:

- Eind 2021 verbruiken we 30% minder energie ten opzichte van 2005.
- Eind 2021 wekken we 40% van onze energie zelf op.
- Eind 2021 stoten we 30% minder CO₂ uit ten opzichte van 1990.

Sinds 2005 hebben we op dit moment circa 10% energiebesparing bereikt en bedraagt het aandeel zelf opgewekte energie inmiddels 13%.

Bij duurzame opwekking van energie gaat onze voorkeur uit naar de vergisting van zuiveringsslib. Maar met vergisting van al ons slib bereiken we slechts een deel van de gestelde landelijke doelstelling. Rijnland gaat dan ook op zoek naar (innovatieve) alternatieven zoals zonne-energie, windenergie en blue energy. Blue energy is energie opwekking uit verschillen in zoutconcentraties, bijvoorbeeld bij Katwijk waar zoetwater in de zoute Noordzee stroomt.

Het Energie Efficiency Plan (EEP) is een praktische uitwerking van de Energiestrategie. Dit plan beoogt realisatie van de doelstellingen en betekent een aanzienlijke intensivering van maatregelen tussen 2016 en 2021. Omdat de concrete uitwerking van dit plan met name de Waterketen betreft, kunt u in het hoofdstuk over dat bestuursprogramma daar meer over lezen.

Naast energie en duurzaam aanbesteden werkt Rijnland aan duurzaam terreinbeheer (Kiwa-keurmerk, op awzi's, dijken, bij gemalen) en geven we vorm aan de 'circular economy'. Denk aan samenwerken in de groene cirkels van Heineken (zuiveren afvalwater melkveehouderijen) of aan 'de Grondstoffenfabriek' om fosfaat terug te winnen. Deze onderwerpen krijgen nadere uitwerking in genoemde beleidsnota.

Belangrijke andere pijler is het doorvoeren van de Aanpak Duurzaam Grond-, Weg en Waterbouw (GWW; duurzaam aanbesteden en inkopen). Eind 2016 zal de VV besluiten of deze werkwijze als standaard geldt voor onze projecten. Tot die tijd werken we via pilots met de aanpak. Daarmee krijgen innovatie en duurzaamheid een impuls.

6.5.2 Innovatie

Innovatie is essentieel om de kosten van het waterbeheer zo laag mogelijk te houden. Van al onze projecten moeten wij weten of het probleem ook niet op een andere manier kan worden opgelost. Het innovatieve denken van Rijnland wordt verbeterd. Intensieve samenwerking met de omgeving (bedrijven, kennisinstituten, andere waterschappen et cetera) is daarbij van belang.

In het coalitieakkoord, dat in 2015 is gesloten is innovatie als speerpunt voor de komende jaren benoemd. Rijnland zal veelal met andere partijen innovatie benutten om haar werkzaamheden duurzamer en efficiënter te doen. Naast de inzet van eigen middelen zullen daartoe subsidiemogelijkheden worden benut. Innovatie is denkbaar in alle bestuursprogramma's, met de Waterketen als meest kansrijke.

In 2016 zal voor beide thema's, duurzaamheid en innovatie, een strategie worden uitgeschreven en met het bestuur besproken. Uit die strategie zal duidelijk worden welke acties genomen gaan worden de komende ja(a)r(en).

6.6 Eind 2016 gerealiseerd

Rijnland realiseert voor dit programma in 2016 onder meer:

1. Bestuurlijke visie: WBP5 vastgesteld; strategieën vijf bestuurlijke thema's (innovatie, duurzaamheid, deregulering, dienstverlening en participatie) ontwikkeld en omgezet in concrete plannen.
2. Vernieuwend besturen: zoektocht in werkgroep naar praktische instrumenten om de controlerende en de kaderstellende taak van de VV te versterken en om publieksparticipatie te bevorderen, afgerond.
3. Projectbeheersing: alle 400 projecten geclusterd, belangrijke stappen gezet in: scopemanagement, risicogestuurde projectbeheersing, werken conform een projectkwaliteitssysteem, het houden van interne projectaudits, real time beschikbaarheid van project- en programmainformatie en het opzetten van een database met kentallen.
4. Van buiten naar binnen: stappen gemaakt ten aanzien van de benodigde cultuur- en gedragsverandering; ontwikkelingen in het positioneren (merkprofiel aanscherpen en communicatiethema's vaststellen, versterken beeldcommunicatie), profileren (profileeringskalender, nieuws en issue-aanpak, calamiteitencommunicatie, omgevingsscan en analyse, presentatie WBP5) en professionaliseren (versterken (social) media en woordvoering, implementatie issues en risico management, vernieuwing website naar een interactieve, vraaggerichte site, en het verbinden van omgevingsmanagement en communicatie) van de organisatie gerealiseerd.
5. eHRM: basismodule en plusmodule geïmplementeerd; topmodule wordt voorbereid.
6. Prosa: applicatie geïmplementeerd en in gebruik genomen voor financiële administratie, inkoop en projectadministratie.
7. Organisatorische I&A-eenheid met Schieland: gerealiseerd (per 1 jan 2017) en ondergebracht in de organisatie van Rijnland.
8. Relatiebeheer: aan iedere gemeente een relatiebeheerder toegewezen en de eerste strategische agenda's ontwikkeld.
9. Duurzaamheid: start uitvoering eerste maatregelen uit het Energie Efficiency Plan.
11. Project Veilig werken op stoom: verdere implementatie van het Veilig & Gezond werken-meerjarenplan.

6.7 Wat gaat het kosten?

Bruto investeringen

Programma	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
BOD							
Bruto-investeringen (€ mln)	4,5	0,9	0,1	0,2	2,2	0,0	0,0

De grootste investeringen over de MJP-periode zijn:

- Waterschapsverkiezingen 2019: € 2,4 mln
- Samenwerking ICT met HHSK: € 0,35 mln
- E-HRM systeem: € 0,2 mln, nieuw financieel pakket: € 0,2 mln, informatiebeveiligingsplan: € 0,16 mln

Exploitatie

Programma	2015	2016	Verschil		2017	2018	2019	2020	2021
			€	%					
BOD									
Totale exploitatiekosten (€ mln)	31,7	32,4	0,7	2,2%	32,5	32,0	31,8	32,2	32,5

De kosten van dit programma ontwikkelen zich gelijkmatig. Kostenverhogingen 2016 t.o.v. 2015 komen voor bij onder meer:

- Kosten advies en onderzoek van calamiteitenplannen;
- Bijdrage Unie van Waterschappen;
- Personeel: loonkostenontwikkeling en implementatie Participatiewet.

Kostenverlagingen komen voor door o.a.:

- Jaarlijkse personeelsreductie t/m 2017: 1% en 0,5% voor 2018 en 2019;
- Te betalen bijdrage waterschapshuis;
- WBP5 en externe- en interne communicatie;
- Uitkeringen voormalig personeel.

Het Rijnlandbrede opleidingsbudget blijft op 3,5% van de loonsom, met verschuiving van een decentraal naar een centraal Aquademie-budget.

Prestatie indicatoren waterschapsbelastingen

Indicatoren	Opm.	Programma-begroting		Jaar-rekening 2014
		2016	2015	
Perceptiekosten als percentage van de belastingopbrengst		3,27%	3,41%	3,63%
Bedrag oninbaar		678.175	645.566	796.117
Bedrag oninbaar als percentage van de belastingopbrengst		0,38%	0,38%	49,00%
Bedrag kwijtschelding	*	5.927.800	5.128.455	5.457.686
Bedrag kwijtschelding als percentage van de belastingopbrengst		3,29%	2,98%	3,33%
Percentage toegewezen kwijtscheldingsverzoeken		82,00%	82,00%	81,60%
Kwijtscheldingsnorm		100,00%	100,00%	100,00%

* toename als gevolg van verruiming en economische crisis en tariefstijging

7. Financiële uitwerking

In dit hoofdstuk volgt de totalisering van voorgaande hoofdstukken, met een nadere financiële uitwerking.

7.1 Overzicht exploitatie: per programma en totaal

Omschrijving programma's (€ mln)	2015	2016	Verschil	
			€	%
Waterveiligheid	27,4	27,4	0,0	0,0%
Voldoende water	55,4	47,0	-/- 8,4	-15,2%
Schoon en gezond water	10,0	10,0	0,0	0,0%
Waterketen	63,9	65,7	1,8	2,8%
Bestuur, organisatie en dienstverlening	31,7	32,4	0,7	2,2%
<i>Totaal</i>	<i>188,4</i>	<i>182,5</i>	<i>-/- 5,9</i>	<i>-3,1%</i>
Toevoeging rente aan reserves	0,9	0,3	-/- 0,6	-66,7%
Onttrekkingen aan reserves	-/- 0,6	-/- 0,3	0,3	-45,5%
Totaal netto kosten voor egalisatie	188,8	182,5	-/- 6,2	-3,3%
Egalisatie van tarieven	-/- 16,8	-/- 2,3	14,5	-86,3%
<i>Op te brengen belastingen</i>	<i>172,0</i>	<i>180,2</i>	<i>8,3</i>	<i>4,8%</i>

Nieuwe programma-indeling en tactische doelen

In het ontwerp-WBP5 is de programma-indeling met de bijbehorende tactische doelen aangepast. Deze nieuwe indeling is in dit boekje toegepast. Per tactisch doel is in 2015 een producteigenaar benoemd, die verantwoordelijk is voor de voortgang en de resultaten.

Verdeling naar programma's en tactische doelen

De kosten en opbrengsten zijn procentueel verdeeld naar de programma's en tactische doelen. Voor de sturing door de producteigenaren werkt de organisatie op dit moment aan een preciezere feitelijke toedeling naar de tactische doelen en programma's. Dat kan leiden tot onderlinge verschuivingen. Zo vindt aanpassing plaats via een begrotingswijziging.

7.2 Investerings

Rijnland heeft in 2016 circa 400 investeringsprojecten in voorbereiding en uitvoering, met een totale omvang van € 131,8 mln.

Concernbrede korting: 10%

In verband met tegenvallers die zich altijd voordoen rekent Rijnland met een concernbrede korting van 10% op de investeringen. Dat kunnen tegenvallers zijn tijdens de voorbereiding of uitvoering van het werk zoals beroepszaken, politiek-maatschappelijke ontwikkelingen en faillissementen. Grote investeringsprojecten die relatief weinig managementcapaciteit vragen worden niet in de korting meegerekend, dit betreft de kustversterking Katwijk (laatste fase 2016/2017) en de verbetering van de IJsseldijk Gouda. De concernbrede korting leidt tot een daling in de kapitaallasten van € 0,7 mln in 2016, oplopend tot € 3,2 mln in 2019.

Merendeel investeringen 2016 al in uitvoering

Van de geplande investeringen in 2016 is € 115 mln gekoppeld aan projecten die nu al in de uitvoering zijn (A-investering) en € 14 mln aan projecten die al bestuurlijk zijn behandeld (B-investering). Van de investeringen in 2017 is € 94 mln verbonden aan projecten die nu al in de uitvoeringsfase zijn (A-investering).

Geraamde investeringsuitgaven (€ mln)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Netto investeringsuitgaven	127,5	113,3	131,5	96,2	107,6	93,2	80,7
Bijdragen van derden	-7,2	-18,5	-1,9	-8,4	-2,0	0,0	0,0
Bruto investeringsuitgaven (excl. Concernbrede korting)	134,7	131,8	133,4	104,6	109,6	93,2	80,7
- A- Investerings	107,5	115,0	93,5	52,1	39,7	18,8	11,9
- B- Investerings	23,6	13,8	31,1	37,7	52,2	56,2	48,7
- C- Investerings	3,6	2,9	8,8	14,8	17,7	18,2	20,1
- Concernbrede korting van 10% op A, B en C-uitgaven*	-12,9	-12,9	-12,4	-9,9	-10,6	-9,0	-8,1
Bruto investeringsuitgaven (Incl. concernbrede korting)	121,8	118,9	120,9	94,6	99,0	84,2	72,6

* Gecorrigeerd voor Katwijk en Verbetering IJsseldijk Gouda

Tien grootste projecten in 2016: bijna € 120 mln

De 10 grootste bruto investeringsprojecten in 2016 hebben een gezamenlijk aandeel van bijna € 120 mln. Dit zijn:

	Tactisch doel	Projecten (bruto)	€ mln
1	Verwerken afvalwater	Diverse aanpassingen awzi	46,7
2	Preventie	Diverse kadeverbeteringswerken	20,0
3	Instandhouding watersysteem	Diverse baggerprojecten	12,7
4	Voorkomen wateroverlast	Waterberging Nieuwe Driemanspolder	12,0
5	Voorkomen wateroverlast	Diverse uitvoeringsmaatregelen watergebieds- en waterplannen	8,7
6	Verwerken afvalwater	Afvalwaterketen (gemalen en transportleidingen)	7,1
7	Instandhouding watersysteem	Renovatie diverse poldergemalen	4,9
8	Preventie	Primaire keringen	3,0
9	Instandhouding watersysteem	Boezemgemalen Gouda en Spaardam	2,2
10	Voorkomen wateroverlast	Greenports Boskoop & Duin- en Bollenstreek	2,2
Totaal			119,4

Investeringsvolume verdrievoudigd sinds 2005

Rijnland heeft de afgelopen jaren fors geïnvesteerd in droge voeten en schoon water. In 2015 t/m 2017 wordt de top van deze investeringsgolf bereikt (grafiek 8.1). Daarna wordt een dalende lijn ingezet tot ca. € 80 miljoen in 2020. De kapitaallasten ijlen nog na tot 2022, waarna ook deze zullen dalen (grafiek 8.2).

Grafiek 8.1: Bruto investeringsplanningen: 2005-2021

Grafiek 8.2: Verloop van de kapitaallasten: 2008 – 2025

7.3 Exploitatie, lastendruk en schuldenlast

Lastendrukstijging 2016: 4,8%

Hieronder ziet u het verloop van ondermeer de exploitatiekosten, de lastendruk (dit is het bedrag dat door de belastingen moet worden opgebracht) en de schuldenpositie.

Begroting 2016 en MJP (€ mln)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Exploitatiekosten ex. kap.lasten	134,0	129,4	129,5	133,4	134,1	136,3	138,6
Kapitaallasten	54,8	53,1	60,2	63,7	66,1	68,2	69,6
Totaal	188,8	182,5	189,7	197,1	200,3	204,5	208,2
Inzet reserves	16,8	2,3	0,8	4,4	3,7	2,2	0,0
Belastingopbrengst (lastendruk)	172,0	180,2	188,9	192,7	196,6	202,3	208,2
Ontwikkeling lastendruk	4,4%	4,8%	4,8%	2,0%	2,0%	2,9%	2,9%

Aandeel kap.lasten/lastendruk	32%	29%	32%	33%	34%	34%	33%
-------------------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Schuldenpositie 1 jan	447	480	557	615	636	658	664
% van belastingopbrengsten	260%	266%	295%	319%	323%	325%	319%

Exploitatiekosten 2016 lager dan 2015

De exploitatiekosten voor inzet van reserves vallen in 2016 € 6,3 mln lager uit dan in 2015. Hieronder volgt een analyse van de belangrijkste kostenverlagingen en – verhogingen.

Daling exploitatiekosten 2016 t.o.v. PB 2015 (voor egalisatie)	€ mln	Beïnvloedbaarheid
<i>Kosten lager van PB 2015</i>		
Lagere dotatie baggervoorziening	7,0	Enigszins
Lagere rentelasten als gevolg gunstige renteontwikkelingen	3,0	Niet
Inkrimping personeelsbestand van 3 naar 4% (6 fte) en minder inhuur personeel	0,6	Groot
Lagere kosten chemicaliën door verlaging van effluentkwaliteit	0,1	Groot
Lagere betaalde uitkeringen voormalig personeel	0,1	Enigszins
Lagere te betalen bijdrage waterschapshuis en lagere inzet overname afstoten assets	0,2	Enigszins
Hogere opbrengst uit de verkoop van eigendommen	0,1	Groot
<i>Kosten hoger van PB 2015</i>		
Versneld afschrijven restant HWBP-bijdragen 2011/2012 (van 30 naar 5 jaar)	1,8	Groot
Loonkostenontwikkeling (inclusief lagere premies sociale lasten)	0,2	Enigszins
Hogere bijdrage aan HWBP (prijsindex)	0,2	Niet
Hogere kosten reguliere afschrijvingen	0,2	Groot
Verhoging opleidingsbudget	0,1	Groot
Hogere kosten slibverbranding door tariefstijging	0,5	Enigszins
Hogere kosten contributies en subsidies	0,2	Niet
Hogere advies- en onderzoekskosten door derden (met name bij calamiteitenplannen)	0,2	Groot
Eenmalige kosten implementatie centrale proceskamer zuiveren	0,2	Groot
Licentiekosten nieuw financieel pakket Prosa	0,2	Enigszins
Kosten afhaaksubsidie	0,1	Enigszins
Lagere opbrengst nieuw waterakkoord Stichtse Rijnlanden	0,3	Groot
Lagere geactiveerde overheadkosten en berekende rente voorzieningen	0,2	Enigszins
Vervallen onderhoudssubsidie Ringdijk Haarlemmermeer door overname vaarwegbeheer	0,2	Groot
Diversen	0,2	Groot
Totale daling	6,3	

7.4 Verloop en inzet reserves

Ondergrens algemene reserves

De ondergrens van de algemene reserves van 5% van de netto exploitatiebegroting (vóór egalisatie) betekent voor 2016 een ondergrensniveau van minimaal ca. € 9,1 mln.

Inzet egalisereserves

Begin 2016 beschikt Rijnland nog over ca. € 18,4 mln aan saldo in de vijf egalisereserves. Dit is inclusief het voordelig resultaat uit 2014 en uit de eerste Burap 2015 van in totaal € 7,8 mln. Hiervan wordt € 2,3 mln in 2016 ingezet, zodat eind 2016 nog € 16,1 mln beschikbaar is. De berekende onttrekkingen uit de egalisereserves voor de jaren 2016-2021 zijn:

Verloop egalisatie-reserves (€ mln)	Saldo 1-1-2016	Onttrekkingen						Saldo* 31-12-2021
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Omslag ingezetenen	3,0	0,0	0,1	1,6	1,5	0,0	0,0	0,0
Omslag gebouwd	2,2	0,0	0,0	1,5	0,7	0,0	0,0	0,0
Omslag ongebouwd	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Omslag natuur	0,7	0,02	0,03	0,03	0,03	0,04	0,05	0,5
Zuiveringsheffing	12,6	2,3	0,7	1,2	1,5	2,2	0,0	5,4
Totaal	18,4	2,3	0,8	4,4	3,7	2,3	0,0	5,9

* inclusief opgebouwde rente

Met dit MJP en deze Programmabegroting beslist het bestuur alleen over de inzet van reserves in 2016. Voor de jaren 2017-2021 is voorlopig gerekend met de bovenstaande onttrekkingen.

Totale reserves en voorzieningen

Het verloop van de totale reserves en voorzieningen is als volgt:

Saldo ultimo (€ mln)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Algemene reserves	10,4	10,5	10,6	10,7	10,8	10,9	11,0
Egalisereserves	18,4	16,3	15,7	11,5	8,0	5,8	5,9
Overige bestemmingsreserves	1,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Voorzieningen	15,0	10,5	7,8	10,5	12,1	10,6	9,3
Totaal	44,8	37,9	34,2	32,7	30,9	27,3	26,2

Cijfers 2015 zijn inclusief uitkomsten Jaarrekening 2014 en 1^e Burap 2015.

Tot nu toe ligt het saldo van de algemene reserves boven de berekende ondergrens van 5%. De ondergrens voor 2016 is berekend op € 9,1 mln. De overige bestemmingsreserves betreft enkel nog de reserve frictiekosten doelmatigheid. Onder voorzieningen zijn begrepen de voorzieningen baggerwerken, wachtgeld- en pensioenverplichtingen dagelijks bestuur en Pfos-sanering Schiphol.

7.5 Exploitatie naar kosten- en opbrengstsoorten 2016

In onderstaande tabel staan de ramingen gegroepeerd naar kosten- en opbrengstsoorten. De belangrijkste verschillen zijn globaal toegelicht.

Omschrijving	Begroting 2015	Begroting 2016	Vershil 2016-2015
LASTEN			
Rente en afschrijvingen	53,9	52,9	-1,0
Personeelslasten	50,5	49,1	-1,4
Goederen en diensten van derden	71,8	73,7	1,9
Bijdragen aan derden	14,6	14,9	0,3
Toevoegingen voorzieningen/onvoorzien	14,5	7,5	-7,0
Totaal lasten	205,3	198,1	-7,2
BATEN			
Financiële baten	0,4	0,3	-0,1
Personeelsbaten	0,3	0,3	0,0
Goederen en diensten aan derden	6,4	6,3	-0,1
Bijdragen van derden	1,1	0,8	-0,3
Interne verrekeningen	8,6	7,8	-0,8
Totaal baten	16,9	15,5	-1,4
Saldo baten en lasten	188,4	182,6	-5,8
Onttrekkingen aan reserves	-/-0,6	-/-0,3	0,3
Egalisatie van tarieven	-/-16,8	-/-2,3	14,5
Toevoeging rente aan reserves	0,9	0,3	-0,6
Op te brengen belastingen	172,0	180,2	8,2

Toelichting op exploitatieposten

Incidentele baten en lasten

Incidentele baten en lasten kunnen het reguliere beleid van het waterschap verstoren. In 2016 verwacht Rijnland geen incidentele baten en lasten.

Rente en afschrijvingen

Ondanks een toename van de investeringen is er voordeel op de rentelasten van € 3,0 mln door gunstige renteontwikkelingen en ontvangen provinciale bijdrage in de renovatiekosten van de brug en sluis Spaarndam. In 2016 is ca € 2,4 mln bouwrente aan de onderhanden investeringen toegerekend. (2015: € 3,0 mln, zie ook de post interne verrekeningen).

Daarentegen is de post afschrijvingen € 2,0 mln hoger doordat een groot aantal investeringswerken in 2016 worden opgeleverd en de HWBP-bijdragen 2011/2012 uit duurzaam financieel bestendig oogpunt versneld wordt afgeschreven van 30 in 5 jaar. Wel worden de post afschrijvingen voordelig beïnvloed door een ontvangen provinciale bijdrage in de renovatiekosten van de brug en sluis Spaarndam.

Personeelslasten

Evenals in 2015 is in 2016 is rekening gehouden met een stijging van 2,5% voor periodieke verhogingen, bevorderingen en looncompensatie prijsontwikkeling. Rekening houdende met lagere sociale lasten gaan de loonkosten met € 0,2 mln omhoog. Het opleidingsbudget is verhoogd met € 0,1 mln tot een bedrag van € 1,6 mln.

De verminderingen zijn:

- Reductie personeelsformatie van 3 naar 4% (6 fte) € 0,3 mln
- Samenvoeging financiële administratie met Schieland (zie ook post goederen en diensten van derden) € 0,9 mln
- Minder inhuur voor het reguliere werk € 0,3 mln
- Lagere kosten uitkeringen voormalig personeel € 0,1 mln
- Minder uitkeringen frictiekosten doelmatigheid € 0,1 mln

Goederen en diensten van derden

De mutatie op deze post is globaal veroorzaakt door:

- Te betalen bijdrage overheveling financiële administratie naar Schieland € 0,9 mln
- Hogere kosten slibverbranding als gevolg van tariefstijging € 0,5 mln
- Hogere kosten advies en onderzoek calamiteitenplannen € 0,2 mln
- Licentiekosten nieuw financieel pakket Prosa € 0,2 mln
- Eenmalige kosten implementatie centrale proceskamer zuiveren € 0,2 mln
- Hogere kosten contributies en subsidies € 0,2 mln
- Lagere te betalen bijdrage waterschapshuis en lagere inzet overname /afstoten assets -/- € 0,2 mln

Bijdragen aan derden

Rekening houdende met een indexering stijgt de te betalen bijdrage HWBP aan het Rijk conform het Bestuursakkoord Water stijgt de jaarlijks te betalen bijdrage HWBP van € 14,3 mln in 2015 naar € 14,5 mln vanaf 2016. Ook is in 2016 rekening gehouden met een te betalen afhaaksubsidie van € 0,1 mln.

Toevoegingen voorzieningen/onvoorzien

De daling van deze post is veroorzaakt door een lagere storting van € 7,0 mln in het baggerfonds. Ten opzichte van jaarschijf 2016 uit de programmabegroting 2015 is de storting met € 2,0 mln extra verlaagd door aanbestedingsvoordelen en temporiseren.

Goederen en diensten aan derden

De mutatie op deze post is veroorzaakt door verhoging van de post opbrengst verkoop eigendommen van € 0,9 mln in 2015 naar € 1,0 mln in 2016. Daarentegen wordt er € 0,3 mln minder aan bijdragen afvalwaterakkoorden in rekening gebracht.

Bijdragen van derden

De provinciale onderhoudssubsidie van de Ringdijk Haarlemmermeer is van € 0,2 mln komen te vervallen vanwege nieuwe afspraken in kader van overname vaarwegbeheer.

Interne verrekeningen

Zoals gesteld bij de post rente en afschrijvingen wordt er bouwrente toegerekend aan de onderhanden investeringswerken. In 2016 is € 2,4 mln bouwrente toegerekend c.q. geactiveerd tegenover € 3,0 mln in 2015. Ook houdt Rijnland rekening met activeren van uren van eigen personeel. In 2016 is een bedrag van rond € 5,4 mln loonkosten toegerekend. Toegerekende loonkosten 2015: € 5,5 mln.

Onttrekkingen aan reserves

Onder deze post zijn begrepen de onttrekkingen uit een tweetal bestemmingsreserves: frictiekosten doelmatigheid en onderhoud oeverbescherming. De afname van deze post is met name veroorzaakt door lagere frictiekosten doelmatigheid (zie post personeelslasten) en het vrijvallen van de restant van de bestemmingsreserves strategisch groenproject Haarlemmer- West in 2014.

7.6 Verdeling exploitatielasten naar waterschapstaken

De verdeling van de netto kosten naar de desbetreffende belastingcategorie verloopt als volgt:

A. Toerekening kosten en opbrengsten naar beheer- en beleidproducten

De administratie van het hoogheemraadschap is ingericht volgens de voorgeschreven productindeling van de Unie van Waterschappen (BBP-structuur). De vier bestuursprogramma's zijn opgebouwd uit deze producten. Om te zorgen dat de kosten en opbreng-

sten zo correct mogelijk worden verdeeld over de producten, wordt de volgende kosten-toerekening toegepast:

- Kosten en opbrengsten waarvan duidelijk is op welk product ze betrekking hebben, worden direct verantwoord op het betreffende product.
- Kosten en opbrengsten van de ondersteunende beheerproducten Huisvesting, Informatiebeleid en Automatisering en Centrale (geo)grafische informatie worden aan de afdelingen toegerekend op basis van oppervlakte, aandachtsintensiteit en aantal fte.
- Kosten en opbrengsten die niet direct op een product betrekking hebben, worden in eerste instantie verzameld op de betreffende afdeling en op basis van de ureninzet (directe productieve uren x tarief) toegerekend aan de ondersteunende- en beheerproducten.
- De kosten van de ondersteunende producten worden toegerekend aan de onderliggende beheerproducten op basis van de aandachtsintensiteit.

Aan de hand van vastgestelde verdeelsleutels worden uiteindelijk alle kosten en opbrengsten van de beheer- en beleidsproducten doorbelast naar enerzijds de vier bestuursprogramma's en anderzijds de twee taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Voor de verdeling van de kostensoortgroepen, belastingcategorieën en beleidsproducten over de vier programma's wordt verwezen naar bijlage 5.

B. Kostentoedeling naar de belastingcategorieën

Door de wijziging van het belastingstelsel ingaande 2009 is de toedeling van de kosten en opbrengsten over de belastingsoorten gewijzigd. De oude taken waterbeheersing en waterkeringbeheer zijn vanaf 2009 samen met het passieve deel van het waterkwaliteitsbeheer omgeslagen in de watersysteemheffing. De zuiveringstaak wordt bekostigd uit de zuiveringsheffing. De kosten van de taak watersysteembeheer worden met behulp van de percentages uit de kostentoedelingsverordening toegerekend naar de desbetreffende belastingcategorie. Een bijzondere positie nemen de belangencategoriekosten (heffen, invorderen en verkiezingen) in. Deze kosten worden rechtstreeks toegerekend aan de betrokken belastingcategorieën op basis van het kostenveroorzakingsbeginsel. Zo zijn ondermeer de kosten van de nieuwe bestuursverkiezingen volledig toegerekend naar de categorie ingezetenen (rekeninghoudend met een verdeling over de twee taken) en de WOZ-kosten naar de categorie gebouwd.

Conform de nieuwe wetgeving wordt de opbrengst van de directe lozers (verontreiniging-heffing) ten gunste gebracht van de taak watersysteembeheer en met behulp van de percentages uit de kostentoedelingsverordening toegerekend naar de desbetreffende belastingcategorie.

In onderstaand schema staat de verdeling van de totale exploitatielasten (€ 180,3 mln, na egalisatie) over beide taken en de betreffende belangencategorieën in 2016.

1. Exploitatiebudget naar taakkosten € 1.000)							
Watersysteembeheer	98.824						
Zuiveringsbeheer	77.195						
Subtotaal kostendragers (I)	176.019						
2. Kostentoedeling	Totaal	Ingezetenen	Gebouwd	Ongebouwd	Natuur	Zuiveringsh-effing	Verontreinigings-heffing
Taakkosten	176.019	50,0%	43,5%	6,4%	0,1%	nvt	nvt
Belangencategoriekosten	6.496	1.504	2.838	71	9	2.075	
Subtotaal netto kosten per belangencategorie	182.515	50.916	45.826	6.396	108	79.269	
3. Mutatie egalisatiereserve zuiveringsheffing							
	2.340-						
4. Overheveling verontreinigingsheffing naar watersysteembeheer							
	475-	413-	61-	1-			950
5. Mutatie egalisatiereserve omslagtarieven							
	82	-	-	105	23-		
Totaal netto kosten na egalisatie + overheveling	180.256	50.441	45.413	6.440	83	76.930	950
6. Belastingeenheden							
	493.000	162.450.000	85.350	20.850	1.457.000		18.000
7. Tarieven 2016							
	102,31	0,0280%	75,45	4,00	52,80		52,80
7. Tarieven 2015	102,91	0,0277%	75,77	4,00	47,25		47,25
Mutatie	-1%	1%	0%	0%	12%		12%

7.7 Financiering: hoe betalen we het?

Voor de financiering van de materiële en financiële vaste activa maakt Rijnland gebruik van interne middelen, zoals reserves en voorzieningen, en van langlopende geldleningen die in voorgaande jaren zijn afgesloten. Voor zover deze middelen niet toereikend zijn worden de vaste activa gefinancierd met vlottende schuld en nieuwe langgeldleningen. Vlottende schuld bestaat uit het verschil tussen de kortlopende vorderingen en schulden.

Het wettelijk kader hierbij is de Wet financiering decentrale overheden (FIDO), die voorschrijft tot welk bedrag kortlopende geldleningen mogen worden afgesloten. Voor Rijnland betekent deze kasgeldlimiet dat in 2016 de kortgeldschuld gemiddeld per kwartaal maximaal € 45,6 mln mag bedragen (23% van het begrotingstotaal). Ook moet Rijnland aan de renterisiconorm voldoen die in deze wet is beschreven. De renterisiconorm is ingevoerd om renterisico's te beperken. Rijnland voldoet hieraan ruim. Het af te lossen bedrag in 2016 ad € 44,7 mln op langgeld blijft binnen de renterisiconorm van € 59,5 mln (30% van het begrotingstotaal).

In het begrotingsjaar doen zich naar verwachting geen ontwikkelingen voor die ten opzichte van voorgaande jaren een relevante invloed uitoefenen op het risicoprofiel, de financiële posities, de vermogenswaarden en de geldstromen. Daarom kan het risicoprofiel van de Rijnlandse financiering als laag worden gekenschetst. In de leningenportefeuille vaste schuld bevindt zich geen enkele lening met de mogelijkheid van renteherziening tijdens de looptijd. Rijnland loopt geen krediet-, koers- en valutarisico's. Slechts forse mutaties in de aangenomen rentepercentages voor op te nemen en uit te zetten kortgeld en/of langgeld zouden het voorliggende begrotingsbeeld in negatieve of positieve zin kunnen beïnvloeden.

Het gemiddelde rentepercentage van de langgeldportefeuille bedraagt 2,8%.

Bij de start van 2016 bedraagt de Rijnlandse financieringsbehoefte € 45,6 mln. Deze behoefte neemt in de loop van het jaar toe tot € 167,3 mln. De specificatie van de mutatie in de financieringsbehoefte (ad € 121,7 mln) is als volgt:

De dekking van de financieringsbehoefte ultimo 2016 van ca. € 167,3 mln is als volgt:

- afsluiten nieuwe vaste geldleningen € 119,7 mln

• kortgeldleningen	€ 45,6 mln
• netto vlottende schuld (excl. kortgeld)	€ 2,0 mln

Rijnlands uitgangspunt bij het aantrekken van vreemd vermogen is een zo voordelig mogelijke financiering van de vaste activa, met inachtneming van de financieringsvoorschriften. Conform het delegatie- en mandaatbesluit is het college van Dijkgraaf en Heemraden gemachtigd tot het aangaan van geldleningen.

Op basis van de uitgangspunten uit het Treasurystatuut, de Nota Reserves en Voorzieningen en de huidige verwachtingen op de geld- en kapitaalmarkt zijn in de begroting 2015 de volgende rentepercentages gehanteerd:

• af te sluiten langlopende geldleningen	1,8% (2014: 3,5%)
• af te sluiten kortlopende geldleningen	0,3% (2014: 1,0%)
• eigen financieringsmiddelen:	
• algemene reserves	1,0% (2014: 2,0%)
• bestemmingsreserves en voorzieningen	0,8% (2014: 2,5%)
• netto vlottende schuld	0,0% (2014: 0,0%)

Renteomslag

Volgens de vastgestelde nota vaste activabeleid worden de beschikbare saldi van de reserves en voorzieningen aangewend als intern financieringsmiddel en de rente-omslagpercentages berekend per investeringscategorie. De omslagpercentages 2016 over de boekwaarde per 1 januari zijn:

• activa Watersysteembeheer	2,74%
• activa Zuiveringsbeheer	2,74%
• activa Huisvesting en bedrijfsmiddelen	2,78%
• gewogen gemiddelde totaal	2,75%

7.8 Tarieven en praktijksituaties

Tarieven

Dit MJP en deze begroting leiden tot de onderstaande tarieven. De tarieven voor 2016 zijn na VV-vaststelling definitief. De tarieven van 2017 en later zijn een voorlopige raming, waarbij de gemiddelde stijging wel gemaximeerd is op 4,8% in 2017 en 2,0% voor 2018 en 2019.

Belastingtarieven (€)	PB 2015	PB2016	MJP 2017	MJP 2018	MJP 2019	Verskil 2016 t.o.v. 2015	
						€	%
1 Ingezetenenomslag per woonruimte	102,91	102,31	104,92	106,85	107,56	-0,60	-0,6%
2 Omslag gebouwd van de WOZ-waarde	0,0277%	0,0280%	0,0287%	0,0291%	0,0297%	0,0003%	0,9%
3 Omslag ongebouwd overig per ha.	75,77	75,45	76,64	80,72	81,32	-0,32	-0,4%
4 Omslag wegen per ha.	303,08	301,80	306,56	322,88	325,28	-1,28	-0,4%
5 Omslag natuur per ha.	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	0,00	0,0%
6 Zuiveringsheffing per v.e.	47,25	52,80	56,42	57,15	58,35	5,55	11,7%
7 Verontreinigingsheffing per v.e.	47,25	52,80	56,42	57,15	58,35	5,55	11,7%

In 2015 is relatief veel (€ 9,1 mln) ingezet uit de egaliseringsreserve zuiveringsheffing, om de lastendrukstijging als geheel te beperken tot 4,4%. Dit gaf in 2015 een eenmalige verlaging van de zuiveringsheffing. In 2016 is maar € 2,3 mln ingezet, waardoor de zuiveringsheffing stijgt. Deze stijging heeft het meeste effect in praktijksituaties, waarin de zuiveringsheffing een relatief groot deel uitmaakt van de waterschapsbelasting.

Voorbeelden van enkele praktijksituaties

Praktijksituaties (€)	PB 2015	PB 2016	MJP 2017	MJP 2018	MJP 2019	Verskil 2016 t.o.v. 2015		Verskil 2015 t.o.v. 2014
						€	%	
1 Eenpersoonshuishouden, geen eigenaar	150	155	161	164	166	5	3,3%	0,8%
2 Meerpersoonshuishouden, geen eigenaar	245	261	274	278	283	16	6,6%	-2,8%
3 Meerpersoonshuishouden, woning WOZ-waarde € 239.000	311	328	343	348	354	17	5,4%	2,5%
4 Procesindustrie, WOZ-waarde € 30 mln, 1.400 v.e.	74.460	82.306	87.599	88.740	90.600	7.846	10,5%	-5,0%
5 Groothandel, WOZ-waarde € 2,4 mln, 10 v.e.	1.137	1.199	1.253	1.270	1.296	62	5,4%	10,4%
6 Klein bedrijf, WOZ-waarde € 600.000, 3 v.e.	308	326	341	346	353	18	5,9%	8,8%
7 Agrarisch bedrijf, WOZ-waarde € 3,48 mln, 40 ha, 3 v.e.	4.137	4.149	4.234	4.413	4.461	13	0,3%	8,1%
8 Glastuinbouwbedrijf, WOZ-waarde € 420.000, 3 v.e.	258	276	290	294	300	18	6,9%	5,6%
9 Natuurgebied, opp. 10 ha.	40	40	40	40	40	0	0,0%	0,0%

In de tabel is uiterst rechts is de lastendrukstijging per praktijksituatie in 2015 aangegeven. Daarin wordt zichtbaar dat er enkele praktijksituaties zijn met een stijging van de lasten in 2016 waarvan de lasten in 2015 daalden.

In bijlagen 9 en 10 vindt u overzichten van de tarieven en praktijksituaties bij de andere waterschappen.

7.9 Besparingen Bestuursakkoord Water

Rijnland op koers

Rijnland heeft in het kader van het Bestuursakkoord Water (BAW) besparingen gepland die variëren tussen € 36 mln (in 2016) en € 32 mln (vanaf 2018). Deze zijn berekend ten opzichte van de prognoses uit 2010, is het basis(peil)jaar voor het BAW. In de tabel ziet u een overzicht van de gerealiseerde en geplande besparingen.

Doelmatigheidswinst BAW € mln t.o.v. 2010	Gerealiseerd				Begr.	Gepland					
	2011	2012	2013	2014		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kapitaallasten	0,3	0,8	1,6	2,8	15,3	17,2	18,8	18,4	18,7	19,8	19,9
Personele lasten	1,2	1,7	1,9	1,8	2,1	2,6	2,8	3,0	3,2	3,2	3,2
Inhuur en advies derden	0,8	0,4	1,9	2,1	1,6	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
Energie: prijs en hoeveelheid	0,0	0,9	2,9	3,2	3,4	3,6	3,8	3,9	3,9	3,9	3,9
Onderhoud	0,1	0,1	0,1	1,1	0,6	1,6	1,6	2,0	2,0	1,0	1,0
Overdracht sluizen, bruggen, ponten	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,3	-0,9	0,1	0,4	0,4	0,4	0,4
Verstreken subsidies baggeren, nvo	0,4	0,3	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Stichting Beheer v.h. Gemeeneland	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Storting voorziening baggerwerken	7,7	5,1	11,8	6,3	5,5	9,5	8,5	3,0	3,0	2,0	2,0
Samenwerking laboratoria: Aquon	0,0	0,0	-0,2	0,5	0,6	0,0	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Samenwerking belastingen: BSGR	0,0	0,0	0,4	0,5	0,4	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
Verkoop eigendommen	0,0	1,4	1,6	1,5	0,7	0,9	2,4	0,9	1,3	1,3	1,3
Overigen	0,8	0,6	0,6	0,0	0,2	0,4	0,6	0,5	0,7	0,5	0,5
Totaal	11,8	11,7	23,7	20,9	31,1	39,1	43,4	36,9	38,0	36,9	36,9
waarvan mee te rekenen onder:											
Assetmanagement 1)	0,0	-0,4	-0,4	0,4	2,2	1,8	5,9	5,9	5,9	5,9	5,9
Waterketen 2)	0,0	1,2	2,6	3,8	6,6	6,9	7,1	8,0	8,3	9,1	9,1

Ingeboekte besparingen, gecorrigeerd met resultaten jaarrekening 2014 en vernieuwde inzichten, peildatum 22 sept 2015

1) Besparingen Assetmanagement en Waterketen overlappen grotendeels

2) Nog nadere besparingen Waterketen op te nemen, oplopend tot ca. € 11 mln/jr in 2020 (richtinggevendende doelstelling)

Onder BAW-streeflijn

Rijnland blijft hiermee ruim onder de individuele BAW-streeflijn die voor Rijnland is gesteld (9%). Tegenover de BAW-besparingen staan extra BAW-kosten, ondermeer voor HWBP (bijdrage ruim € 14 mln/jaar), muskusratten-, vaarweg- en grondwaterbeheer.

Toelichting BAW

Opgave: € 750 mln

Met het BAW streven Rijk, decentrale overheden en drinkwaterbedrijven naar een doelmatigheidswinst die oploopt naar € 750 mln per jaar vanaf 2020, t.o.v. van het basisjaar 2010. De waterschappen moeten hiervan tenminste € 325 mln realiseren. Er geldt een inspanningsverplichting, waarbij de waterschappen onderling geen verdeelsleutel hebben.

Streeflijn waterschappen: 2,5%

De Unie van Waterschappen (UvW) monitort met de benchmark Waterschapspeil jaarlijks de voortgang. De actuele streeflijn die UvW voor de gezamenlijke waterschappen heeft gesteld is 2,5% gemiddelde lastendrukverhoging per jaar exclusief inflatie over de periode 2010-2020, de zogenaamde 'gematigde ontwikkeling'.

UvW-streeflijn Rijnland: 9%

De UvW heeft per waterschap een streeflijn gesteld, als hulpmiddel om te kunnen bepalen of de waterschappen gezamenlijk de opgave realiseren. Waterschappen die boven hun streeflijn zitten moeten gecompenseerd worden door waterschappen die onder hun streeflijn blijven. De streeflijn voor Rijnland is relatief hoog, namelijk een gemiddelde jaarlijkse lastendrukverhoging van 9% (excl. inflatie). De reden hiervoor is dat de streeflijnen zijn gebaseerd op vierjarenprognoses uit het BAW-basisjaar 2010. Tijdens de Programmabegroting van 2010 voorzag Rijnland nog lastendrukstijgingen van meer dan 10% per jaar.

Monitoring

De minister rapporteert jaarlijks aan de Tweede Kamer over de voortgang van het BAW, via de rapportage 'Water in Beeld'. Hierin zit een onderdeel waterschappen, gebaseerd op de jaarlijkse benchmark 'Waterschapspeil'. Rijnland plant de BAW-besparingen in het MJP en de Programmabegroting en rapporteert over de realisatie in de bestuursrapportages en de jaarrekeningen, met een toetsing van de externe accountant.

8. Risicomanagement

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste risico's toegelicht, inclusief de wijze hoe Rijnland ermee omgaat.

8.1 Risicobeheersing algemeen

Risicobeheersing staat volop in de belangstelling. Bestaande zekerheden komen verder onder druk, er is een algemeen besef dat absolute veiligheid niet bestaat en de uitwerking van 'beleid volgt calamiteit' leidt tot zowel constructieve lange-termijnoplossingen als de roep op meer instrumentarium en extra toezicht. Sinds 2008 is risicomanagement wettelijk verankerd.¹

Risicobeheersing betekent continu afwegen; wie daarbij zijn risico's niet kent, heeft geen keuze. Oftewel: de besluitvormer kan alleen sturen als hij wat te kiezen heeft. Kiezen betekent afwegen van doelen, kosten en risico's.

8.2 Strategische risico's

De belangrijkste strategische risico's waar Rijnland de komende jaren mee te maken krijgt zijn als volgt:

a. We halen de gestelde doelstellingen niet voldoende of tijdig

De doelstellingen waar Rijnland voor staat zijn in ieder programma nader toegelicht. Ze zijn een afgewogen mix van ambitie, opgelegde afspraken en beperking van tariefstijgingen en schuldenlast. Het strategische risico is dat we de doelstellingen niet voldoende of tijdig halen, omdat de spreekwoordelijke ogen groter zijn dan de maag of dat we de gestelde doelen om redenen - binnen en buiten de invloedssfeer - niet voldoende waar kunnen maken.

Rijnland 'zeilt scherper aan de wind' en moet vaker dan voorheen laveren tussen gemaximeerde kosten, een gezonde omgevingsparticipatie en kosteneffectiviteit. Het principe hierbij is 'komt er iets bij, dat moet er ook wat af'. Een dergelijke bijstelling gebeurt risicogestuurd. Op die manier vermijdt Rijnland het opstapelen van ambitie, te pakken kansen en de hieruit voortvloeiende werkzaamheden.

Doelstellingen en resultaten waarmaken betekent effectief samenwerken, zowel extern als intern. Samenwerken is en blijft mensenwerk en gaat niet vanzelf, ofwel: 'zonder wrijving geen glans'.

b. We krijgen te maken met niet of nauwelijks voorzienbare ontwikkelingen

In de vorige hoofdstukken zijn diverse externe ontwikkelingen geschetst die risicovol kunnen zijn voor Rijnland. Zo bleek de afgelopen jaren dat piekbuien, persleidingbreuken en soortgelijke zaken steeds meer een fact of life zijn geworden. De bestrijding en het herstel naar de oorspronkelijke of gewenste situatie vergt een noodzakelijke financiering die vaak niet geheel te begroten is.

Naast een alerte calamiteitenorganisatie zal ook de reeds ingezette professionaliseringslag op project- en assetniveau leiden tot het adequaat beheersen van dergelijke risico's.

Een dergelijke onvoorspelbaarheid is eveneens zichtbaar in de economie. Hoewel kapitaal momenteel in ruime mate beschikbaar is – en daarmee de huidige rente zeer laag is –

¹Artikel 13 van de verordening financieel beheer ('artikel 108') uit de Waterschapswet stelt dat ieder waterschap inzicht moet bieden in de risico's die zij loopt en in hoeverre deze aangepakt worden.

heeft Rijnland te maken met hogere rentekosten door het omvangrijke investeringsprogramma. Door het hoge investeringsniveau en de verlaagde reserves is Rijnland sowieso rentegevoeliger geworden; een rentestijging van 1% betekent voor iedere € 100 mln aan investeringsuitgaven jaarlijks € 1,0 mln extra rentelasten.

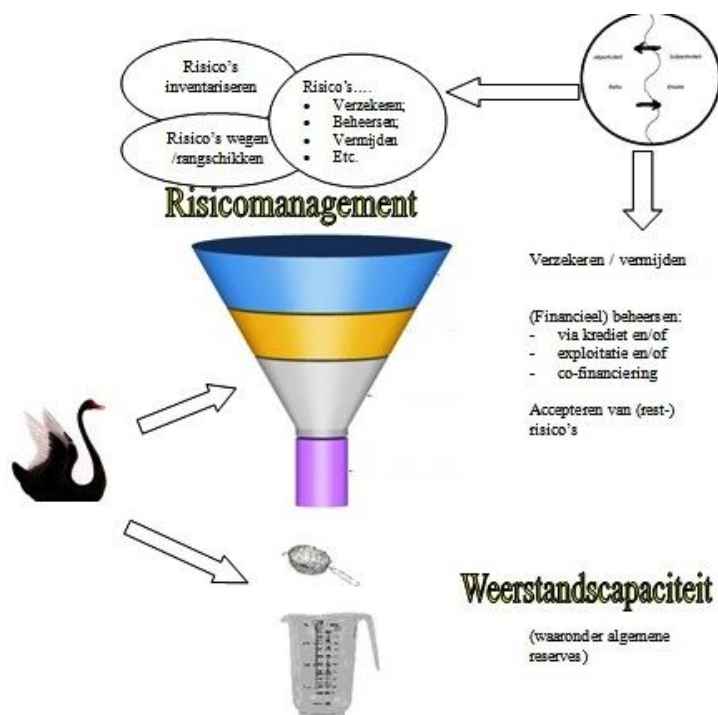
8.3 Weerstandsvermogen en restrisico's

Om financiële tegenvallers te kunnen opvangen heeft een organisatie, en dus ook Rijnland, weerstandsvermogen nodig. Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen:

- de weerstandscapaciteit: de algemene reserves en andere mogelijkheden waarover het waterschap beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken;
- alle risico's waarvoor onvoldoende maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie, de zogeheten restrisico's. Daarbij dient rekening te worden gehouden met de samenhang en domino-effecten van optredende risicovolle gebeurtenissen.

De VV heeft op 26 september 2012 besloten de ondergrens van de algemene reserves te verlagen van 10 naar 5% van de totale exploitatiekosten voor egalisatie.

Het weerstandsvermogen wordt mede bepaald door Rijnlands risicomanagementbeleid. In onderstaande afbeelding staat de maatbeker voor het weerstandsvermogen en gaan de 'overgebleven' risico's de trechter in.

Overzicht van restrisico's

In bijlage 5 staan deze overgebleven risico's beschreven. Op basis hiervan concludeert het college dat de begroting 2016 voldoende robuust is om de financiële gevolgen van mogelijke restrisico's in 2016 op te vangen. Voor de (middel)lange termijn geldt dat de ondergrens voor de algemene reserves (5% van de jaarlijkse exploitatiekosten voor egalisatie) op basis van de huidige inzichten een adequate buffer is voor het opvangen van eventuele financiële gevolgen van restrisico's.

Bijlage 1. Rijnland in cijfers

Rijnland in cijfers		Begroting 2016	Begroting 2015	Jaarrekening 2014
1	Exploitatiebudget (lasten €)	198,3 mln	206,1 mln	188,0 mln
2	Afschrijvingen (€)	41,0 mln	39,0 mln	37,8 mln
3	Aflossingen (€)	44,7 mln	42,6 mln	42,9 mln
4	Verhouding afschrijving/aflossing	0,9	0,9	0,9
5	Kosten vast en tijdelijk personeel (excl. bestuur en frictie, €)	48,6 mln	49,8 mln	50,5 mln
6a	Aantal fte's vast en tijdelijk personeel	608,9	626,8	625,1
6c	Aantal fte's inhuur	17,0	20,5	40,8
7	Personeelskosten in € per mensjaar (fte)	77.624,0	74.647,0	75.840,0
8	Bruto investeringen (incl. baggeren en concernbrede korting, €)	118,9 mln	121,8 mln	134,0 mln
9	Boekwaarde vaste activa (€)	595,0 mln	577,2 mln	502,4 mln
10	Verzekerde waarde vaste activa (€)	930 mln	900 mln	870 mln
11	Eigen vermogen	27,4 mln	21,0 mln	43,7 mln
12	Voorzieningen (€)	10,5 mln	8,6 mln	11,0 mln
13	Afgesloten en nieuwe langlopende geldleningen	509,5 mln	499,9 mln	393,6 mln
14	Opbrengst waterschapsbelastingen (€)	180,3 mln	172,0 mln	163,8 mln
15	Aantal woonruimten ingezetenen (bruto)	523.500	518.100	516.995
16	Tarief ingezetenen per woonruimte (€)	102,31	102,91	97,63
17	Totale WOZ-waarde gebouwd (€)	162.450 mln	161.833 mln	167.240 mln
18	Tarief gebouwd in % van de WOZ-waarde	0,0280%	0,0277%	0,0215%
19	Totaal aantal belastinghectare overig ongebouwd en natuur (bruto)	80.700	82.900	81.527
20a	Tarief ongebouwd overig per hectare (€)	75,45	75,77	73,11
20b	Tarief natuur per hectare (€)	4,00	4,00	4,00
21	Aantal vervuilingseenheden incl. directe lozers (bruto)	1.541.000	1.542.000	1.545.580
22a	Zuiveringsheffing per vervuilingseenheid (€)	52,80	47,25	51,38
22b	Verontreinigingsheffing per vervuilingseenheid (€)	52,80	47,25	51,38

Bijlage 2. Plaats van dit document in de P&C-cyclus

MJP ditmaal gelijktijdig met begroting

Normaal gesproken maakt Rijnland een meerjarenperspectief in het voorjaar. De VV stelt het MJP dan vast in juni, als kader voor de uitwerking van de Programmabegroting. Voor deze keer maakt Rijnland het MJP in het najaar, tegelijk met de Programmabegroting 2016. Hiervoor is gekozen om in het MJP te kunnen aansluiten bij de voorbereidingen voor het WBP5 en het besluitvormingsproces in het nieuwe bestuur. Vanaf volgend jaar krijgt de VV weer een MJP in voorjaar, om richting te geven aan de uitwerking van de nieuwe begroting.

Vaststelling tarieven 2016, indicatieve doorzichten 2016-2019 en verder

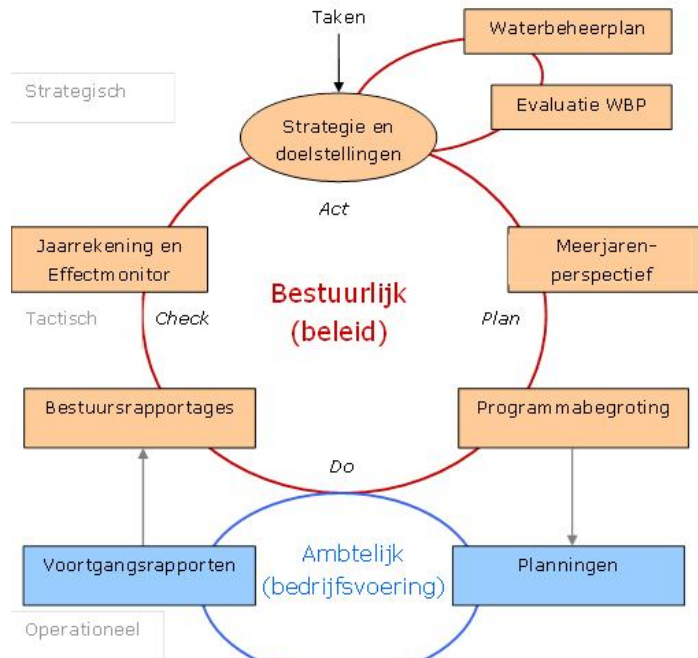
Dit document geeft een doorzicht van de verwachte externe ontwikkelingen, de beoogde effecten van Rijnlands inspanningen, en de in te zetten middelen over de komende vier jaar. De financiële doorzichten lopen door tot en met 2021. De uitwerking naar jaarschijf 2016 is ter definitieve vaststelling, ook van de belastingtarieven. De doorzichten naar de jaren vanaf 2017 zijn indicatief en richtinggevend, maar nog niet bindend. Pas met de Programmabegroting 2017 stelt de VV de definitieve cijfers vast voor jaarschijf 2017.

Leidraad is ontwerp-WBP5

Het Meerjarenperspectief en de Programmabegroting sluiten zo veel als mogelijk aan bij het ontwerp-WBP5. Dit overigens in de wetenschap dat het WBP5 pas begin 2016 definitief wordt vastgesteld. Het volgende MJP, dat de VV behandelt in juni 2016, zal volledig kunnen aansluiten bij het nieuwe WBP.

Schema P&C-cyclus

Bijlage 3. Rekenkundige uitgangspunten

Bij de berekeningen zijn de onderstaande rekenkundige uitgangspunten gehanteerd.

Rente

Korte-termijn-leningen: 0,3%

De Nederlandse Waterschapsbank (NWB) berekende op 23 september 2015 een rente van: 0,24% op een 1 jarige lening die ingaat op 1-1-2016; 0,0% voor een kasgeldlening van 1 maand. De algemene verwachting is dat de rente voorlopig laag blijft. Voor 2016 lijkt uitgaan van 0,3% redelijk. In de Programmabegroting 2015 is nog gerekend met 1% korte-termijn rente.

Langlopende leningen 1,8% - 2,3%

Gerekend is met een rente van 1,8% op langlopende leningen die starten in 2016; en met een rente van 2,3% op langlopende leningen die starten in 2017 of later. De NBW rekende op 23 september 2015 voor leningen die ingaan op 1-1-2016 rentes van: 1,6% voor 20 jaar lineair; 1,83% voor 30 jaar lineair; 1,96% voor 40 jaar lineair. Gezien de lage rente is het gunstig om nu leningen af te sluiten met een lange looptijd (20- 40 jaar). De rente is op dit moment erg laag, dit jaar schommelde hij tussen de 1,2 en de 1,9%. Uit oogpunt van veiligheid lijkt 1,8% de absolute ondergrens. In de Programmabegroting 2015 is nog gerekend met 3,5% rente op langlopende leningen.

Inflatie

In 2016 geen inflatie meegerekend

Overeenkomstig het huidige beleid is voor het eerstkomende jaar (2016) geen inflatie meegerekend, uitgezonderd prijsstijgingen die voortvloeien uit lopende contracten en verplichtingen. Dit is een efficiencymaatregel.

Vanaf 2017: 1%

Er is gerekend met 1% inflatie vanaf het tweede jaar (2017), voor zover prijsstijgingen niet al zijn vastgelegd in lopende contracten. De CPI-jaarmutaties van het CPB: 2,1% over 2012; 1,3% over 2013; 0,6% over 2014. In de Programmabegroting 2015 is nog gerekend met 2%.

De Europese Centrale Bank (ECB) streeft voor de komende jaren naar inflatieniveau van net onder de 2 procent voor de gehele Euro zone.

Personeel

Geen korting op de loonsom

De inzet is om de realisatie van de personele lasten gelijk te laten zijn aan de begroting. T/m 2013 rekende Rijnland met 2% korting op de loonsom, vanwege het niet volledig invullen van de vacatureruimte. Er wordt vanaf 2014 niet meer met een korting op de loonsom gerekend, mede in relatie tot een personele krimp van 5% in 2017 t.o.v. 2013.

Jaarlijkse kostenstijging per medewerker: 2,5%

Net als vorige jaren is uitgegaan van een jaarlijkse stijging van 2,5% op loon- en andere personele kosten: 1% als gevolg van bevorderingen en periodieke verhogingen; 1,5% als gevolg van de looncompensatie prijsontwikkeling in de CAO. Deze stijging is niet direct door Rijnland te beïnvloeden en staat los van de personele krimp.

Reserves

Ondergrens: 5%

Gerekend is met een ondergrens van de algemene reserves van 5% van netto exploitatiekosten, vóór egalisatie. Dit is huidig beleid (Notitie Inzet algemene reserves, VV 26-11-2012).

Inzet zodanig dat lastendrukstijging geleidelijk verloopt

Gerekend is met een inzet volgens huidig beleid: Programmabegroting 2015 en Notitie Inzet algemene reserves (VV 26-11-2012). Rijnland zet de egaliseringsreserves en de vrije gedeelten van de algemene reserves zodanig in dat de waterschapslasten zo min mogelijk en zo geleidelijk mogelijk stijgen.

Korting*Korting investeringen en kapitaallasten: 10%*

Net als in de Programmabegroting 2015 is er gerekend met een concernbrede korting van 10% op het investeringsvolume (A-, B- en C-investeringen) en 10% op de bijhorende kapitaallasten, excl. de grote projecten zoals kustversterking Katwijk en Versterking IJsseldijk Gouda. Dit is gebaseerd op de realisatiegraad van geplande investeringen in de afgelopen jaren.

Belastingeenheden

De belastingeenheden van 2016 en verder zijn gebaseerd op de belastingcampagne 2015. In onderstaand overzicht zijn de netto belastingeenheden opgenomen, na aftrek van aantal eenheden als gevolg van kwijtschelding en oninbaarheid en toepassen van tariefdifferentiatie bij wegen.

Belastingeenheden Programmabegroting 2016

Categorie	Eenheid	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Omslag watersysteem								
Ingezetenen	Woonruimte	490.000	493.000	495.000	497.000	499.000	501.000	504.000
Gebouwd	WOZ-waarden x € 1 mln	161.833.000	162.450.000	163.262.000	164.079.000	164.899.000	165.723.000	166.552.000
Ongebouwd Overig	Hectare	87.650	85.350	85.300	85.250	85.200	85.150	85.100
Natuur	Hectare	19.250	20.850	20.800	20.750	20.700	20.650	20.600
Zuiverings- en verontreinigingsheffing	Vervuilingseenheid (incl. directe lozers 18.000 v.e.)	1.481.000	1.475.000	1.480.000	1.485.000	1.490.000	1.495.000	1.500.000

Toelichting:

- Ingezetenen: jaarlijkse groei 0,5%; kwijtschelding 28.000 woonruimten; oninbaar 2.500 woonruimten per jaar. Met de verruiming van de kwijtscheldingregeling (ondernemers en kinderopvang) en betere toetsingsmogelijkheden is rekening gehouden.
- Gebouwd: jaarlijkse groei bebouwing 0,5% en ontwikkeling WOZ-waardes: 0%.
- Ongebouwd overig en natuur: Jaarlijkse afname van 100 ha en toepassen verhoogde tariefdifferentiatie (opslag) bij wegen: 300% conform de kostentoedelingsverordening 2015. Met de uitspraak van het arrest "afbakening natuurterreinen" van de Hoge Raad is rekening gehouden.
- Zuiveringsheffing: absolute groei huishoudens 2016 en verder: 5.000 v.e. per jaar vanwege meer bebouwing; kwijtschelding 2016 en verder: 58.000 v.e.; oninbaar 8.000 v.e. per jaar. Met de verruiming van de kwijtschelding regeling (ondernemers en kinderopvang) en betere toetsingsmogelijkheden is rekening gehouden.
- Verontreinigingsheffing: het aantal heffingseenheden met betrekking tot de directe lozers is vanaf 2016 ten opzichte van 2015 verhoogd van 15.000 naar 18.000 v.e.

Bijlage 4. Verbonden partijen

I. HVC	
Naam	GR Slibverwerking 2009
Vestigingsplaats	Rotterdam
Rechtsvorm	gemeenschappelijke regeling
Bestuur en evt. toezicht	Dagelijks bestuur bestaande uit db-leden van deelnemende waterschappen met een voorzitter van Rijnland. Toezicht op HVC door een Raad van commissarissen met 8 leden, waaronder 1 commissaris expliciet namens de waterschappen.
Jaar van oprichting/instelling	GR vanaf 2009
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in algemeen en dagelijks bestuur
Algemene doelstelling / businesscase	Voorzieningszekerheid slibverwerking op een duurzame wijze tegen een aanvaardbare prijs. Zie ook toetsingskader opt-outregeling HVC. Vastgesteld in VV van 26-1-2011.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Optimalisatie in de slibketen met het zoveel mogelijk beperken van de slibproductie en daardoor kosten beperken en op termijn opbrengsten te genereren. Met een grote partner als HVC vermindert de kwetsbaarheid van het slibverwerkingsproces. Met HVC kunnen duurzaamheids- en efficiencydoelstellingen gerealiseerd worden waarvoor de vijf waterschappen alleen te klein zijn en niet de kennis en ervaring voor kunnen mobiliseren.
Wat levert het Rijnland op als klant	
Beoogde resultaten voor 2016	Optimalisatie in de slibketen met het zoveel mogelijk beperken van de slibproductie: fosfaatterugwinning realiseren. Gematigde tariefsontwikkeling en onderbezettingsverlies beperken.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 0 (eind 2014)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 0,02 mln (eind 2014)
Rijnlands financieel belang	Deelneming in HVC via GR € 11.345
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

II. NWB	
Naam	Nederlandse Waterschapsbank
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	NV
Bestuur en evt. toezicht	Driehoofdige directie, onder toezicht van Raad van commissarissen met 8 leden
Jaar van oprichting/instelling	1953 (na de watersnoodramp)
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in Algemene vergadering van Aandeelhouders
Algemene doelstelling / businesscase	De aandelen van de NWB zijn voor 81% in handen van de waterschappen, waaronder Rijnland. Hiermee is Rijnland verzekerd van een efficiënte en effectieve toegang tot geld- en kapitaalmarkten.
Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Vanwege de economische crisis zijn er strengere internationale richtlijnen (Basel-3) waardoor voorlopig geen dividend aan de aandeelhouders wordt uitgekeerd). Voorheen was dit wel het ge-

Wat levert het Rijnland op als klant	val en een extra motivatie om een aandelenpakket aan te houden. Gezien de winstgevendheid van de bank komt dividenduitkering op termijn weer in zicht. De NWB opereert op een traditionele manier met een laag risicoprofiel en is daarmee een bovengemiddeld betrouwbare financier. Dit draagt bij aan een stabiele renteontwikkeling. Tevens biedt de bank gunstige rentetarieven voor geldleningen.
Beoogde resultaten voor 2016	Op 1 januari 2018 moet de NWB voldoen aan de Basel 3-normering (eigen vermogen). Dit is het voorlaatste jaar waarin maatregelen getroffen kunnen worden met hybride (gemengd eigen/vreemd vermogen)producten. Het nieuwe beloningsbeleid van de directie dat beter aangepast is aan de eisen voor topinkomens van overheidsbedrijven wordt vastgesteld.
Eigen vermogen (peildatum)	€ 1,3 mln (eind 2014)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 86,9 mln (eind 2014)
Rijnlands financieel belang	Deelneming € 825.000, vanaf 2012 tot nader order geen dividenduitkering meer vanwege vereiste vermogensopbouw op grond van Basel-3.
Verandering Rijnlands belang?	Nee

III. Meergrond

Naam	MeerGrond, be- en verwerking van baggerspecie
Vestigingsplaats	Hoofddorp
Rechtsvorm	Vof
Bestuur en evt. toezicht	Drie bestuursleden, managementteam bestaande uit 4 leden
Jaar van oprichting/instelling	1999
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in bestuur en ambtenaar in MT
Algemene doelstelling / businesscase Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Op een kosteneffectieve manier baggerspecie te verwerken. Oorspronkelijke doelstelling (voorzieningszekerheid) is achterhaald. Nu wordt gestreefd naar een bedrijfseconomisch verantwoorde beëindiging van het bedrijf Financieel resultaat minimaal break-even. Aanloophase van het project inrichting van het terrein als onderdeel van Park-21 zodat in de loop van 2017 opgeleverd kan worden en de grond aan de gemeente Haarlemmermeer kan worden geleverd.
Wat levert het Rijnland op als klant	Beperkt, functie als strategisch baggerdepot voor Rijnland is achterhaald. Nu heeft een verantwoorde ontmanteling en oplevering aan de gemeente conform de afspraken prioriteit
Beoogde resultaten voor 2016	Financieel resultaat zoveel mogelijk break-even. Alle vergunningen voor de transitie in orde. Start met het fysiek inrichten van het terrein als onderdeel van Park-21.
Eigen vermogen (peildatum)	-/- € 0,2 mln (eind 2014)
Vreemd vermogen (peildatum)	€ 1,2 mln (eind 2014)
Rijnlands financieel belang	Waarde participatie € 60.000
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

IV. SBG	
Naam	Stichting Beheer van het Gemeeneland
Vestigingsplaats	Leiden
Rechtsvorm	Stichting
Bestuur en evt. toezicht	Vijf bestuursleden
Vertegenwoordiging Rijnland	Twee hoogheemraden in bestuur
Jaar van oprichting/instelling	1994
Algemene doelstelling / businesscase Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Niet meer van toepassing, Rijnland maakt geen gebruik meer van sale and leaseback. Het Polderhuis in Hoofddorp is via Rijnland onderverhuurd voor een marktconforme prijs. SBG moet de BTW-belastingprocedure op een verantwoorde wijze afwikkelen. Bij afwijzing bezwaar door Belastingdienst, wordt een beroepsprocedure gestart. Voor wat betreft het beheer van de erfgoedpanden Gemeenlandshuis en Polderhuis is de meerwaarde onderwerp van discussie.
Wat levert het Rijnland op als klant	Erfgoedbeheer waarbij twee historische panden voor onbepaalde tijd in beheer zijn genomen.
Beoogde resultaten voor 2016	Het succesvol voeren van beroepsprocedure over naheffingsaanslagen Omzetbelasting. Procedure bij de rechtbank afronden. Indien nodig beroep aantekenen bij het gerechtshof. Alle beschikbare kantoorruimte in het erfgoed verhuren (via Rijnland).
Eigen vermogen (peildatum) Vreemd vermogen (peildatum)	€ 3,4 mln (eind 2013) € 0,1 mln (eind 2013)
Rijnlands financieel belang Wijziging in Rijnlands belang?	Stichting, daarom geen participatie Nee

V. UvW	
Naam	Unie van Waterschappen
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Vereniging
Bestuur en evt. toezicht	Zes bestuursleden o.l.v. 1 voorzitter. Alle 23 waterschappen zijn in de ledenvergadering vertegenwoordigd.
Jaar van oprichting/instelling	Onbekend
Vertegenwoordiging Rijnland	Dijkgraaf in bestuur UvW
Algemene doelstelling / businesscase Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Ontwikkeling gemeenschappelijk beleid, lobby en werkgeversorganisatie. Lidmaatschap is verplicht. Voor de uitvoering van bijv. Bestuursakkoord Water is de Unie onmisbaar. Dat geldt ook voor de lobby voor de vergroting van het EMU-aandeel. Voor 2015 is een subsidiecoördinator aangesteld. Dat was tot dan toe niet geformaliseerd. Deze is met name waardevol in de contacten met Brussel en daarom positief.
Wat levert het Rijnland op als klant	Belangenbehartiging bij het Rijk.

Financiële doelstelling in business case	nvt
Beoogde resultaten voor 2016	Uitvoering Bestuursprogramma en Bestuursakkoord Water. Kosten beheersen zodat niet meer dan 1% contributieverhoging nodig is. Vervolgstudie toekomstig waterbeheer afronden.
Eigen/vreemd vermogen (peildatum)	€ 0,8 mln (eind 2014) € 12,9 mln (eind 2014)
Rijnlands financieel belang	Contributie 2016: € 0,5 mln
Wijziging Rijnlands belang?	Nee

VI. Aquon

Naam	Aquon, instituut voor wateronderzoek en advies
Vestigingsplaats	Den Bosch
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (GR)
Bestuur en evt. toezicht	Negen bestuursleden waaruit een voorzitter gekozen
Jaar van oprichting/instelling	2011
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in bestuur (DB/AB)
Algemene doelstelling / businesscase Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	AQUON, Instituut voor wateronderzoek en advies levert haar diensten voornamelijk aan de negen deelnemende waterschappen. Daarnaast behoren gemeenten, rijksoverheid en bedrijven tot de klantenkring. AQUON biedt het gehele proces van monsternamen, wateronderzoek en de technische advisering. De samenwerking is gestart om voordelen te behalen door schaalvergroting welke leidt tot vergroting van de efficiency, vermindering van de kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging en kwaliteitsverbetering en versterking van de innovatiekracht.
Wat levert het Rijnland op als klant	Uitvoering van het meetprogramma voor wateronderzoek volgens een gestandaardiseerde en geharmoniseerde productendiensten-catalogus door een robuuste laboratoriumorganisatie tegen één gemeenschappelijk prijspeil.
Financiële doelstelling in business case	In de businesscase zijn geen perspectieven voor na 2015 opgenomen. Er zal een herijking plaatsvinden.
Beoogde resultaten voor 2016	Aquon zal in 2016 zich verder ontwikkelen door de basis op orde te brengen en een toekomstbestendige organisatie te ontwikkelen. De organisatie zal een verandering doormaken naar een kostenbewuste, zakelijke en klantgerichte productiecultuur waardoor een toekomstbestendige organisatie ontstaat.
Eigen/vreemd vermogen	Eigen vermogen € 1,9 mln., vreemd vermogen € 9,4 mln. (eind 2014)
Rijnlands financieel belang	Deelnemer Gemeenschappelijke Regeling. Kosten 2016: € 3,3 mln.
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

VII. HWH	
Naam	Het Waterschapshuis
Vestigingsplaats	Amersfoort
Rechtsvorm	GR
Bestuur en evt. toezicht	22 leden
Jaar van oprichting/instelling	2013, gewijzigd in 2014
Vertegenwoordiging Rijnland	Hoogheemraad in Algemeen Bestuur
Algemene doelstelling / businesscase Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Het Waterschapshuis is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de waterschappen op het gebied van Informatie en Communicatie Technologie. Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen.
Wat levert het Rijnland op als klant	Start nieuwe werkwijze volgens HWH 2.0 met meer flexibiliteit door slankere en meer wendbare organisatie (o.a. door minder vast personeel). Meer keuzevrijheid in programma's door striktere scheiding ertussen. Kosten- en kwetsbaarheidsvoordelen door schaalgrootte.
Financiële doelstelling in business case	Nvt
Beoogde resultaten voor 2016	Verkleining formatie tot beoogde vaste kern door herplaatsing medewerkers. Uitvoering programma's en projecten conform vastgestelde begroting 2016 die voor een zienswijze aan de waterschappen is aangeboden.
Eigen vermogen (peildatum) Vreemd vermogen (peildatum)	€ 1,5 mln (eind 2014) € 5,3 mln (eind 2014)
Rijnlands financieel belang	Kosten 2016: € 0,5 mln.
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

VIII. BSGR	
Naam	Belastingssamenwerking Gouwe-Rijnland
Vestigingsplaats	Leiden
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (GR)
Bestuur en evt. toezicht	Negen bestuursleden waaruit een voorzitter gekozen
Jaar van oprichting/instelling	2009
Vertegenwoordiging Rijnland	Per 1 januari 2016 1 hoogheemraad in bestuur
Algemene doelstelling/ businesscase Voordelen op kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid	Uit overwegingen van kwaliteit, continuïteit en efficiency samenwerken bij de beleidsvoorbereiding, heffing en invordering van waterschapsbelastingen en gemeentelijke belastingen, alsmede bij de uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken en het beheer en de uitvoering van vastgoedinformatie. Redenen om te komen tot samenwerking zijn het maatschappelijk belang (1 gecombineerd biljet), robuustheid van de organisatie en

Wat levert het Rijnland op als klant Bestuur en evt. toezicht	financiële voordelen (perceptiekosten). Samenwerking op het gebied van belastingheffing. Ontwikkelingen op het gebied van verdere samenwerking binnen het Rijnlands gebied worden als meest interessant beoordeeld, gezien de mogelijkheden van gecombineerde aanslagoplegging wat voor de burger vanuit het maatschappelijk perspectief het meeste voordeel biedt. Voorstellen die invulling geven aan de genoemde samenwerking zullen in een businesscase voorstel worden aangeboden aan de deelnemers. De ontwikkelingen van het kostenniveau, te behalen door inkrimping van het personele bestand en/of aanpassing van de normering van de kwaliteitseisen van de dienstverlening zullen tevens worden afgestemd met de deelnemers.
Financiële doelstelling in business case	In de businesscase zijn geen perspectieven voor na 2015 opgenomen.
Beoogde resultaten voor 2016	Voor 2016 zijn het willen samenwerken in de regio, de groeistrategie van de organisatie en de vaststelling dat de belastingtaken efficiënt, tegen lage kosten doch kwalitatief hoogwaardig worden uitgevoerd de speerpunten. De uitdaging voor de organisatie ligt in de voorgenomen kostenbesparingen, opgelegd vanuit de taakstelling. De personeels- en managementontwikkeling van de organisatie zal worden ondersteund door flankerend beleid. Een en ander zal worden gemonitord door het ontwikkelen van een kostprijscalculatiemodel.
Eigen/Vreemd vermogen	Met ingang van 1 januari zal Gemeente Waddinxveen toetreden. € 3,1 mln (eind 2014); Geen vreemd vermogen
Rijnlands financieel belang	Deelnemer Gemeenschappelijke Regeling. Kosten 2016: € 3,3 mln (35% bijdrage), en € 0,2 mln BTW, totaal € 3,5 mln
Wijziging in Rijnlands belang?	Nee

Bijlage 5. Weerstandscapaciteit en restrisico's

a. Van risicomanagement naar weerstandscapaciteit

Risicomanagement staat nooit op zichzelf, maar maakt altijd deel uit van de doelstellingen en activiteiten van Rijnland, zoals assetmanagement, projectbeheersing, herprioriterings- en besparingsrondes, informatiebeveiliging en integriteit.

Goed risicomanagement is:

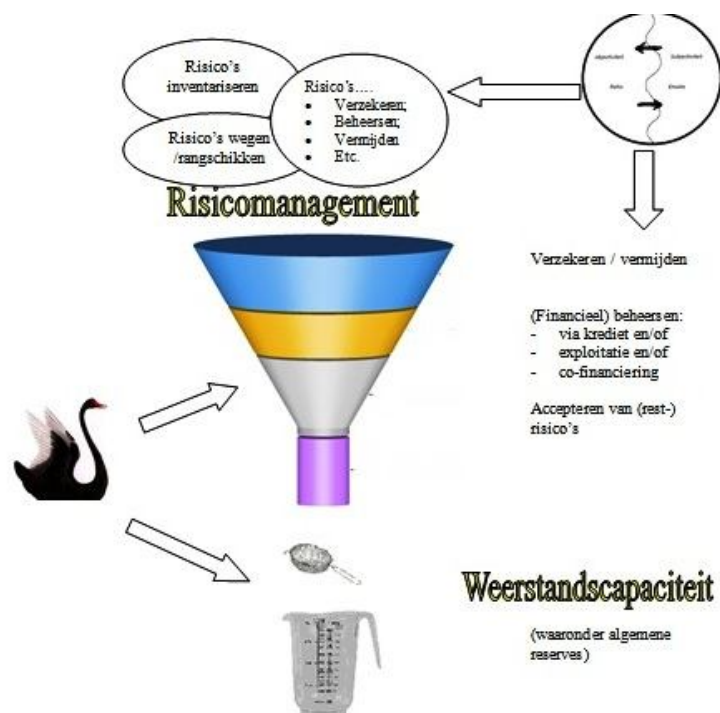
- Al uitgewerkt in de strategie, koerswijziging en business case;
- Slim omgaan met de gereedschapskist, zoals een SSK-raming, een risicoanalyse obv de RISMAN-methode e.d.;
- Adequaat verwachtingsmanagement en een goed, soms ook moeilijk gesprek;
- Alert omgaan met het onverwachte.

Op basis van best practices bij andere overheidsorganisaties en de ISO NEN 31000 richtlijn past de organisatie vijf principes toe bij het analyseren en afwegen van risico's:

- Doelen en risico's horen bij elkaar
- Niemand is belangeloos
- Zonder dwarsliggers rijdt er geen trein
- Wie zijn risico's niet kent, heeft geen keuze
- Risico's worden het best beheerst door hen die er belang bij hebben
- Pas toe of leg uit (waarom je wil afwijken, 'comply or explain')

Voor 2016 is het doel om binnen de assets en de projecten de risicoreserves en risicobereidheid te expliciteren in de besluitvorming. Zo behoeft het clusteren van projecten naar clusters en programma's nadere uitwerking. Hetzelfde geldt voor een asset naar assetgroepen.

Extra inzicht in risicoreserves en risicobereidheid kan leiden tot meer of juist minder risico's die in de volgende 'trechter' komen. De maatbeker onderin de trechter staat voor Rijnlands weerstandscapaciteit.

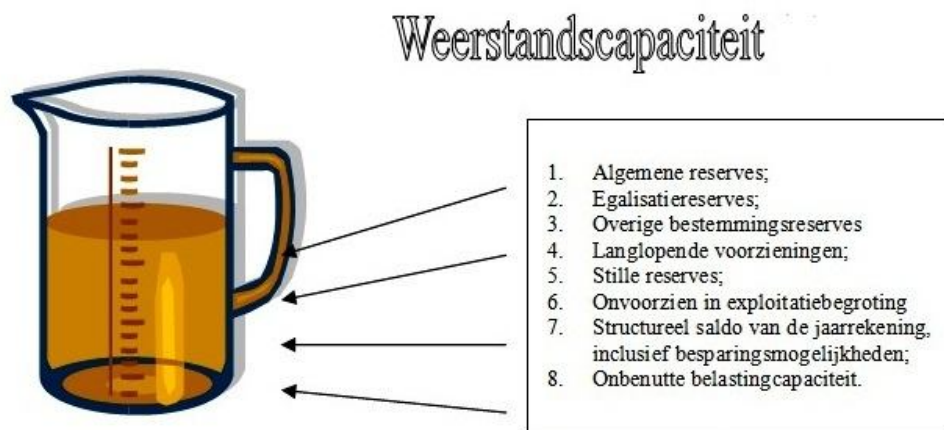

b. In hoeverre is Rijnlands weerstandscapaciteit voldoende (robuust)?;

Om financiële tegenvallers te kunnen opvangen heeft een organisatie, en dus ook Rijnland, weerstandsvermogen nodig. Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen:

- a. de weerstandscapaciteit: de algemene reserves en andere mogelijkheden waarover het waterschap beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken;
- b. alle risico's waarvoor onvoldoende maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie, de zogeheten restrisico's.

In onderstaande afbeelding staan de onderdelen van de weerstandscapaciteit:

Uit het navolgende blijkt dat de weerstandscapaciteit voldoende is om de benoemde rest-risico's te tackelen. Dit laat onverlet dat de niet of moeilijk kwantificeerbare, danwel onbenoemde c.q. onvoorziene risico's de continuïteit kunnen beïnvloeden en om die redenen in de volgende paragrafen aan bod komen.

c. Welke strategische risico's zijn gedurende 2016-2019 actueel?

Deze begroting gebaseerd op het D&H-voorkeursscenario van het concept-WBP5, het strategische plan van Rijnland gedurende 2016-2021. Het is daarmee een zo getrouw mogelijke financiële en inhoudelijke afspiegeling van Rijnlands beleid.

Onderdelen van de strategie zouden niet voldoende doorvertaald kunnen zijn naar in deze begroting opgenomen uitvoeringsmaatregelen en de bijbehorende financiële gevolgen. Ook zou het mogelijk kunnen zijn dat tussen vaststelling van deze programmabegroting 2016 (november 2015) en het definitieve WBP5 (januari 2016) de beleidsuitvoering aangepast zou kunnen worden.

De beheersmaatregel voor dergelijke strategische risico's komt neer op bijstellen c.q. herprioriteren: komt er iets bij, dan moet er ook iets af.

d. In hoeverre kan Rijnland adequaat (onverwachte) kansen pakken en bedreigingen weerstaan?

Niet alle risico's zijn voorzienbaar of scherp in euro's te kwantificeren. Een risico heeft ook zowel twee kanten, namelijk een niet begroot buitenkansje dat desgewenst 'gepakt' kan worden, tot het weerstaan van een onverwachte – eveneens niet begrote – bedreiging?

Een 'zwarte zwaan' is een totaal onverwachte gebeurtenis, een uitschieter die buiten de normale gang der dingen valt, met zeer grote gevolgen. Een zwarte zwaan is onvoorspelbaar en daarmee niet te begroten. Rijnland heeft niettemin in het verleden meerdere te keren te maken gehad met dergelijke zwarte zwanen en ervaring opgebouwd. Dit uit zich onder meer in actuele calamiteitenbestrijdingsplannen en jaarlijks terugkerende ca-

lamiteitenoefeningen. Op die manier kan Rijnland voorbereid zijn op 'out of the box'-situaties.

De financiële gevolgen van black swans kunnen ingrijpend zijn en zullen aan het bestuur worden voorgelegd, inclusief de vraag in hoeverre de kosten uit de algemene reserve zouden moeten worden gefinancierd.

e. Wat zijn de belangrijkste interne risico's?

Het wordt als vanzelfsprekend beschouwd dat de organisatie de begrote doelstellingen en resultaten waarmaakt. Samenwerken, afspraken nakomen en de 'neuzen dezelfde kant is daarmee niet meer dan logisch. De begroting is opgesteld met de verwachting dat zaken ook in één keer goed gaan.

Het in 2014 ingezette organisatieverbeterplan omvat een 'cultuurverandering' en 'anders werken' inclusief het gereedschap de organisatie daadwerkelijk op een hoger plan te krijgen. Zo wordt projectbeheersing verbeterd door Integraal ProjectManagement van Rijks-waterstaat toe te passen. Een soortgelijk proces is ingezet voor asset management.

Het sleutelwoord daarbij is samenwerken. Ook in 2016 zijn praktisch alle organisatiedelen van Rijnland in meer of mindere mate betrokken bij uiteenlopende samenwerkingsverbanden. De open deur dat samenwerken moeilijk is laat onverlet dat de organisatie alert moet blijven op risico's zoals onvoldoende afstemming, uitstelgedrag en silodenken.

Dergelijke samenwerkingsrisico's kunnen formeel worden beheerst door voorgeschreven overleg of werken met interne contracten. De echte cultuurverandering schuilt evenwel in het bespreekbaar maken van samenwerkingsrisico's en er gezamenlijk iets aan doen. De Rijnlandse organisatie is hier alleszins toe in staat, zodat de afgesproken resultaten in 2016 kunnen worden waargemaakt.

f. restrisico's met mogelijk financiële gevolgen in 2016

In deze paragraaf zijn de meest relevante restrisico's die zich in 2016 zouden kunnen voordoen nader toegelicht en waar mogelijk gerangschikt. De rangschikking vond plaats op basis van expert judgement van de organisatie en het college.

In het theoretische geval dat de volgende risico's zich alle in 2016 voordoen, kunnen de financiële gevolgen ca. € 2,5 tot € 4,0 mln belopen – onder voorbehoud van de afwikkeling van de PFOS-sanering. Relevant is dat de restrisico's overwegend los van elkaar staan. Een mogelijk domino-effect, dat ze zich gelijk- of volgtijdelijk zullen voordoen, is zeer onwaarschijnlijk.

De begroting 2016, in combinatie met een eventuele inzet uit de algemene reserves, is daarmee voldoende robuust om dergelijke financiële onzekerheden op te vangen. Vermeldenswaardig is dat de robuustheid ten opzichte van vorige jaren is afgenomen. Enerzijds door het afnemen c.q. geleidelijk verdwijnen van de egaliseringsreserves en aangescherpte ramingen, anderzijds doordat in de huidige samenleving onzekerheden en risicomijdend acteren toenemen.

Uiteraard loopt Rijnland nog meer risico's gedurende 2016. Ook het komende jaar zijn er legio onzekerheden (zie de eerdere paragrafen) en is de wereld onvoorspelbaarder dan tevoren. Het beoordelen van onzekere situaties en kansen inschatten is daarmee een noodzakelijke vaardigheid voor iedere medewerker geworden.

	Omschrijving risico (met portefeuillehouder)	Maatregelen 2016 en evt. consequenties weerstandscapaciteit
1	Onzeker economisch klimaat (Pluckel) Hoewel de economie steeds meer lichtpuntjes toont, is het inschatten van rentelasten, energieprijzen e.d. een hachelijke zaak. Rijnland is een kapitaalintensieve organisatie en daarmee gevoelig voor rentefluctuaties. Voor nieuwe leningen is gerekend met een aangescherpt rentepercentage van 1,8% op langlopende leningen die ingaan in 2016 en 2,3% op langlopende leningen die Rijnland afsluit in 2017 of later.	In de september-VV is een herziening van de huidige leningenportefeuille voorgelegd, met als doel om het rentepercentage gedurende langere tijd vast te zetten. Het renterisico voor deze leningen is hiermee gefixeerd. Op nieuwe leningen loopt Rijnland een renterisico. Een procentstijging betekent extra rentelasten van circa € 1,4-1,8 mln.
2	Extra correctief onderhoud (allen) Idealiter is er op het gebied van asset management een balans tussen de mate van preventief en correctief onderhoud. Door werk te maken van asset management streeft Rijnland erna om in balans te komen. Niettemin blijft er een reële kans dat over 2016 meer correctief onderhoud noodzakelijk is dan in deze begroting is opgenomen. In 2015 was sprake van circa € 1,2 mln aan meerkosten voor correctief onderhoud.	2016 is één van de overgangsjaren naar afnemend correctief onderhoud en meer preventief onderhoud. Doordat asset management verder wordt geprofessionaliseerd, onder meer via meer én tijdige inspecties, neemt de kans op extra correctief onderhoud af. Dat laat onverlet dat ook in 2016 zich situaties kunnen voordoen met onverwacht achterstallig onderhoud. De begroting is voldoende robuust om dergelijke tegenvallers op te vangen. De beheersmaatregel is dan veelal begroot preventief onderhoud uitstellen.
3	Organisatie(delen) voortdurend in transitie (Kastelein, Doornbos) De ideale medewerker heeft een grote mate van mobiliteit en is 'op meerdere posities inzetbaar'. Ook in 2016 zijn meerdere organisatieonderdelen in transitie, iets dat gevolgen kan hebben voor de plaatsing van de betreffende medewerkers. De cao kent daarbij een ontslagbescherming van drie tot zes jaar voor bovenformatieve medewerkers. Van belang daarbij is dat de begroting voor personele kosten scherp geraamd is en weinig ruimte biedt voor . Dat laat onverlet dat Rijnland als goede werkgever via onder meer sociale statuten inspanningen levert voor zijn medewerkers.	In het kader van goed werkgeverschap spant Rijnland zich uiteraard in om iedere medewerker in een passende functie te plaatsen. Het krachtenveld daarbij bestaat uit ieders persoonlijke kwaliteiten, ontslagbescherming, een eventueel aanvullend sociaal statuut en de middelen die in deze begroting zijn geraamd. De begroting is naar de mening van het college voldoende robuust om deze mogelijke gevolgen op te vangen.
4	Korting/onvoorzien investeringsramingen (allen) Rijnland vaart scherper aan de wind qua investeringsramingen. Idealiter dient Rijnland ieder jaar de investeringsbegroting te halen, zodat sprake is van stabiliteit in financiering en kapitaallasten. Door zowel externe als interne oorzaken is de praktijk veelal weerbarstiger en belopen de investeringsuitgaven in een begrotingsjaar soms enkele tientallen miljoenen minder of meer. Vanwege deze fluctuaties hanteert Rijnlands sinds negen jaar een kapitaallastenkorting van 10% (2016: € 0,7 mln, oplopend tot € 3,2 mln in 2019). Het negatieve risico is dat deze korting te hoog kan zijn. Het positieve risico c.q. minder investeringsramingen kan leiden tot minder kapitaallasten.	Rijnland verwacht dat de ingezette verbetering van de projectbeheersing de kwaliteit van de investeringsramingen zal verbeteren. Beseft moet worden dat Rijnland meer dan vierhonderd lopende investeringsprojecten kent, die weliswaar op schema zullen blijven liggen, maar per jaarschijf soms significant kunnen afwijken – veelal overigens door externe oorzaken. Het college verwacht dat de investeringsbegroting en de hiervan afgeleide kapitaallasten voldoende robuust zijn. Eventuele afwijkingen kunnen door tijdig bijstellen worden opgevangen, zodat kapitaallasten binnen de begrotingskaders blijven.
5	Mate van zekerheid (extra) opbrengsten (Pluckel) Rijnland heeft gerekend met extra opbrengsten gedurende 2016-2019 als gevolg van dividend van de NWB en enkele boekwinsten van te verkopen eigendommen. Ook hier is sprake van een kans op meer- of minder-opbrengsten. Zo zou de verkoopopbrengst van een braakliggend terrein hoger dan wel lager kunnen uitpakken. Hetzelfde geldt voor de dividendopbrengst.	Het college accepteert dergelijke risico's. Voor 2016 is eerder sprake van een kans op een bescheiden meeropbrengst, met name qua boekwinsten op verkochte eigendommen. Vanaf 2018 kan het risico oplopen, eerder in positieve zin dan tegenvallende opbrengsten.

	Omschrijving risico (met portefeuillehouder)	Maatregelen 2016 en evt. consequenties weerstandscapaciteit
6	Gevolgen strategische herijking Aquon en eventuele ontwikkelingen bij andere verbonden partijen (diverse poho's) Aquon, het samenwerkingsverband van meerdere waterschappen voor laboratoria- en monsternamewerkzaamheden, heeft een reorganisatie aangekondigd, die waarschijnlijk meer financiële middelen vergt dan hun weerstandscapaciteit. De verwachting is dat Rijnland vanaf 2016 een extra, niet begrote, bijdrage zou kunnen leveren. Ook bij het Waterschapshuis en de BSGR spelen ontwikkelingen die in meer of mindere mate nog niet konden meegenomen in deze begroting.	Aquon zal, samen met Rijnland en de andere deelnemers, zijn business 'strategisch laten herijken'. In het voorjaar van 2016 zal hierover meer duidelijkheid ontstaan en waarschijnlijk kunnen leiden tot een begrotingswijziging.
7	PFOS-sanering (Doornbos) Vanwege het blusmiddelincident op Schiphol in de zomer van 2008 is de bodem onder vijf opslagbassins, waarin tijdelijk blusmiddel bevattend water is opgeslagen, vervuild met PFOS. Hoewel Rijnland zichzelf niet verantwoordelijk acht, heeft op 17 juli 2014 de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State het beroep tegen de bestuursdwang die Rijnland was opgelegd voor de slibsanering ongegrond verklaard. Rijnland wordt in elk geval als overtreder, daargelaten wordt dat ook anderen als zodanig zouden kunnen worden aangewezen.	De beheersmaatregelen die getroffen zijn om verspreiding van de verontreiniging te voorkomen (een cement-bentonietwand rondom en afpompen van grondwater) werken volgens verwachting. Het RIVM heeft (nog in concept) onder- en bovengrenzen (interventieniveau) afgeleid voor bodem, bagger/sediment, grondwater en oppervlaktewater. Nadat in 2016 helderheid is over mogelijk hergebruik van grond wordt daarna een saneringsplan opgesteld dat vervolgens in uitvoering gaat.
8	Financiering te herstellen calamiteiten (allen) Jaarlijks heeft Rijnland te maken met diverse en uiteenlopende calamiteiten. De oorzaken kunnen zowel extern als intern zijn. De bestrijding en het herstel naar de oorspronkelijke of gewenste situatie vergt een noodzakelijke financiering die vaak niet begroot is. Persleidingbreuken en piekbuien zijn hiervan terugkerende voorbeelden.	Ervaringen van recente jaren leren dat zich jaarlijks enkele calamiteiten voordoen. Piekbuien komen frequenter voor en een persleidingbreuk is in dit economisch bedrijvige deel van Rijnland bijna onvermijdelijk. Dezelfde ervaringen tonen eveneens aan dat de gevolgen ervan beheersbaar zijn, dat wil zeggen binnen de begroting kunnen worden opgevangen.
9	Juridische risico's (meerdere poho's) Rijnland heeft in 2016 diverse rechtszaken c.q. juridische risico's lopen. In bijna alle gevallen is sprake van los van elkaar staande incidenten en lopen (hoger) beroepen, zoals: a) Gerechtelijke procedures opstalrechten; b) Kustversterkingen in Katwijk en Noordwijk kans op claims op nadeelcompensatie.	a) 'Opstalrechten': De Hoge Raad heeft uitspraak gedaan en Rijnland op nagenoeg alle punten in het gelijk gesteld. Alleen de vraag of Rijnland bij de vaststelling van de opstaltarieven voldoende rekening heeft gehouden met de kosten, die de opstalhouders hebben gemaakt voor het bouwrijp maken van hun percelen is nog onbeantwoord gebleven. Rijnland laat zich op dit punt nader adviseren; betrokkenen kunnen hierover nog verder procederen. b) De claims kustversterking Noordwijk zijn afgehandeld en bij het HWBP in rekening gebracht. Inzake het kustwerk Katwijk is ook een aantal claims op nadeelcompensatie gedaan, die in 2016 zullen worden behandeld. De kosten, voor zover die betrekking hebben op de kustversterking komen voor rekening van Rijnland en zullen worden doorberekend aan het HWBP.
10	Grondwateroverlast aan kust Noordwijk (Langeslag) In 2013 is de kustversterking Noordwijk opgeleverd. Een werk dat zich kenmerkt door de zogeheten dijk-in-duin constructie. Inmiddels is gebleken dat dit werk bij heeft gedragen in grondwateroverlast in een aantal kelders van bewoners en bedrijven in Noordwijk.	Samen met de gemeente en met het Hoog Water Beschermings Programma van Rijkswaterstaat onderzoekt Rijnland of en zo ja, op welke wijze, toekomstige schade voorkomen kan worden en of en zo ja, op welke wijze bijgedragen kan worden in de ontstane schade. Een voorstel hierover volgt eind 2015.

	Omschrijving risico (met portefeuillehouder)	Maatregelen 2016 en evt. consequenties weerstandscapaciteit
1 1	Innovatieve projecten komen niet voldoende uit de verf (Pluckel) Innovatie is essentieel om tegen aanvaardbare lasten een goed waterbeheer te kunnen voeren. Om te kunnen innoveren, moet Rijnland aan een aantal voorwaarden voldoen, zoals voldoende sense of urgency en het besef dat kosten voor de baat gaan. De kans is evenwel dat door te weinig draagvlak, commitment en kennis de innovaties niet voldoende uit de verf komen. De grootste innovatie in euro's is de stikstofverwijdering op awzi Velsen.	Tijdens de behandeling van de kredietvoorstellen voor de innovatieve technieken op awzi Velsen was de VV overwegend positief. Een succesvolle innovatie leidt bovendien tot lagere exploitatielasten. In het geval de technieken niet uit de verf komen, zijn bijvoorbeeld te bouwen zandfilters noodzakelijk die vooralsnog niet geraamd zijn. Via de P&C-rapportages houdt eenieder vinger aan de pols. Rekeninghoudend met het geschetste risico-profiel is de totale investeringsraming is vooralsnog voldoende.
1 2	Kans op afvalstoffenbelasting slibafvoer (Haan) Sinds 2014 is er een afvalstoffenbelasting. Deze belasting kan worden uitgebreid naar slibafvoer in zogeheten monoverbranders, verbranders waarin zuiveringsslib niet met huisvuil wordt gemengd. Een en ander is afhankelijk van een handhavingskwestie tussen provincie Gelderland en een waterschap. Er is hiermee een kans dat Rijnland op slibafvoer een maximale afvalstoffen-belasting van € 13,00 per ton krijgt opgelegd. In totaal ca. € 1,3 mln.	Rijnland houdt via de Unie van Waterschappen vinger aan de pols.

Bijlage 6. Kostensoorten, belastingcategorieën en beleidsproducten**1. Kostensoortgroepen 2016, zoals gepresenteerd in hoofdstuk , verdeeld over de bestuursprogramma's**

No.	Kosten van beleidsproducten per programma, vóór doorbelasting ondersteunende producten (in € 1.000)	Water-veiligheid	Voldoende water	Schoon en gezond water	Water-keten	BOD	Totaal
	<i>Beleidsproduct</i>						
1.	Planvorming	862	5.087	3.933	231	1.531	11.644
2.	Aanleg en onderhoud waterkeringen	26.580	0	0	0	0	26.580
3.	Inrichting en onderhoud watersystemen	0	38.275	4.348	856	228	43.707
4.	Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	0	0	0	64.340	100	64.440
5.	Regulering	0	3.652	1.736	286	0	5.674
6.	Heffing en invordering	0	0	0	0	5.893	5.893
7.	Bestuur en externen communicatie	0	0	0	0	4.869	4.869
8.	Ondersteunende producten	0	0	0	0	19.629	19.629
9.	Onvoorzien en overige inkomsten	0	0	0	0	150	150
	<i>Totaal</i>	<i>27.442</i>	<i>47.014</i>	<i>10.017</i>	<i>65.713</i>	<i>32.400</i>	<i>182.586</i>
10.	Onttrekkingen aan reserves	-12	-99	-4	-45	-170	-330
11.	Toevoeging rente aan reserves	49	84	8	102	15	258
	<i>Netto kosten voor egalisatie</i>	<i>27.479</i>	<i>46.999</i>	<i>10.021</i>	<i>65.770</i>	<i>32.245</i>	<i>182.514</i>

2. Mate waarin de belastingcategorieën bijdragen aan de vier bestuursprogramma's

No.	Belastingcategorieën (in € 1.000)	Water-veiligheid	Voldoende water	Schoon en gezond water	Water-keten	BOD	Totaal
1.	Aandeel ingezetenen	13.722	22.741	4.782	0	9.671	50.916
2.	Aandeel gebouwd	11.938	19.785	4.160	0	9.943	45.826
3.	Aandeel ongebouwd overig	1.756	2.911	612	0	1.117	6.396
4.	Aandeel natuur	27	45	10	0	26	108
5.	Aandeel zuiveringsheffing	35	1.517	457	65.770	11.490	79.269
	<i>Netto kosten voor egalisatie</i>	<i>27.479</i>	<i>46.999</i>	<i>10.021</i>	<i>65.770</i>	<i>32.246</i>	<i>182.515</i>

3. Kostenverdeling BBP-beleidsproducten (beleidsvelden) over de bestuursprogramma's

No.	Kostensoortgroep (in € 1000)	Water-veiligheid	Voldoende water	Schoon en gezond water	Water-keten	BOD	Totaal
	<i>LASTEN</i>						
1.	Rente en afschrijvingen	9.187	16.278	2.718	22.712	1.963	52.858
2.	Personeelslasten	2.975	14.365	3.588	9.816	18.382	49.126
3.	Goederen en diensten van derden	3.676	15.194	4.197	37.350	13.328	73.745
4.	Bijdragen aan derden	14.500	213	13	-	144	14.870
5.	Toevoegingen aan voorzieningen/onvoorzien	-	7.000	-	-	500	7.500
	<i>Totaal lasten</i>	<i>30.338</i>	<i>53.050</i>	<i>10.516</i>	<i>69.878</i>	<i>34.317</i>	<i>198.099</i>
	<i>BATEN</i>						
6.	Financiële baten	-	49	19	199	48	315
7.	Personeelsbaten	19	97	34	46	79	275
8.	Goederen en diensten aan derden	1.616	2.205	14	1.952	494	6.281
9.	Bijdragen van derden	-	691	13	-	131	835
10.	Interne verrekeningen	1.261	2.994	419	1.968	1.165	7.807
	<i>Totaal baten</i>	<i>2.896</i>	<i>6.036</i>	<i>499</i>	<i>4.165</i>	<i>1.917</i>	<i>15.513</i>
	<i>Saldo baten en lasten</i>						
11.	Onttrekkingen aan reserves	-12	-99	-4	-45	-170	-330
12.	Toevoeging rente aan reserves	49	84	8	102	15	258
	<i>Netto kosten voor egalisatie</i>	<i>27.479</i>	<i>46.999</i>	<i>10.021</i>	<i>65.770</i>	<i>32.245</i>	<i>182.514</i>

Bijlage 7. Exploitatiebegroting 2016 naar taken

(Cijfers Jaarrekening en Begroting in € 1.000)	Tarieven 2014	Jaar- rekening 2014	Tarieven 2015	Begroting 2015	Tarieven 2016	Begroting 2016
Zuiveringsbeheer						
Netto kosten toegerekend aan zuiveringsbeheer		76.463		78.125		78.695
Dividenden en andere algemene opbrengsten		-114		0		0
Onvoorzien		0		75		75
Totaal netto-lasten voor onttrekking/dotatie aan reserves		76.349		78.200		78.770
Toevoeging rente aan reserves		392		344		105
Toevoeging algemene reserves		62		0		0
Onttrekkingen aan reserves		-186		-174		-145
Egalisatie van tarieven		-2.719		-9.105		-2.340
Totaal netto-lasten na onttrekking/dotatie reserves		73.898		69.265		76.390
Waterschapsbelastingen						
Gederfde opbrengst als gevolg van kwijtschelding en oninbaar		-3.183		-2.882		-3.485
Bruto belastingopbrengsten		78.054		72.147		79.875
Totaal netto-waterschapsbelastingen		74.871		69.265		76.390
Resultaat		973		0		0
Tarief zuiveringsheffing: Per vervuilingseenheid	€ 51,38		€ 47,25		€ 52,80	
Watersysteembeheer						
Netto kosten toegerekend aan watersysteembeheer		90.940		111.215		104.048
Dividenden en andere algemene opbrengsten		-75		0		0
Onvoorzien		0		75		75
Totaal netto-lasten voor onttrekking/dotatie aan reserves		90.865		111.290		104.123
Toevoeging rente aan reserves		551		548		154
Toevoeging algemene reserves		738		0		0
Onttrekking aan reserves		-416		-327		-185
Egalisatie van tarieven		-7.032		-7.679		82
Totaal netto-lasten na onttrekking/dotatie reserves		84.706		102.736		103.866
Waterschapsbelastingen						
Gederfde opbrengst als gevolg van kwijtschelding en oninbaar		-3.071		-2.892		-3.120
Bruto belastingopbrengsten		92.027		105.628		106.986
Totaal netto-waterschapsbelastingen		88.956		102.736		103.866
Resultaat		4.250		0		0
Tarieven watersysteemheffing:						
Ingezetenen; per wooneenheid	€ 97,63		€ 102,91		€ 102,31	
Gebouwd: % van de WOZ-waarde	0,0215%		0,0277%		0,0280%	
Ongebouwd: per ha.	€ 73,11		€ 75,77		€ 75,45	
Ongebouwd wegen: per ha.	€ 146,22		€ 303,08		€ 301,80	
Natuur; per ha.	€ 4,00		€ 4,00		€ 4,00	
Tarief verontreinigingsheffing; per vervuilingseenheid	€ 51,38		€ 47,25		€ 52,80	

Bijlage 8. EMU-saldo

In het kader van de Economische en Monetaire Unie (EMU) is onder andere vastgelegd dat het begrotingstekort van een lidstaat niet meer mag bedragen dan 3% van het Bruto Binnenlands Product. Er is sprake van een tekort als overheden in een jaar meer uitgeven dan ontvangen. Rijnland is als medeoverheid (net als andere decentrale overheden) medeverantwoordelijk voor het Nederlandse EMU-saldo. In Unieverband is daarom afgesproken dat alle waterschappen in de programmabegroting een bijlage opnemen waaruit hun bijdrage aan het te verwachten EMU-saldo blijkt. Lastig hierbij is dat het EMU-saldo is gebaseerd op het door de centrale overheid gehanteerde boekhoudstelsel (het transactiestelsel), terwijl waterschappen net als de andere decentrale overheden het baten- en lastenstelsel gebruiken. De informatie van de waterschappen moet daarom worden “vertaald” met behulp van het onderstaande overzicht.

EMU-saldo (in € 1.000)	2015	2016
1. <u>EMU-exploitatiesaldo</u>		
Bij: Rente toevoeging reserves	892	259
Bij: Stortingen in de reserves	1.525	105
Af: Ontrekkingen aan reserves	-/- 19.062	-/- 2.693
	-/- 16.645	-/- 2.329
2. <u>Invloed investeringen</u>		
Bruto-investeringsuitgaven (incl. concernbrede korting)	-/- 110.522	-/- 107.400
Investeringssubsidies	7.062	17.942
Verkoop materiële en immateriële activa	0	0
Afschrijvingen (incl concernbrede korting)	38.996	40.976
	-/- 64.464	-/- 48.482
3. <u>Invloed voorzieningen</u>		
Toevoeging aan voorziening	14.350	7.350
Ontrekkingen aan voorzieningen	0	0
Betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	-/- 14.635	-/- 11.355
	-/- 285	-/- 4.005
4. <u>Deelnemingen en aandelen</u>		
Boekwinst	0	0
Boekverlies	0	0
	0	0
Bijdrage Rijnland aan het EMU-exploitatiesaldo	-/- 81.394	-/- 54.816

Uit het bovenstaande blijkt dat Rijnland op transactiebasis in 2016 méér uitgeeft dan ontvangt. Dit is vooral het gevolg van de investeringsuitgaven. In het door Rijnland gehanteerde baten- en lastenstelsel leiden deze uitgaven niet tot tekorten, maar bij het voor het EMU-exploitatiesaldo gebruikte transactiestelsel wel.

De ruimte voor de decentrale overheden is in 2016 0,4% van het Bruto Binnenlands Product. Deze ruimte is niet nader verdeeld over gemeenten, provincies en waterschappen, met als gevolg dat er voor 2016 geen formele referenties voor de waterschappen zijn. Het Rijk zal tot en met 2017 geen maatregelen, sancties e.d. treffen indien de ruimte wordt overschreden.

Vanuit de Unie van Waterschappen is voor alle waterschappen samen een indicatieve referentiewaarde voor 2016 berekend van € 422 mln, namelijk 0,06%. Het aandeel van Rijnland hierin is € 30,6 mln. Uit bovenstaand overzicht blijkt dat Rijnland hier nog € 24,2 mln boven dit aandeel zit.

Bijlage 9. Lastendrukstijging buurwaterschappen

Vergelijking met omliggende waterschappen 2015

	Lastendrukstijging 2015 Totale belastingopbrengst	Praktijkvoorbeeld 2015 excl. wegenbeheer Meerpers.huish. met eigen woning € 200.000
Rijnland	4,4%	€ 300
Delfland	1,9%	€ 453
Schieland & Krimp.	2,0%	€ 311
Hollands Noorderkwartier	3,0%	€ 374
Stichtse Rijnlanden	3,2%	€ 303
Hollandse Delta	2,0%	€ 338

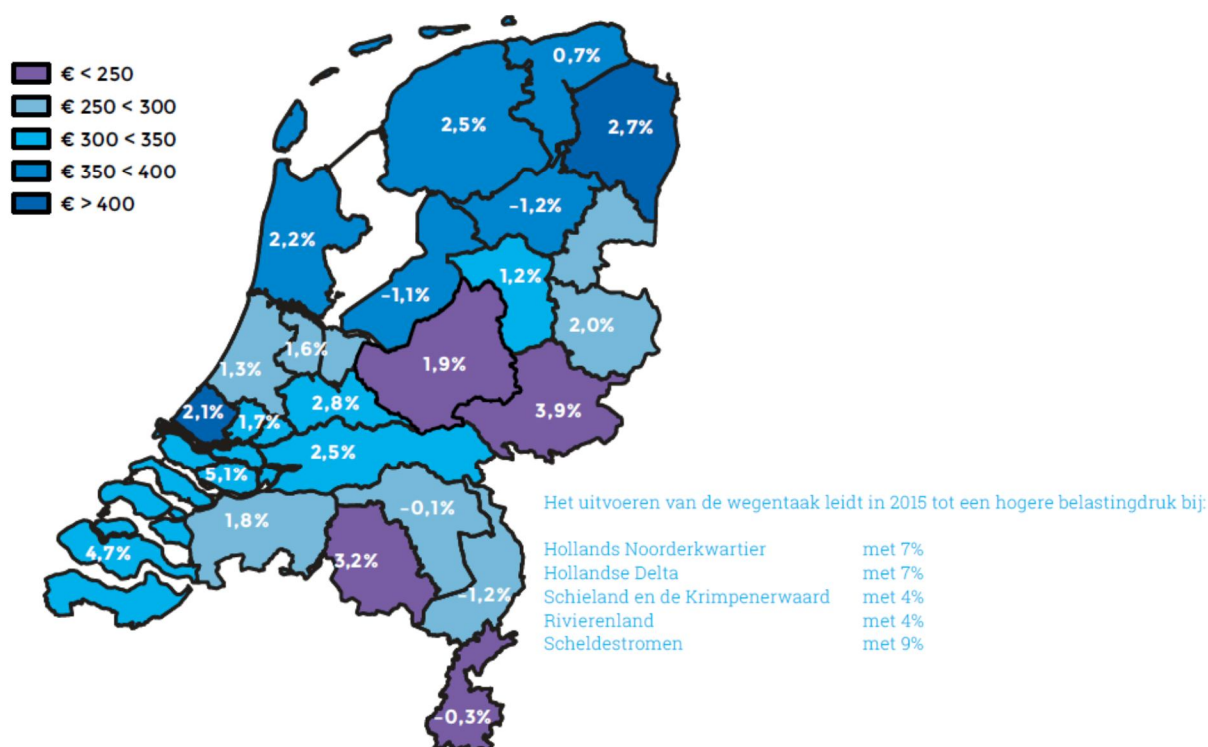
Vergelijking met alle waterschappen

In onderstaande kaart is één praktijkvoorbeeld uitgewerkt, namelijk een meerpersoons-huishouden met eigen woning met een WOZ-waarde van € 200.000. U ziet:

- het stijgingspercentage 2015 t.o.v. 2014, in procenten;
- de absolute lasten in euro's, weergegeven in kleurnuances.

Meerpersoonshuishouden met eigen woning van € 200.000 en drie vervuilingseenheden

Waterschapsbelasting huishoudens in 2015 (in euro's) en ten opzichte van 2014 (in %)

Meer voorbeelden van praktijksituaties en de tarieven van alle waterschappen vindt u in het boekje Waterschapsbelastingen 2015, bijlage 3 bij dit MJP (reg.nr. 15.073500).